

JAARVERSLAG 2017

Colofon

Delft, 17 mei 2018
Jaarverslag 2017

Samenstelling
Hoogheemraadschap van Delfland
www.hhdelfland.nl
Hoogheemraadschap van Delfland
Postbus 3061
2601 DB DELFT

Inhoud

1	Leeswijzer	5
2	Managementsamenvatting	7
2.1	Inleiding	7
2.2.	Financieel resultaat 2017	12
2.3	Analyse verschillen saldo na stortingen in reserves	12
2.4	Investerings.....	14
2.5	Ontwikkeling schuldpositie	15
2.6	Vermogenspositie	16
2.7	Verdeling resultaat.....	17
2.8	Voortgang implementatieplan Rekeningcommissie	18
3	Programmaverantwoording	19
3.1	Programma A - Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	19
3.1.1	Programmaliijnen	19
3.1.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	23
3.1.3	Investerings	23
3.2	Programma B – Gezond, schoon en zoet water.....	24
3.2.1	Programmaliijnen	24
3.2.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	28
3.2.3	Investerings	28
3.3	Programma C – Watersysteem	28
3.3.1	Programmaliijnen	28
3.3.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	32
3.3.3	Investerings	32
3.4	Programma D – Afvalwaterketen en zuiveren.....	33
3.4.1	Programmaliijnen	33
3.4.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	37
3.4.3	Investerings	37
	Verloop investeringen 2017:.....	37
3.5	Programma E – Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	38
3.5.1	Programmaliijnen	38
3.5.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	41
3.5.3	Investerings	42
3.6	Programma F – Bestuur, organisatie en instrumenten	42
3.6.1	Programmaliijnen	42
3.6.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	46
3.6.3	Investerings	47
3.7	Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	48
3.7.1	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	48
4	Paragrafen	52
4.1	Ontwikkelingen, uitgangspunten, afwijkingen en incidentele baten en lasten	52
4.2	Kostentoerekening	52
4.3	Financiering	53
4.4	Bestemmings- en tariefegalisatiereserves en voorzieningen	56
4.5	Risicomanagement en weerstandsvermogen	58
4.6	Verbonden partijen	62
4.7	Bedrijfsvoering	69
4.8	EMU-saldo	74
4.9	Topinkomens	75

4.10	Waterschapsbelastingen	76
5	Financiële overzichten investeringsprojecten.....	77
5.1	Investeringsuitgaven 2017 per programma	77
5.2	Gereedgekomen projecten	77
5.3	Gereedgekomen maar nog niet geactiveerde projecten	78
5.4	Restantkredieten	79
5.5	Kosten Nazorg.....	82
5.6	Budgettaire neutrale kredieten (volledig gesubsidieerd)	83
5.7	Contractprojecten	83
5.8	Projecten Buitengewoon onderhoud.....	84
6	De exploitatierekening	85
6.1	Presentatie van de exploitatierekening naar diverse gezichtspunten	85
6.2	Lasten en baten per programma	85
6.3	Verdeling programma naar hoofdtaken voor en na doorbelasting bedrijfsvoering	85
6.4	Verdeling exploitatie naar hoofdtaken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer.....	86
6.5	Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten	87
6.6	Belastingopbrengsten	88
7	Balans en toelichting	88
7.1	Balans per 31 december 2017	88
7.2	Immateriële vaste activa	90
7.3	Materiële vaste activa.....	91
7.4	Financiële vaste activa	92
7.5	Vorderingen en overlopende activa.....	92
7.6	Liquide middelen	93
7.7	Eigen vermogen	94
7.8	Voorzieningen	96
7.9	Langlopende schulden	97
7.10	Netto vlottende schulden	98
7.11	Schuld aan kredietinstelling.....	98
7.12	Niet uit de balans blijvende verplichtingen.....	98
8	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	100

1 Leeswijzer

Het jaarverslag is onderverdeeld in twee delen:

- de programmaverantwoording en de paragrafen;
- de financiële jaarrekening.

Hoofdstuk 2 begint met een beleidsmatige samenvatting per programma van de belangrijkste ontwikkelingen van het afgelopen jaar. Vervolgens wordt een financiële analyse van het resultaat over 2017 gegeven. Ten slotte wordt een overzicht van het verloop van de schuldpositie en de vermogenspositie gepresenteerd en wordt een voorstel voor de resultaatsbestemming over 2017 gedaan.

In hoofdstuk 3 is de verantwoording over de programma's opgenomen. Per programma wordt gerapporteerd over de realisatie van de voorgenomen doelen uit de begroting en de voortgang en de realisatie van de hierbij behorende investeringen. Ook worden de programma's financieel toegelicht.

In hoofdstuk 4 zijn de (verplichte) paragrafen opgenomen.

Hoofdstuk 5 gaat in hoofdlijnen in op het verloop, de activering en de afronding van alle lopende investeringsprojecten.

Hoofdstuk 6 geeft een overzicht van de exploitatierekening verdeeld naar programma's, kostendragers en de diverse kosten- en opbrengstsoorten.

In hoofdstuk 7 wordt de balans en de toelichting op de balans gepresenteerd.

In hoofdstuk 8 is de controleverklaring over 2017 opgenomen.

Bestuursbehandeling

De rekeningcommissie brengt over het ontwerp jaarverslag 2017 een advies uit. Het college van dijkgraaf en hoogheemraden (D&H) neemt kennis van het ontwerp jaarverslag 2017.

De verenigde vergadering (VV) is het bevoegd orgaan voor het vaststellen van het jaarverslag op grond van artikel 104, lid 1 van de Waterschapswet.

Publicatie

Het jaarverslag wordt zodra deze aan de VV is voorgelegd door D&H voor eenieder ter inzage gelegd. Daarnaast is het jaarverslag ook algemeen verkrijgbaar. Van de ter inzagelegging en de verkrijgbaarstelling wordt openbaar kennisgegeven.

Ook wordt het jaarverslag digitaal gepubliceerd op de website www.hhdelfland.nl.

Hoogheemraadschap van
Delfland

HIGHLIGHTS JAARVERSLAG

Met een bijdrage uit het innovatiefonds kunnen wij door een speciale drone, de Remotely Piloted Aircraft System, de dynamiek in de duinen gedetailleerd in beeld brengen

Meer dan 6000 m² aan dijken kreeg in 2017 een bloem-metamorfose. Met de Honey Waterway willen wij iets doen tegen de massale bijensterfte in Nederland.

In 2017 daalde het stikstofgehalte, veroorzaakt door verkeer, landbouw, glastuinbouw en industrie, in ons water. Dat is goed voor de diversiteit van de natuur in en op het water.

De Strijp en Reijnerwatering is opengesteld voor vaarverkeer. Met een klein bootje kun je nu gemotoriseerd varen vanuit Den Haag, via Rijswijk, naar het Westland

47 initiatiefnemers maakten gebruik van de stimuleringsbijdrage voor de aanschaf van regentonnen, aanleg groene daken en groenblauwe schoolpleinen.

Rioolgemeal Delft werd grondig gerenoveerd, het beton in de kelder is voorzien van speciale coating en daarmee beschermd tegen zwavelzuur.

Delfland levert duurzame energie met de groengasinstallatie bij de afvalwaterzuiveringsinstallatie in Vlaardingen.

In het water van de Middelwatering in Schipluiden is een prachtige natuurvriendelijke oever ontstaan door minder te maaien.

In de wijk Tanthof in Delft en Anjerdreef in Berkel en Rodenrijs zijn maatregelen genomen tegen de overlast die inwoners ervaren door vervuild water. Ook is de kwaliteit van het zwemwater verbeterd.

Delfland is terug in het Gemeenlandshuis. Het pand is grondig duurzaam verbouwd. Mede dankzij 'schil-isolatie' en een warmtekoude-opslag geldt voor het eeuwenoude pand energielabel B.

2 Managementsamenvatting

2.1 Inleiding

In het voorliggende jaarverslag 2017 wordt verantwoording afgelegd over de realisatie van de doelen en ambities uit het WBP 5 zoals deze zijn vastgelegd in het coalitieakkoord 'Iedereen bewust van water'.

Het college heeft zich in 2017 overeenkomstig dit coalitieakkoord ingezet en is er nagenoeg geheel in geslaagd de doelrealisatie zoals opgenomen in de begroting 2017 volgens plan te laten verlopen. In de programmaverantwoordingen in hoofdstuk 3 treft u een gedetailleerd verslag van de doelrealisatie op programmaniveau met de daarbij behorende prestatie indicatoren.

Eén van de thema's uit het coalitieakkoord is het toekomstbestendig maken van onze financiële huishouding. In het kader hiervan is in 2017 door het college besloten tot de zogenaamde "balansverkorting". Dit betreft een andere manier van omgaan met het activeren van activa met als doel de kasstromen en de exploitatiesaldi meer in lijn met elkaar te brengen. Hiertoe zijn alle immateriële activa inclusief de bijdragen voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) vervroegd afgeschreven per eind 2017 en afgeboekt ten laste van de reserve niet vrij inzetbaar en de algemene reserves.

De balansverkorting geeft hiermee invulling aan de aanbevelingen van de rekeningcommissie en de accountant uit 2016. Met ingang van 2018 worden de kosten HWBP, de nieuwe immateriële vaste activa en de rente over onderhanden investeringen niet meer geactiveerd.

Vanaf 26 juni 2017 zijn we weer gehuisvest in het Gemeenlandshuis, dat in anderhalf jaar tijd grondig duurzaam gerenoveerd, gerestaureerd en verbouwd is. Daarbij is een grote slag gemaakt op het gebied van duurzaamheid: onder meer zogenaamde 'schil-isolatie' (muren van het pand), een warmtekuude-opslag (WKO) en andere praktische duurzame maatregelen hebben ervoor gezorgd, dat we een mooi energielevel B behaald hebben voor dit eeuwenoude pand.

We wilden een transparanter gebouw, waar we elkaar makkelijker ontmoeten en inspireren. En dat werkt in de praktijk ook. Het gebouw helpt ons meer integraal te werken.

In 2017 hebben we hard gewerkt aan de implementatie van zowel het nieuwe financiële als het nieuwe personele systeem, te weten Prosa en H@rm. Prosa vervangt het verouderde en gebruikersonvriendelijke GIDS. Prosa staat voor Processen Samen. Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard werken hier ook mee. Met de keuze voor Prosa vergroten we de samenwerking met deze waterschappen en genereren we op een efficiëntere wijze betere managementinformatie. H@rm vervangt het huidige salarisverwerking- en personeelsinformatiesysteem dat verouderd is en binnenkort niet meer door de leverancier wordt ondersteund. We sluiten met H@rm aan bij vijftien andere waterschappen. Met de komst van H@rm worden alle zaken op het gebied van P&O ondergebracht in één systeem. Daarnaast levert de gezamenlijke aanschaf van H@rm door de waterschappen ons een flinke besparing op. Beide systemen zijn in januari 2018 in werking getreden.

Beleidsresultaten 2017

Onderstaand zijn per programma de gerealiseerde beleidsresultaten met betrekking tot de doelrealisatie kort toegelicht.

Programma Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer

In 2017 hebben we in samenwerking met overheden en overige belanghebbenden actief invulling gegeven aan het vormgeven van klimaatadaptatie, veilige waterkeringen en stedelijk waterbeheer.

In het kader van klimaatadaptatie is de Delflandse aanpak klimaatadaptatie vastgesteld. In 2017 zijn in totaal 47 stimuleringsbijdragen verstrekt voor klimaatadaptatiemaatregelen variërend van bijdragen aan regentonnen, ontharden van tuinen, tot bijdragen aan groene daken en de inrichting van groenblauwe schoolpleinen.

We liggen voor op de planning ten aanzien van de waterveiligheid. De achterblijvende investeringsuitgaven hebben als oorzaak dat bij de wegen op kades zich minder kansen voordoen om werk-met-werk te maken. Dit heeft geen effect op de doelrealisatie zoals geformuleerd voor 2020. Wel zal een groter aantal trajecten uitgevoerd moeten worden in de

periode 2021 – 2030. Ook zijn in 2017 de eerste stappen gezet om het waterkeringenbeleid omgevingswetproof (dit wil zeggen modulair en digitaal toegankelijk) te maken. Voor de Zorgplicht primaire keringen zijn verbeteracties uitgevoerd en heeft een interne audit plaatsgevonden. Dit ter voorbereiding van de audit van de Inspectie Leefbaarheid en Transport bij Delfland in het eerste kwartaal van 2018. In 2017 hebben we een drietal bloemrijke trajecten aangelegd om te komen tot een Honey Waterway.

We hebben in 2017 wederom een aantal kansen in ruimtelijke ontwikkelingen weten te benutten. Daarnaast hebben we inbreng geleverd bij grote ontwikkelingen als de aanleg van de A13-16, de Blankenburgverbinding en Hoekse Lijn.

De samenwerking met de gemeenten is intensief. Momenteel is het grootste deel van de uitvoeringsprogramma's van de waterplannen actueel. In de gemeente Pijnacker-Nootdorp is het eerste Water-Klimaat-Plan vastgesteld.

Programma Gezond, schoon en zoet water

Binnen de programmalijn Zelfvoorzienend en kringloopsluiting is gestart met een thematische uitwerking van de strategie om op een toekomstbestendige wijze kringlopen te sluiten en (nagenoeg) zelfvoorzienend te kunnen zijn in de waterbehoefte. Daarnaast hebben we ons ingezet voor behoud van een (kosten)effectieve zoetwatervoorziening, onder andere door het inbrengen van het waterbelang binnen het traject van de verdieping van de Nieuwe-Waterweg (NWW) en actualisatie van de Waterakkoorden.

Ten aanzien van de programmalijn Chemische waterkwaliteit is in 2017 de intensivering grotendeels gematerialiseerd en is een programmatische aanpak opgesteld om de komende jaren de chemische waterkwaliteit in het glastuinbouwgebied voor eind 2021 structureel te verbeteren. Het resultaat over 2017 voor de chemische waterkwaliteit is bemoedigend. De gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen voldoet aan de voor 2017 gestelde prestatie-indicator (PI) en ook het stikstofgehalte in de West- en Oostboezem daalde tot bijna de PI-waarde. Dit biedt vertrouwen om door te gaan op de (geïntensiveerde) ingeslagen weg, waarbij overigens onverminderd relevant blijft dat partijen vanuit een gemeenschappelijk belang voor een goede waterkwaliteit de schouders eronder blijven zetten.

Binnen de programmalijn Lokale knelpunten zijn de knelpunten in Tanthof (3e doorstroming Delft), Anjerdreef in de Polder Berkel en riooloverstort Schipluiden in 2016 uitgevoerd en in 2017 conform begroting opgeleverd. Een knelpunt in de nabijheid van het Kruithuis te Delft is nader onderzocht. Dit heeft niet geleid tot een investering. Ook zijn de gesprekken over knelpunt moestuinen Hoek van Holland weer opgestart.

Binnen de programmalijn Zwemwater hebben we samen met de beheerders de afgelopen jaren op acht van de veertien zwemwaterlocaties maatregelen genomen om de overlast door bacteriën en blauwalgen te verkleinen. Deze maatregelen hebben zichtbaar effect gehad. In 2017 werden de zwemwaterprofielen geactualiseerd en werden watersysteemanalyses opgesteld ten behoeve van toekomstige maatregelen op zwemwaterlocaties waar tot op heden nog geen maatregelen zijn genomen. Tevens werd er uitgebreid onderzoek gedaan met andere partijen naar een maatregelenpakket voor de Plas Delftse Hout. Plas Wilhelminapark (Rijswijk) heeft in 2017 opvallend goed gepresteerd, dankzij de in 2016-2017 genomen maatregelen. In 2017 werd voor de tweede keer het grootschalige evenement 'Swim to Fight Cancer' gefaciliteerd.

Ten slotte is in de programmalijn Coördinatie beheer een eerste mijlpaal bereikt voor het assetmanagement binnen Delfland door het inrichten van een assetmanagementorganisatie, met name op tactisch niveau, door het aanstellen van de assetmanagers en objectbeheerders. Ook is met verschillende afdelingen een start gemaakt met het werken volgens de uitgangspunten van assetmanagement. De voortgang op de PI 'volwassenheidsniveau assetmanagement' wordt eens per twee jaar gemeten (2016 nulmeting, 2018 volgende meting).

Programma Watersysteem

Het is gelukt om in 2017, 93% van de tijd, het vastgestelde peil (+/- 5 cm) te handhaven. Dit percentage is hoger dan de bij de begroting opgegeven streefwaarde van 92%. Dit betekent dat naast de dagelijkse, deels handmatige en deel geautomatiseerde bediening ook het

onderhoud aan gemalen, stuwen, inlaten maar ook het baggeren en maaien van watergangen goed zijn uitgevoerd. Daarnaast is er in 2017 ook weer gewerkt aan het voorbereiden en nemen van peilbesluiten.

In 2017 zijn we gestart met het programma de Groene Motor, waarbij we op een andere wijze (meer doelgericht en minder maatregel gefocust) te werk gaan. Hiertoe hebben we een plan van aanpak met mogelijke maatregelen opgesteld en in beeld gebracht op welke locaties welke type maatregelen effectief zijn. Door de focus op doelgerichtheid hebben we minder hectares natte ecologische zones (NEZ) gerealiseerd dan was begroot. Door de voorbereiding van een groot aantal maatregelen verwachten we voorsnóg de doelstelling in 2021 voor alle maatregelen gewoon te halen. De vispaaiplaatsen Oranjepolder en Zeven gaten zijn voor een eerste keer ingezet en succesvol, mede dankzij de inzet van vrijwillige vissers. Ook zijn bij het uitvoeren van groot onderhoud een aantal gemalen verbeterd t.a.v. de vismigratie voorzieningen. Het onderhoud aan de bestaande natte ecologische zones is conform de begroting uitgevoerd.

Voor het thema wateroverlast is een aantal projecten vertraagd, daar de grote investeringen niet in 2017 maar in 2018 vallen. Dit heeft geen invloed op de PI. Wel heeft dit tot een lager investeringsvolume in 2017 geleid. De watersysteem analyses van de polders, oude en nieuwe Wateringveldse-, Kralinger-, Dorp- en oude Campse- zijn opgeleverd. De geconstateerde knelpunten zijn nader geanalyseerd en waar nodig opgenomen in het uitvoeringsprogramma, waarbij een uitwerking naar mogelijk oplossingen is uitgewerkt. Tevens is een eerste pilot tot het vaststellen van een gebiedsnormering opgestart.

De programmalijnen grondwater, bodemdaling en vaarwegbeheer zijn conform begroting uitgevoerd, waarbij de Verenigde Vergadering zowel over het grondwater als de bodemdaling heeft meegedacht over de aanpak en de inzet. Dit zal in 2018 verder worden uitgewerkt. Met betrekking tot het vaarwegbeheer is het openstellen van de Striip een memorabel moment. De Striip is bij wijze van pilot 2 jaar opengesteld en het effect van het varen op de aanwezige Natte ecologische zone wordt gemonitord. Dit een mooie stap in het verder integreren van de verschillende taken van Delfland.

Programma Afvalwaterketen & zuiveren

In 2017 is voldaan aan de afnameverplichting en aan de individuele lozingseisen van onze vier zuiveringen. Uit de afvalwaterprognoses, die in 2017 zijn opgesteld, is gebleken dat de Afvalwaterzuiveringsinstallatie (AWZI) 'Nieuwe-Waterweg' de grens van haar zuiveringscapaciteit bereikt.

Toekomstige scenario's voor de zuiveringen betreffende zoetwater-, energie- en grondstoffenfabrieken zijn in beeld gebracht. Onderzoeken naar verwijdering van medicijnresten en mogelijkheden om water, waaruit medicijnresten zijn verwijderd, in het watersysteem te brengen zijn in de afrondende fase. Een hele concrete stap is gezet met de realisatie van de Groengas installatie. De terugwinning van fosfaat uit de as van het slib via de Huis Vuil Centrale-route(HVC) blijft sterk achter bij de planning door vertraging in het realiseren van de fosfaat opwerkfabriek.

De uitvoering van het Design Build Finance and Operate (DBFO)-contract verliep conform planning. Van de kennis van Delfluent services wordt goed gebruik gemaakt. Dit is onder andere zichtbaar in het meerjarig onderzoek naar het gebruik van Korrelslib.

Ook de samenwerking in de afvalwaterketen met de gemeenten en drinkwaterbedrijven genereert positieve resultaten. Het vertrouwen in elkaar is toegenomen waardoor steeds meer activiteiten vanuit een integraal perspectief worden vormgegeven.

Programma Innovatie, duurzaamheid en financiële producten

Voor wat betreft de programmalijn Coördinatie duurzaamheid en innovatie hebben we aan onze ambities voldaan. In 2017 is het innovatiefonds van Delfland ingezet om innovaties verder te ontwikkelen via een groot aantal pilots en testprojecten. In 2017 is voor het eerst sinds de ingebruikname van het innovatiefonds het budget voor de innovatieagenda nagenoeg geheel ingezet. Onze energie-efficiency is toegenomen volgens planning. En omdat we de duurzaamheid van onze inkopen goed kunnen gaan meten, kunnen we daarop voortaan beter sturen.

Conform de planning zijn in de programmalijs coördinatie financiële producten in 2017 kwalitatief goede P&C-producten gerealiseerd. Ook is de vervanging en implementatie van de financiële en personele informatiesystemen succesvol voorbereid. Beide zijn in januari 2018 in werking getreden.

Programma Bestuur, organisatie en instrumenten

Met verschillende initiatieven hebben management en medewerkers met elkaar in 2017 het versterken van de interne en externe samenwerking voortgezet. Digitalisering en klantgerichtheid bleven daarbij belangrijke dragende principes. De nieuwe Secretaris-Directeur ondersteunt de ingezette lijn krachtig en heeft daarnaast ook veilige werkomstandigheden een prominente plek gegeven.

Het verbouwde Gemeenlandshuis, dat in juli 2017 in gebruik is genomen, is goed ontvangen door de medewerkers en komt tegemoet aan de wensen van de organisatie. Het is toegankelijk en transparant, het faciliteert verschillende vormen van activiteiten en het nodigt uit tot beweging en ontmoeting. Het ondersteunt daarmee de gewenste interactie en flexibiliteit om van Delfland een dienstverlenende, samenwerkende overheid te maken.

We hebben geparticipeerd in innovatieve initiatieven, onder andere in samenwerking met andere waterschappen, en op het gebied van gegevensontwikkeling en -kwaliteit, koppelingen tussen interne applicaties en externe stakeholders en de kennisagenda. We behoren qua digitalisering tot de best ontwikkelde waterschappen en we hebben ook in 2017 veel geïnvesteerd in digitale dienstverlening. Wel vraagt de digitale volwassenheid van alle waterschappen in de komende jaren om een sterke ontwikkeling.

Op het gebied van regulering en toezicht is voldaan aan de normen voor het binnen de wettelijke termijn afhandelen van de binnengekomen vergunningen en het actueel houden van het beleidsinstrumentarium ten behoeve van het reguleringsproces. In 2017 is het meldingsproces aan de hand van een LEAN-traject verbeterd, waardoor bijna 94% van de binnengekomen meldingen binnen de termijn van 3 weken is afgehandeld.

Het beleidsdocument Waterbewustzijn is op 26 september 2017 door D&H vastgesteld. Op basis hiervan, en op basis van een in december 2017 uitgevoerde flitsmeting onder inwoners kan in 2018 een strategie worden opgesteld en een campagne ontwikkeld. De fysieke zichtbaarheid van ons is benut in uitingen via sociale en fysieke media met berichten en foto's. We zijn dagelijks zichtbaar geweest door de website, digitale nieuwsbrief, Nieuwsbron, Twitter, LinkedIn, Instagram en Facebook heeft zijn positie in de netwerksamenleving gemonitord via de dagrapportages en Nieuwsbron.

Het calamiteitenplan was in 2017 de bron voor een met succes uitgevoerd opleidings- en trainingsplan voor crisisbeheersing. De in 2017 afgehandelde calamiteiten worden geëvalueerd om te toetsen of de vernieuwde calamiteitenorganisatie goed functioneert en welke eventuele leerpunten er nog zijn.

PROGRAMMA

* Bedragen x 1.000

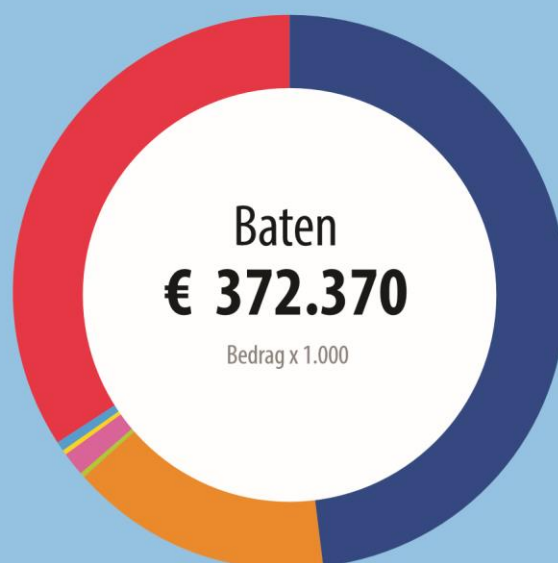
PROGRAMMA	LASTEN
● Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	€ 32.764
● Gezond, schoon en zoet water	€ 3.238
● Watersysteem	€ 36.562
● Afvalwaterketen en zuiveren	€ 113.550
● Financiën, duurzaamheid en innovatie	€ 8.379
● Bestuur, organisatie en instrumenten	€ 35.157
● Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	€ 138.663

PROGRAMMA

* Bedragen x 1.000

● Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	€ 492
● Gezond, schoon en zoet water	€ 156
● Watersysteem	€ 2.713
● Afvalwaterketen en zuiveren	€ 13.656
● Financiën, duurzaamheid en innovatie	€ 1.668
● Bestuur, organisatie en instrumenten	€ 7.051
● Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	€ 346.634

BATEN

2.2. Financieel resultaat 2017

Exploitatie

Het saldo over 2017 is uiteindelijk uitgekomen op € 4,1 miljoen voordelig (na de verwerking van de mutaties in de reserves en voorzieningen) terwijl het verwachte saldo over 2017 op basis van de Burap prognose was becijferd op € 1,6 miljoen voordelig.

In de oorspronkelijke begroting van 2017 werd, na de verwerking van de mutaties in de reserves, een exploitatiesaldo van € 0 miljoen verwacht.

De in de Burap vastgestelde Kadernotamutatie van € 1,7 miljoen is conform eerdere besluitvorming, ingezet voor de verlaging van de schuldenlast door middel van een storting in de reserve.

Onderstaande tabel vertoont het verloop van het bijgestelde begrotingsaldo en het werkelijk resultaat over 2017.

Tabel 2.1 Verwacht en werkelijk saldo 2017

P&C-product (Bedragen * € 1 miljoen)	Verwacht resultaat 2017	Werkelijk resultaat 2017	Voordelig/ Nadelig
Verwacht resultaat oorspronkelijke begroting 2017	0,0		-
Bijstelling Kadernota	1,7		Voordelig
Mutatie reserves en voorzieningen	-1,7		
Saldo bijgestelde begroting na Kadernota 2018	0,0		-
<i>Tussentijdse rapportages</i>			
Prognose Burap	1,6		Voordelig
Verwacht saldo exploitatie bij Burap	1,6		Voordelig
Resultaat 2017		4,1	
Verwacht en werkelijk saldo na besloten stortingen in reserves bij Kadernota 2017	1,6	4,1	Voordelig

2.3 Analyse verschillen saldo na stortingen in reserves

In onderstaande tabel wordt het resultaat over 2017 in een aantal financiële onderdelen uitgesplitst over de oorspronkelijke begroting, bijgestelde begroting met Kadernotamutaties die in de Burap zijn vastgesteld, de Burap prognose en de realisatie over 2017. In de programmaverantwoordingen worden de financiële afwijkingen ten opzichte van de bijgestelde begroting met de in de Burap vastgestelde Kadernotamutaties per programma toegelicht.

Tabel 2.2 Afwijking jaarrekening t.o.v. P&C producten

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Totale begroting oorspronkelijk	Totale begroting Burap Kadernota	Totale Burap prognose	Realisatie 2017	Saldo 2017 tov Burap prognose
1 Directe kosten exploitatie	96.926	96.611	96.933	98.056	-1.122
2 Rente en afschrijving	80.351	80.206	80.206	177.150	-96.945
3 Personeelslasten	45.883	45.050	45.644	42.943	2.701
4 overige personeelslasten (indirect)	611	591	591	652	-61
5 Onvoorzien en stelposten	1.254	854	554	1	553
6 Nazorg	700	700	700	233	467
<i>Subtotaal brutokosten</i>	<i>225.725</i>	<i>224.012</i>	<i>224.628</i>	<i>319.035</i>	<i>-94.407</i>
7 Activering kosten PMB en bouwrente	-3.728	-3.728	-3.528	-3.342	-186
<i>Subtotaal nettokosten</i>	<i>221.996</i>	<i>220.283</i>	<i>221.100</i>	<i>315.692</i>	<i>-94.593</i>
8 Belastingopbrengsten	-235.265	-235.265	-236.065	-234.817	-1.248

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Totale begroting oorspronkelijk	Totale begroting Burap Kadernota	Totale Burap prognose	Realisatie 2017	Saldo 2017 tov Burap prognose
9 Overige opbrengsten	-14.524	-14.524	-14.889	-17.100	2.211
10 Oninbaar /kwijtschelding	10.458	10.458	10.458	9.806	652
<i>Subtotaal exploitatieresultaat</i>	<i>-17.335</i>	<i>-19.048</i>	<i>-19.396</i>	<i>73.581</i>	<i>-92.977</i>
11 Bijzondere baten lasten	0	0	0	-1.180	1.180
12 Mutatie reserves en voorzieningen	17.335	19.048	17.836	-76.459	94.296
<i>Subtotaal voor bestemming Kadernota</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-1.560</i>	<i>-4.058</i>	<i>2.498</i>
Bestemming reserves jaarrekening	0	0	0	0	0
Saldo na bestemming Kadernota	0	0	-1.560	-4.058	2.498

Toelichting

De toelichtingen op de grootste afwijkingen tussen de Burap prognose en de realisatie 2017 zijn hieronder weergegeven:

Ad. 1 en ad.9. Directe kosten exploitatie en overige opbrengsten

Per saldo is sprake van een voordeel van € 1,1 miljoen. (Hogere directe kosten van € 1,1 miljoen en hogere opbrengsten van € 2,2 miljoen).

De voornaamste afwijkingen in de hogere directe kosten betreft:

- Onderhoudsbaggeren € 0,7 miljoen
- Beheer slibinstallatie Noord € 0,7 miljoen
- Onderhoud kunstwerken - € 0,6 miljoen
- Kosten POV-kabels en leidingen € 0,4 miljoen
- Onderhoud watergangen € 0,4 miljoen
- Afvoer slib - € 0,3 miljoen
- Primaire waterkeringen - € 0,2 miljoen
- Kennis en innovatie Waterschapshuis € 0,2 miljoen
- Ruimtelijke plannen € 0,1 miljoen

De afwijking van € 2,2 miljoen aan hogere overige opbrengsten is met name het gevolg van:

- Onderhoudsbaggeren hogere opbrengst € 0,7 miljoen
- Bijdragen POV-kabels en leidingen € 0,5 miljoen
- Onderhoud watergangen € 0,3 miljoen
- Omgevingswet stimuleringsbijdrage € 0,3 miljoen
- Grensoverschrijdend afvalwater € 0,2 miljoen
- Beheer transportstelsels Noord € 0,2 miljoen

Ad 2. Rente en afschrijving

Vooruitlopend op het besluit in de VV van 15 februari 2018 is door het college in 2017 besloten tot een zogenaamde balansverkorting. Hierbij is voor een bedrag van € 94,7 miljoen aan immateriële activa ten laste van de reserves afgeschreven. Tevens is in het kader van het project huisvesting een aantal afgestoten activa, waaronder de locatie Kijkduin, met een restantboekwaarde van in totaal € 2,4 miljoen afgeboekt.

Ad. 3. Personeelslasten

Het verschil ten opzichte van de Burap prognose (€ 2,7 miljoen) wordt met name veroorzaakt door het niet inzetten van de begrote kosten indexering personeelskosten (€ 1,3 miljoen), een hogere opbrengst als gevolg van detachering (-€ 0,4 miljoen) en per saldo lagere inhuur en nog niet ingevulde (tijdelijke) formatie (€ 0,9 miljoen).

Ad. 5. Onvoorzien en stelposten

Het restantbudget voor onvoorzien en indexering valt vrij ten gunste van de exploitatie.

Ad. 8. Belastingen en oninbaar en kwijtschelding

De belastingopbrengsten blijven in totaal € 1,2 miljoen achter bij de Burap prognose. De belangrijkste oorzaak hiervan is de daling van het aantal vervuilingseenheden bij grote bedrijven als gevolg van hergebruik en voorzuiveren van het afvalwater.

Ad. 10. Oninbaar en kwijtschelding

Op deze post is sprake van een voordelige afwijking van € 0,6 miljoen als gevolg van de positieve ontwikkelingen met betrekking tot de aannames en realisatiecijfers van het nieuwe kwijtscheldingsbeleid zuiveringsheffing.

Ad. 11. Bijzondere baten en lasten

Deze post betreft, opbrengsten uit de verkopen van grond van € 0,9 miljoen en per saldo opbrengsten uit diverse afrekeningen over voorgaande jaren van € 0,3 miljoen.

Ad. 12. Mutatie reserves en voorzieningen

De hogere onttrekking betreft met name de dekking van de afboeking van de immateriële activa van € 94,7 miljoen in het kader van de balansverkorting en de vrijval van de voorziening jubilea.

2.4 Investerings

In de begroting 2017 was het totaal van de investeringsraming € 49,9 miljoen. Dit bedrag is in de loop van 2017 met € 6,2 miljoen neerwaarts bijgesteld naar € 43,7 miljoen bij de Burap. Uiteindelijk is in 2017 in totaal een bedrag van € 40,7 miljoen uitgegeven. In de afzonderlijke programma's in hoofdstuk 3 worden de investeringen verder toegelicht.

Tabel 2.3 Investerings per programma

Investerings per programma (Bedragen * € 1 miljoen)	Raming primitieve begroting 2017	Bijgestelde raming 1 ^e Burap	Realisatie in 2017
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	21,1	17,7	17,7
Gezond, schoon en zoet water	1,6	1,0	0,7
Watersysteem	15,4	8,8	9,8
Afvalwaterketen en zuiveren	3,0	2,6	1,8
Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	2,8	2,3	1,3
Bestuur, organisatie en instrumenten	6,1	11,3	9,4
Totaal	49,9	43,7	40,7

Geactiveerde en afgesloten projecten

In 2017 zijn 34 investeringsprojecten met een totaalbedrag van € 11,9 miljoen afgesloten en geactiveerd. In hoofdstuk 5.2 is een tabel opgenomen met daarin alle geactiveerde projecten met investeringsplannen, -kredieten en uitgaven.

Restantkredieten

De meeste investeringsprojecten hebben een meerjarige looptijd. De beschikbaar gestelde investeringskredieten worden om deze reden verspreid over meerdere jaren uitgegeven. Aan het eind van 2017 zijn nog 118 investeringsprojecten onderhanden. De restantkredieten van deze onderhanden werken worden overgebracht naar 2018. Door de meerjarige looptijd van de meeste investeringsprojecten zal een deel van dit bedrag in 2018 worden uitgegeven. In hoofdstuk 5.4 van dit jaarverslag is een overzicht opgenomen van de restantkredieten die overgaan naar 2018.

2.5 Ontwikkeling schuldbpositie

Conform het coalitieakkoord 'Iedereen bewust van water' wordt de schuldenlast afgebouwd tot een aanvaardbaar niveau. Een van de acties hiervoor is het besluit van de verenigde vergadering bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 om de voordelige exploitatiesaldi te reserveren in de hiertoe gevormde reserve Niet vrij-bestedbaar vermogen.

Voor een objectieve beoordeling van onze schuldbpositie worden de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio in dit jaarverslag toegepast. Als gevolg van de balansverkorting geeft met name de netto schuldquote de komende twee jaren een vertekend beeld. Na twee jaar corrigeert zich het beeld weer.

Netto schuldquote

Een kengetal om de hoogte van de schulden van een waterschap te beoordelen is de netto schuld als aandeel van de inkomsten. De hoogte van de inkomsten bepaalt namelijk in belangrijke mate hoeveel schulden een waterschap kan dragen. Hoe hoger het inkomen des te meer schuld een waterschap kan aangaan. Dit kengetal wordt uitgedrukt in procenten en wordt de netto schuldquote genoemd.

Voor waterschappen is geen norm vastgesteld. Bij een tweetal waterschappen wordt al voorzichtig gewerkt met de ratio van de netto schuldquote en deze beweegt zich rond de 300%.

Onze netto schuldquote bedraagt ultimo 2017 331%. De streefwaarde uit de begroting 2017 is 346%.

Uit grafiek 2.1 blijkt dat sprake is van een daling van de netto schuldquote ten opzichte van 2016 (355%). Deze daling is met name het gevolg van de aflossing van de Afvalwaterzuivering Harnaspolder lening en een hoger volume van de belastinginkomsten ten opzichte van 2016.

Solvabiliteitsratio

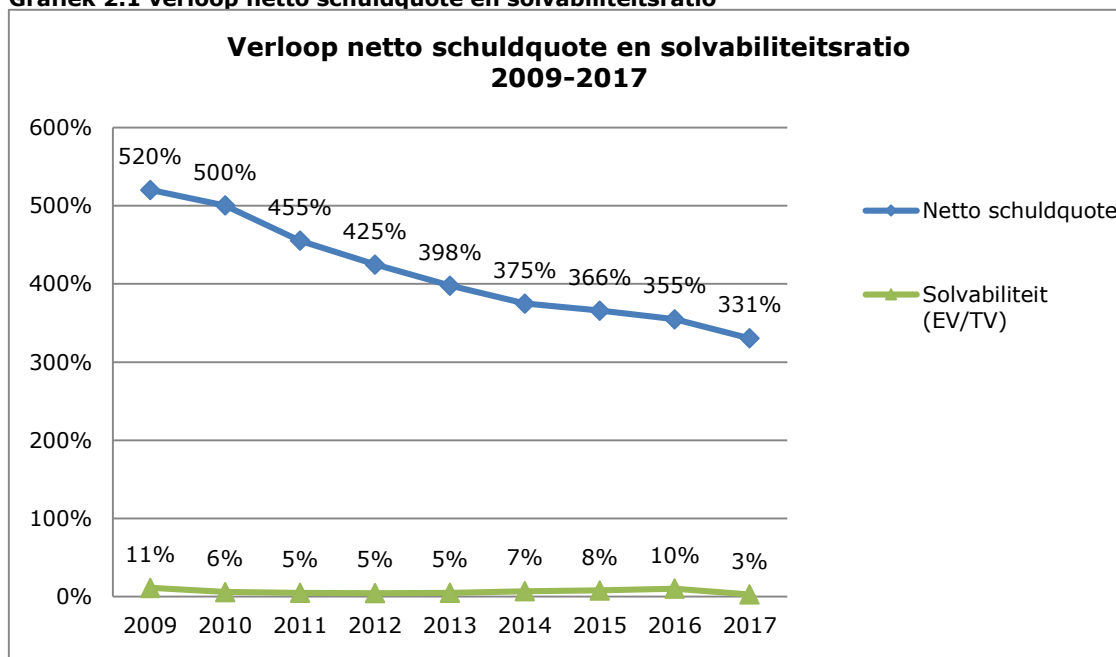
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin we in staat zijn aan onze financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie.

Uit de financiële trendanalyse van Deloitte blijkt dat de gemiddelde solvabiliteitsratio voor 2014 voor alle waterschappen 11% bedroeg.

Onze gemiddelde solvabiliteitsratio bedroeg in 2014 7%. Onze solvabiliteitsratio bedraagt in 2017 3%. De afwijking ten opzichte van de begroting 2017 (12%) is het gevolg van de zogenaamde balansverkorting waarbij een groot deel van het eigen vermogen is gebruikt voor de afboeking van de immateriële activa.

Het verloop van de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio over de periode 2009-2017 wordt onderstaand grafisch weergegeven.

Grafiek 2.1 verloop netto schuldquote en solvabiliteitsratio

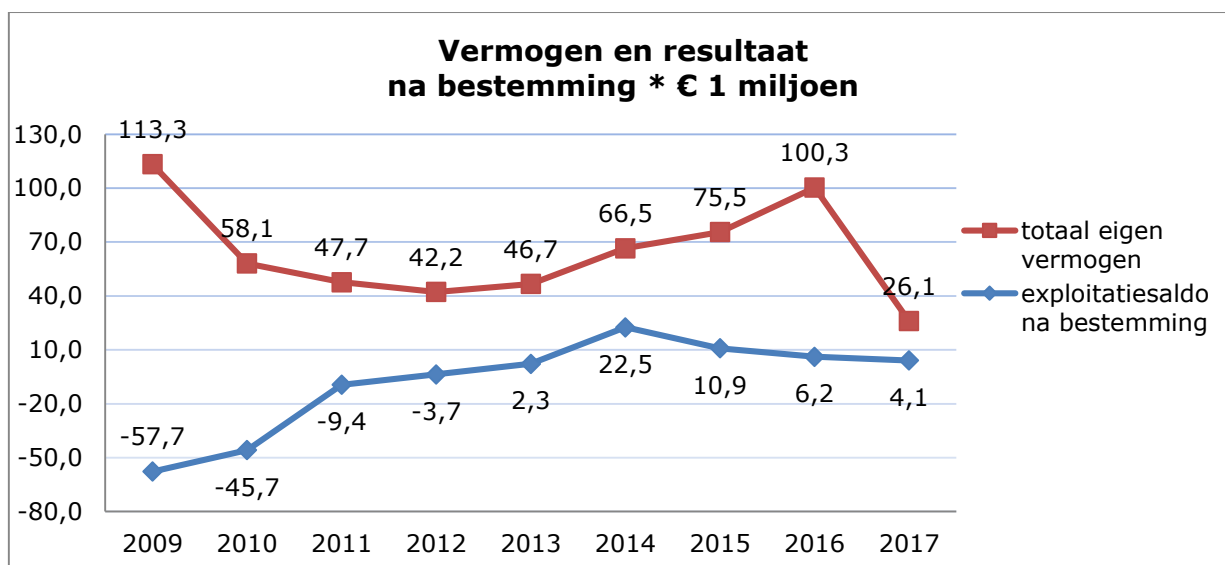
2.6 Vermogenspositie

Het totale eigen vermogen bestaat uit de algemene reserves, de tarief egaliseringsreserves, de bestemmingsreserves en het nog niet bestemde resultaat.

In 2017 daalde ons totale eigen vermogen van € 100,3 miljoen naar € 26,1 miljoen. In paragraaf 7.7 van dit jaarverslag wordt deze daling nader toegelicht.

Onderstaande grafiek vertoont het verloop van het totale eigen vermogen en het exploitatiesaldo na bestemming over de periode 2009-2017.

Grafiek 2.2 Verloop vermogen en resultaat na bestemming

2.7 Verdeling resultaat

Saldo per hoofdtaak en resultaatbestemming

Het totale resultaat na bestemming van € 4,1 miljoen bestaat op basis van vastgestelde verdeelsleutels uit een saldo van de hoofdtaak watersysteembeheer en de hoofdtaak zuiveringsbeheer.

Deze saldi betreffen een tekort van € 3,7 miljoen op de taak watersysteembeheer en een overschot van € 7,8 miljoen op de taak zuiveringsbeheer.

In de tabellen in hoofdstuk 6.3 en 6.4 van dit jaarverslag wordt de verdeling van deze saldi gespecificeerd en toegelicht.

Voorgesteld wordt het resultaat over 2017 van in totaal € 4,1 miljoen per saldo als volgt te bestemmen:

Tabel 2.4 Voorgestelde resultaatverdeling 2017

Omschrijving	Watersysteem-beheer	Zuiveringsbeheer	Totaal
Resultaat 2017 na bestemming			
<i>Bestemming resultaat</i>			
Storting in reserve CAO Waterschappen	375.000	375.000	750.000
Storting in de algemene reserve	-4.081.367	7.389.574	3.308.207
Bestemd resultaat 2017	-3.706.367	7.764.574	4.058.207

2.8 Voortgang implementatieplan Rekeningcommissie

Bij het jaarverslag 2015 en 2016 heeft de Rekeningcommissie een aantal opmerkingen gemaakt en adviezen gegeven. Deze adviezen zijn overgenomen in het 'Plan van aanpak adviezen en aanbevelingen van de Rekeningcommissie'. Het plan van aanpak is op 10 oktober 2017 door het college vastgesteld. In de commissie Bestuur, organisatie en bedrijfsvoering van 31 oktober 2017 is afgesproken dat tijdens de begroting en de jaarrekening over de stand van zaken wordt gerapporteerd.

In dit jaarverslag is de volgende voortgang te melden:

- **Prestatie-indicatoren:** in de programmabegroting 2018 is een vijftal nieuwe prestatie-indicatoren voor het financieel beleid vastgesteld. De prestatie-indicatoren van de overige programma's zijn in ontwikkeling. Er wordt een proces ingericht om – via het College – de Verenigde Vergadering maximaal te betrekken bij de prestatie-indicatoren voor Delfland. Deze prestatie indicatoren zullen opgenomen worden in de programmabegroting 2019. Separaat zijn wij bezig met een verdere ontwikkeling van de doelrealisatie;
- **Exploitatie en kasstromen:** conform het advies van de Rekeningcommissie en de externe accountant zijn onze exploitatie en kasstromen meer met elkaar in lijn gebracht. Het definitieve voorstel 'balansverkorting' is op 15 februari 2018 in de VV vastgesteld. De effecten daarvan zijn verwerkt in deze jaarrekening en zullen ook verwerkt worden in de burap 2018, de Kadernota 2019 en de programmabegroting 2019. Met het verkorten van de balans zetten we een volgende stap in het toekomstbestendig maken van onze financiële huishouding;
- **Risicomanagement:** op 14 december 2017 heeft de VV het nieuwe beleid omtrent risicomanagement vastgesteld. Hierin wordt risicomanagement in samenhang gezien met het weerstandvermogen en assetmanagement. De paragrafen over risicomanagement en weerstandsvermogen in deze jaarrekening sluiten aan bij deze nieuwe benadering;
- **Financiële sturing en beheersing:** vanaf 1 januari 2018 werkt onze organisatie met een nieuw financieel en personeelssysteem. Beide systemen hebben zich bewezen bij andere waterschappen. Voor wat betreft het financiële systeem wordt intensief samengewerkt met de hoogheemraadschappen van Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard. Deze systemen stellen ons in toenemende mate in staat betrouwbare en tijdige managementinformatie genereren. Hierdoor komt onze organisatie nog meer 'in control' qua sturing. Daarnaast leidt de in 2016 ingevoerde ambtelijke verantwoordingscyclus tot een strakker budgetbeheer. Dit is mede zichtbaar in de afwijking van het financiële resultaat (2016 t.o.v. 2017). Medio 2018 worden verdere verbeteringen aangebracht omdat dit een continu proces van aandacht is. Ook de door de Rekeningcommissie genoemde culturele aspecten worden dan verder uitgewerkt;
- **Reserves en voorzieningen:** conform het VV besluit 'actualisatie reserves en voorzieningen' op 21 september 2017 is het aantal reserves en voorzieningen sterk gereduceerd. Hiermee kan de bestedingsruimte optimaal worden benut. De actualisatie is voor het eerst zichtbaar in deze jaarrekening;
- **Kwaliteit toelichtingen:** in dit jaarverslag is net als in de begroting 2018 wederom een kwaliteitsslag gemaakt voor de toelichtingen. In de komende bestuurlijke planning- en control producten zal dit blijvend aandacht krijgen.

3 Programmaverantwoording

3.1 Programma A - Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer

3.1.1 Programmalijnen

Binnen het programma Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer is een onderscheid gemaakt in de volgende drie programmalijnen:

- Klimaatadaptatie
- Veiligheid
- Stedelijk waterbeheer

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn klimaatadaptatie

Doel

1. *Delfland gaat in nauwe samenwerking met gemeenten en andere belanghebbenden de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie nader uitwerken en uitdragen, waardoor de sponswerking in ons sterk verharde gebied toeneemt en er bij ruimtelijke ontwikkelingen klimaatadaptief wordt gehandeld.*

Klimaatadaptatie

In 2017 is de Delflandse aanpak klimaatadaptatie vastgesteld. Hierin staat beschreven welke stappen we nemen naar een klimaat bestendig Delfland. Bij de vaststelling van de Delflandse aanpak klimaatadaptatie is een prestatie-indicator vastgesteld die een indruk geeft van de mate van beweging richting een klimaatbestendig Delfland. Deze is in de begroting 2018 opgenomen.

In 2017 zijn in totaal 47 stimuleringsbijdragen verstrekt voor klimaatadaptatie maatregelen variërend van bijdragen in de aanschaf van regentonnen en in het ontharden van tuinen tot bijdragen in de aanleg van groene daken en de inrichting van groenblauwe schoolpleinen. Daarnaast is geïnvesteerd in de opbouw van netwerken zoals de City deal Den Haag en Community of Practice Klimaatadaptatie.

Programmalijn veiligheid

Doel

1. *De primaire, regionale en overige waterkeringen zijn veilig. Ze worden goed onderhouden en periodiek beoordeeld op stabiliteit en hoogte. Als ze niet voldoen aan de norm worden passende maatregelen genomen, afgestemd met de omgeving en risicogestuurd.*

Toetsen

We zijn in 2017 gestart met het beoordelen of de primaire waterkeringen voldoen aan de nieuwe normen uit de Waterwet. Dit gebeurt met behulp van het door het Rijk beschikbaar gestelde nieuwe beoordelingsinstrumentarium. De prioriteit ligt bij het traject 14-2, onderdeel van de Delflandse Dijk, omdat dit traject de strengste norm heeft binnen het beheergebied.

In 2017 is het laatste deel van het vervolgonderzoek naar aanleiding van de eerste toetsronde van de regionale keringen uitgevoerd. Alle keringen zijn voorzien van een oordeel en de keringen die niet voldoen aan de normen zijn opgenomen in het uitvoeringsprogramma Stevige Dijken. Deze afgekeurde keringen worden op basis van urgentie en meekoppelkansen geprogrammeerd.

Parallel hieraan zijn we gestart met de tweede toetsronde voor de regionale keringen, waarover we eind 2024 aan de provincie zal rapporteren. We pakken dit op in samenwerking met de provincies en waterschappen in West-Nederland.

Voortgang prestatie indicator:

Prestatie indicator met streefwaarde	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
Percentage toets opgave gerealiseerd			
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	10%	10%	12%
Regionale waterkeringen (397 kilometer)	5%	5%	7%

Waterveiligheid

Begin 2017 is de laatste 50 meter Delflandse Dijk uitgevoerd. Van de primaire keringen is per juni 2017 100% op orde.

De programmatische aanpak buitengewoon onderhoud begint steeds meer effect te sorteren. In 2017 hebben we 35 planvormingsprojecten om regionale kades op hoogte te brengen getrokken. Dit is conform de begroting. Belangrijke stappen zijn gezet voor de Dijkhoornseweg in Delft en Midden-Delfland en de Zwethkade Noord in Westland. Door intersectorale samenwerking zijn veel projecten in voorbereiding en/of in uitvoering. In 2017 is 8,1 kilometer op hoogte gebracht. De programmatische aanpak verbeteren is recenter vastgesteld. Binnen deze aanpak heeft in 2017 de focus gelegen op de voorbereiding van projecten welke de komende jaren tot uitvoering zullen komen. Te denken valt aan de kadeverbetering bij de N468 en een viertal andere locaties in ons beheersgebied, de waterkerende constructies in Schipluiden en Leidschendam en de sluisconstructie in Vlaardingen.

Voortgang prestatie indicator:

Prestatie indicator met streefwaarde	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
Percentage keringen op orde op basis van toetsresultaat 2015(primair) en toetsresultaat 2012(regionaal)			
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	100% ¹⁾	100% ¹⁾	100% ¹⁾
Regionale waterkeringen (397 kilometer)	90% ²⁾	94% ²⁾	94% ²⁾

¹⁾ In beginsel blijft de streefwaarde 100% en wordt deze door beheermaatregelen zo gehouden. Indien binnen de lopende toets ronde strekkingen worden afgekeurd, worden nieuwe streefwaardes vastgesteld in de P&C-cyclus.

²⁾ Bij de vaststelling van de begroting heeft Delfland 397 kilometer regionale keringen in beheer. In 2017 zal derhalve circa 357 kilometer regionale keringen op orde zijn.

Mede als gevolg van de programmatische aanpakken buitengewoon onderhoud en verbeteren liggen we voor op de planning ten aanzien van de waterveiligheid (94% daadwerkelijk op orde waar de begroting uitging van 90%). Wel blijft de investeringsuitgave in 2017 achter op het bedrag dat begroot was. Deze achterblijvende investeringsuitgave heeft met name als oorzaak dat bij de wegen op kades er minder kansen voordoen om werk-met-werk te maken. Deze verschuiving heeft geen effect op de doelrealisatie zoals geformuleerd voor 2020 (Bij de kades met wegen worden de risicovolle trajecten uiterlijk in 2020 opgehoogd en worden kansen om werk-met-werk te maken benut). Als gevolg van deze verschuiving zullen echter een groter aantal trajecten uitgevoerd moeten worden in de periode 2021 – 2030 waarbij dan de verwachting is dat een groter deel kan aanhaken bij projecten van de wegbeheerders.

Beleid

In 2017 is gestart met de pilot digitaal regelbeheer, onder de vlag van het implementatietraject Omgevingswet. Hiermee is de basis gelegd om het waterkeringenbeleid digitaal te beheren. In 2018 wordt een eerste werkende versie met volledige functionaliteit afgerond en getest en doorontwikkeld in 2018 en 2019. Ook zijn de eerste stappen gezet om het waterkeringenbeleid omgevingswetproof (modulair en digitaal toegankelijk) te maken. Een verdere uitwerking vindt plaats in 2018 en 2019.

Voor de polderkaden is een concept beoordelingsmethodiek uitgewerkt. Deze wordt in 2018 aan het bestuur voorgelegd.

Voor de Zorgplicht primaire keringen zijn verbeteracties uitgevoerd en heeft een interne audit plaatsgevonden. Dit ter voorbereiding van de audit van de Inspectie Leefomgeving en Transport bij ons in het eerste kwartaal van 2018.

Ten slotte zijn de nieuwe waterstaatkundige functies van de binnenwaterkering (Maasdijk) vastgesteld, zijn diverse leggerwijzigingen uitgevoerd, is een quick-scan uitgevoerd naar nut en noodzaak van actualisatie van de legger landscheidingen en zijn verdere stappen gezet in de ontwikkeling van de integrale legger Wateren.

De huidige beleidsregels om plannen van derden te toetsen zijn op orde. In voorbereiding op de Omgevingswet loopt op dit moment de pilot 'Modernisering structuur waterkeringenbeleid'. Deze pilot gaat uit van een klantgerichte gebieds- en activiteitgerichte ontsluiting van de regels.

Kennis en Innovatie

De activiteiten behorend bij de onderzoeken naar verdroogde kades (dichten droogtescheuren en monitoren bodemvocht) zijn uitgevoerd. Nieuwe methoden voor het dichten van droogtescheuren zijn in het veld toegepast en worden met behulp van monitoringsapparatuur gevolgd.

Verder zijn de droogte-indicatoren geactualiseerd en de metingen van de werkelijke zakking van kades over een lange periode gecontinueerd. We hebben met de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA) en TU Delft een onderzoek opgestart naar het verloop van de grondwaterspiegels in kaden en de vervormingen ten gevolge hiervan.

Ten slotte zijn tijdelijke maatregelen in beeld gebracht ten behoeve van het verlagen van de risico's voor de risicovolle keringen.

In 2017 zijn we een project gestart met de stichting Honey Highway met als doel te bekijken waar, of en hoe er een grotere kruidenrijkdom op de keringen tot ontwikkeling kan komen. De beste dijk is immers de multifunctionele dijk en stimuleren van de biodiversiteit is een maatschappelijke taak, waarin ook Delfland als waterbeheerder een rol vervult. In 2017 hebben we een drietal bloemrijke trajecten aangelegd.

Regulier beheer

Ter voorbereiding op de ILT-audit voor de Zorgplicht is voor het gegevensbeheer van de primaire keringen een interne audit doorlopen.

In 2017 zijn alle primaire, regionale waterkeringen en overige kades geïnspecteerd. Daarnaast is aan circa 75 hectare groene kades (regionaal en overige keringen) en aan 36 hectare primaire kering het maaionderhoud uitgevoerd.

Het gepland onderhoud aan zes sluizen en andere kunstwerken in de keringen is conform planning uitgevoerd.

Het behoud van de veiligheid van keringen is een van de standaardonderdelen waar plannen van derden op getoetst worden in het kader van het proces van de watertoets. Ook in 2017 zijn hier kansen gesignaleerd om werken te combineren zoals bijvoorbeeld bij het Valutapad in Den Haag.

Programmalijsn stedelijk waterbeheer

Doelen

1. *Delfland voert de zorgplichten integraal uit en koppelt de werkzaamheden aan de steeds sneller veranderende omgeving.*
2. *Op basis van de principes van strategisch omgevingsmanagement zal Delfland samen met relevante stakeholders planvorming en gebiedsprocessen inrichten.*
3. *Delfland benut bij ruimtelijke ontwikkelingen kansen. Waar mogelijk combineert Delfland de belangen met die van gebiedspartners en worden maatregelen genomen om de bijdrage van het watersysteem aan de ruimtelijke kwaliteit en belevings- en gebruikswaarde voor en door burgers en bedrijven te vergroten.*
4. *Het proactief uitvoeren van de watertoets op binnengekomen ruimtelijke plannen.*

Ad 1. Zorgplicht

Het resultaat "Per portefeuille inventariseren en analyseren relevante maatschappelijke, bestuurlijke en technische ontwikkelingen" sluit niet meer aan bij de huidige ontwikkelingen. Het resultaat wordt: Het maken van een watervisie 1.0 als onderdeel van de implementatie van de omgevingswet.

Ad 2. Strategisch Omgevingsmanagement

Strategisch omgevingsmanagement is een manier van denken en onderhandelen. Deze is in 2017 breed ingezet en heeft onder andere geleid tot het benutten van diverse kansen bij ruimtelijke plannen. Aangezien strategisch omgevingsmanagement een manier van denken en werken is, is het ontwikkelen van een eenvoudige en eenduidige prestatie indicator voor dit onderwerp niet mogelijk gebleken.

De ambtelijke en bestuurlijke overleggen zijn conform afspraak georganiseerd en gefaciliteerd.

Wij hebben de gemeentelijke politieke partijen met een visuele boodschap geattendeerd op de noodzaak van klimaatadaptatie en het vergroten van de sponswerking van de openbare ruimte. Met deze actie hopen wij dat zij dit onderwerp opnemen in hun verkiezingsprogramma.

Er hebben dit jaar twee bestuurlijke watertafels plaatsgevonden (juni en december). De insteek van de Watertafel is: informeren, discussiëren en agenderen. Gezamenlijke afspraken worden waar nodig gevolgd door formele besluitvorming in de eigen besturen.

Ad 3. Ruimtelijke Ontwikkelingen

We hebben in 2017 wederom een aantal kansen in ruimtelijke ontwikkelingen weten te benutten. Enkele voorbeelden zijn de ondergrondse waterberging bij het Sparta stadion in Spangen, een waterberging bij het Krajicek speelveld in Schiedam en het meeliften met kansen bij de aanleg van Oostelijk randweg in De Lier. Dit zijn resultaten die ook bijdragen aan de prestatie-indicatoren van het programma Gezond, schoon en zoet water. Daarnaast hebben we aantal complexe plannen van derden inbreng geleverd. In 2017 is veel aandacht uitgegaan naar de A13-16, de Blankenburgverbinding en het onderzoek van de Nederlandse Aardolie Maatschappij naar de haalbaarheid van gasboringen in Midden Delfland. In het laatste kwartaal van 2017 is de projectcoördinatie voor de A4 opgestart.

In 2017 zijn vier uitvoeringsprogramma's van gemeentelijke waterplannen geactualiseerd. Hiermee zijn in totaal negen uitvoeringsprogramma's actueel. In de gemeente Pijnacker-Nootdorp is een Water-Klimaat-Plan vastgesteld. Bij twee gemeenten is de actualisatie nog in voorbereiding.

Ad 4. Watertoets

Bij de watertoets is het in 2017 opnieuw gelukt alle wateradviezen af te handelen binnen de gestelde termijnen ondanks de sterke fluctuaties in het aanbod van plannen. Dit is mede gelukt door tijdig extra personele capaciteit in te zetten om de pieken op te vangen. Uit een steekproef is gebleken dat de wateradviezen meestal adequaat worden verwerkt in de ruimtelijke plannen van de gemeenten.

Voortgang presatie-indicator

Prestatie-indicator met streefwaarde Afhandeling wateradviezen binnen gestelde termijn	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
Percentage afgehandeld binnen gestelde termijn	100%	100%	100%

3.1.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Rekening 2016
<i>Programmalijn</i>				
Klimaatadaptatie	685	664	818	396
Veiligheid	27.953	29.260	29.868	11.580
Stedelijk waterbeheer	2.677	2.651	1.586	2.140
Saldo programma	31.315	32.575	32.272	14.116

Toelichting exploitatie jaarrekening

Bij dit programma zijn de lasten per saldo circa € 0,3 miljoen lager dan de bijgestelde begroting (verschil tussen begroting 2017 na wijziging en rekening 2017).

Afwijkingen op programmalijnniveau worden per saldo veroorzaakt door hogere kapitaallasten (Waterveiligheid) en lagere doorbelasting van uren (Stedelijk Waterbeheer).

3.1.3 Investerings

Verloop investeringen 2017:

Investerings per Programmalijn (Bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2017	Bijgestelde raming Burap	Realisatie in 2017
Veiligheid	21,1	17,7	17,7

Toelichting investeringen 2017

Veiligheid

De investeringsbegroting omvat de jaarlijkse bijdrage van € 12,3 miljoen aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma, de uitgaven als gevolg van de programmatische aanpak buitengewoon onderhoud en uitgaven voor kadeverbeteringen. Bij dit programma is per saldo € 3,4 miljoen lager uitgegeven dan vooraf begroot. Ten opzichte van de prognose in de burap is de realisatie voor 2017 gelijk gebleven. De reden voor de lagere bestedingen zijn verschuivingen in de planning. De voorbereiding van de kadeverbeteringsprojecten kost meer tijd dan bij het opstellen van de meerjarenbegroting (2017-2021) was aangenomen. Dit uit zich enerzijds in langere planvormingsprocessen bij de kaden met wegen om de werkzaamheden op elkaar af te stemmen. En anderzijds op een zorgvuldige voorbereiding van het complex buitengewoon onderhoud met het oog op nieuwe contractvormen, de steeds mondiger wordende burger en het inzicht dat de keukentafelgesprekken niet extern weggezet kunnen worden omdat dit tot meerwerk leidt. Het voorgaande leidt ertoe dat in 2017 minder trajecten daadwerkelijk in uitvoering zijn gegaan, en dus dat er minder is gerealiseerd in het programma.

3.2 Programma B – Gezond, schoon en zoet water

3.2.1 Programmaliijnen

Binnen het programma Gezond, schoon en zoet is een onderscheid gemaakt in de volgende vijf programmaliijnen:

- Zelfvoorzienend en kringloopsluiting
- Chemische waterkwaliteit
- Lokale knelpunten en kansen
- Zwemwater
- Coördinatie beheer

Programmaliijn zelfvoorzienendheid en kringloopsluiting

Doelen

1. *Delfland heeft in 2017 een strategie vastgesteld om op een toekomstbestendige wijze kringlopen te sluiten en (nagenoeg) zelfvoorzienend te kunnen zijn in de waterbehoefte.*
2. *Delfland zet zich in voor een (kosten)effectieve zoetwatervoorziening, nu en in de toekomst samen met de partners*

Ad 1.) strategie kringloopsluiting

Op 28 februari 2017 heeft het college ingestemd met de eerste hoofdlijnen van de strategie, die in de informatieve verenigde vergadering van 29 juni 2017 zijn gepresenteerd. Er is gestart met een themagewijze uitwerking en een verkenning van de samenwerking met het bedrijfsleven. Op 5 september 2017 zijn de bouwstenen voor de strategie besproken in de commissie GSG. De intentie is om begin 2018 tot een strategie te komen die vervolgens tot uitvoering kan worden gebracht.

Ad 2.) (Kosten) effectieve zoetwatervoorziening

In 2017 hebben we ons ingezet voor het behouden van een (kosten)effectieve zoetwatervoorziening. De activiteiten zijn volgens planning uitgevoerd. Een korte weergave van activiteiten:

- De pilot waterbeschikbaarheid glastuinbouw Westland en de pilot waterbeschikbaarheid Plaspoel-, Schaapswei- en Hoekpolder, Oud- en Nieuw- Wateringsveldschepolder en Noordpolder zijn afgerond. Met de opgedane ervaring van de pilots is besloten het instrument waterbeschikbaarheid te implementeren door aan te sluiten bij het proces van peilbesluiten. Dit is reeds geborgd in Beleidsnota Peilbeheer. De pilot waterbeschikbaarheid glastuinbouw Westland zal in 2018 een vervolg krijgen.
- Er is een gebiedsproces gestart met de glastuinbouwsector rondom de sturing van het gemaal Van den Burg. Doel van het gebiedsproces is om in samenwerking met de glastuinbouwsector te onderzoeken hoe en of de doorspoelcapaciteit kan worden beperkt.
- Onze zoetwaterbelangen zijn ingebracht in de relevante plannen van derden, waarbij met name veel aandacht is gegeven aan het traject van de verdieping Nieuwe-Waterweg.

En tenslotte is het Waterakkoord Kleinschalige Water Aanvoer (KWA) geactualiseerd en vastgesteld in de VV van mei 2017. Het Waterakkoord Rijnland-Delfland is geactualiseerd, de bestuurlijke besluitvorming hierover is eind 2017 gestart en zal naar verwachting in 2018 worden afgerond. De geactualiseerde en door de VV vastgestelde Brielse Meer overeenkomst is opnieuw besproken in de Bernissecommissie en zal naar verwachting begin 2018 worden ondertekend.

Programmaliijn chemische waterkwaliteit

Doel

In 2021 is de chemische waterkwaliteit zodanig dat met een voortgaande ontwikkeling van de ecologische en chemische kwaliteit de KRW-doelen in 2027 zijn gehaald.

De VV heeft in 2016 de procesaanpak 'intensiveren aanpak chemische waterkwaliteit' vastgesteld, om de komende jaren de chemische waterkwaliteit in het glastuinbouwgebied voor eind 2021 structureel te verbeteren. In de tweede helft van 2017 is de intensivering

grotendeels gematerialiseerd en is een programmatische aanpak opgesteld en aansluitend gepresenteerd in de informatieve VV van oktober 2017. Deze aanpak vormt de basis voor de inzet van menskracht en middelen voor ten minste de periode tot en met 2019. Ook de Bestuursconferentie van 2017 was verbonden aan het thema chemische waterkwaliteit en glastuinbouw.

Het project Gebiedsgerichte aanpak (voorheen Gebiedsgericht meten of polderaanpak bestrijdingsmiddelen) heeft in 2017 mooie resultaten opgeleverd. Naar aanleiding van de (ruim 150) bedrijfsbezoeken is een groot aantal (potentiele) lozingsroutes beëindigd. Bij ongeveer de helft van de bedrijven waren aanpassingen noodzakelijk. Onder andere in de Zuidpolder van Delfgauw en de polder Noordland-Nieuwland is hierdoor een duidelijke waterkwaliteitsverbetering te zien. Begin 2018 is het voor bedrijven mogelijk om (bijna) 'realtime' de resultaten van de metingen te volgen via de projectwebsite. De verwachting is dat hierdoor de effectiviteit van het project verder verbetert.

De Waterkwaliteitsrapportage 2016 liet een stagnerende trend van een verbeterde waterkwaliteit in de afgelopen decennia zien. Het resultaat voor 2017 voor de chemische waterkwaliteit is bemoedigend. De gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen voldoet aan de voor 2017 gestelde prestatie-indicator (PI) en ook het stikstofgehalte in de West- en Oostboezem daalde tot bijna de PI-waarde. Dit biedt vertrouwen om door te gaan op de (geïntensiveerde) ingeslagen weg, waarbij overigens onverminderd relevant dat partijen vanuit een gemeenschappelijk belang voor een goede waterkwaliteit de schouders eronder blijven zetten. Nota bene: in 2016 is besloten om in 2017 te stoppen met het doorspoelregime, met als reden dat eerst de emissies naar het oppervlaktewater omlaag moeten.

Het beoogde aantal glastuinbouwcontroles (jaarlijks 15% van het glasbestand) is ruimschoots behaald. Na verzending van waarschuwingsbrieven en enkele handhavingzaken is een rapportagegraad voor de (landelijke) emissieregistratie van boven de 99% behaald (was 98% in 2016). Het toezicht op de kwaliteit van de Uitvoeringsorganisatie Integrale Milieu Taakstelling jaarrapportages is in 2017 volledig geïntegreerd in glastuinbouwcontroles die in het kader van projecten en/of regulier werk worden uitgevoerd.

Ook het aantal beoogde controles voor de overige agrarische bedrijven (jaarlijks 17% van de bedrijven) is (ruimschoots) behaald. Daar waar aanleiding was, is handhavend opgetreden. Voor de overige directe lozings is een toezichtplan opgesteld. De werkzaamheden die hieruit voortkomen worden in 2018 meegenomen in het reguliere toezicht en handhaving.

Samen met partners (onder andere LTO Glaskracht, Nefyto) is afgelopen jaar ingezet op het bewuster maken van de glastuinbouwsector van het belang van een goede waterkwaliteit. Als onderdeel van de samenwerking in het Afsprakenkader Emissieloze kas is een uitgebreide communicatie-aanpak opgesteld en uitgevoerd rondom de teeltwisseling, omdat dat moment normaliter veel verontreinigingen oplevert. In 2018 zal mede aan de hand van de resultaten van een gedragsbeïnvloedingsonderzoek bepaald worden hoe de bijdrage van communicatie aan het behalen van de gestelde doelen kan worden versterkt.

Voortgang prestatie indicator

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2017	Realisatie (o.b.v. waterkwaliteitsrapportage 2017)
Stikstofgehalte West- en Oostboezem max. 2,4 en 2,0 mg/l in 2021	3,1 & 2,1 mg/l	3,3 & 2,3 mg/l
In % de afname van de overschrijding van de norm van bestrijdingsmiddelen ten opzichte van 2013 (volgens de landelijke beoordelingssystematiek)	35%	@@
In % het aantal aangetroffen bestrijdingsmiddelen t.o.v. het totaal gemeten aantal bestrijdingsmiddelen EN de gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen	7,5% & 0,14 µg/l	6,1% & 0,06 µg/l

Toelichting:

1) De Europese Kaderrichtlijn Water schrijft voor dat de normen voor waterkwaliteit in 2027 gehaald zijn moeten zijn. De prestatie-indicator voor stikstof – zoals deze ook in de waterkwaliteitsrapportage is opgenomen, gaat vooralsnog uit van een constante, gelijkmatige, daling naar de gewenste concentraties in 2027. Voor 2017 is de waarde (rekening) boven de PI-waarde, ten opzichte van 2016 is dit weliswaar een substantiële verbetering.

2) Het landelijk bestrijdingsmiddelenbeleid geeft aan dat er in 2023 nagenoeg geen overschrijdingen meer mogen plaatsvinden van de normen. De prestatie-indicator is hierop gebaseerd en gaat uit van een constante, gelijkmatige, daling van de concentraties. De berekeningswijze wordt momenteel op landelijk niveau ontwikkeld (vooralsnog eind 2016 beschikbaar), zodat de waarden vanaf eerste kwartaal 2018 beschikbaar kunnen zijn.

3) Om toch een uitspraak te kunnen doen over de ontwikkeling van de concentraties bestrijdingsmiddelen, geeft dit cijfer nu een indicatie of er een belemmering is voor ecologische ontwikkeling, waarbij de streefwaarde is bepaald op basis van de relatief laag belaste gebieden binnen Delfland (stad en grasland). Voor de recente waarden van deze prestatie-indicatoren wordt verwezen naar de waterkwaliteitsrapportage 2017.

Programmalijn zwemwater

Doel

De aangewezen zwemwaterlocaties voldoen aan de EU-zwemwaterrichtlijn en er is alleen bij uitzondering een negatief advies als gevolg van blauwalg en bacteriën.

Binnen de programmalijn Zwemwater hebben we samen met de beheerders de afgelopen jaren op acht van de veertien zwemwaterlocaties maatregelen genomen om de overlast door bacteriën en blauwalgen te verkleinen. Deze maatregelen hebben zichtbaar effect. In 2017 voldeden twaalf van de veertien zwemwaterlocaties aan de prestatie-indicator van bacteriën. Slechts één locatie kreeg meer dan 3 weken een negatief zwemadvies als gevolg van blauwalgen. Voor een nadere toelichting op deze oorzaken wordt verwezen naar de Zwemwaterevaluatie 2017.

In 2017 werden de zwemwaterprofielen geactualiseerd en werden watersysteemanalyses opgesteld ten behoeve van toekomstige maatregelen op zwemwaterlocaties waar tot op heden nog geen maatregelen zijn genomen. Tevens werd er uitgebreid onderzoek gedaan naar een maatregelenpakket voor de Plas Delftse Hout, waarbij bronmaatregelen worden gecombineerd met een innovatief structuurmaatregelenpakket om de ecologische robuustheid van de Plas Delftse Hout te verbeteren. In 2018 moet gestart worden met de uitvoering van deze maatregelen.

Plas Wilhelminapark heeft in 2017 opvallend goed gepresteerd, dankzij de in 2016-2017 genomen maatregelen. Om deze goede resultaten ook naar de toekomst toe te borgen is het van belang dat de bij de plas aanwezige ganzenpopulatie aanzienlijk wordt gereduceerd (zoals aangegeven door de Provincie Zuid-Holland). Ganzenontlasting vormt een belangrijke bron van nutriënten en ziekteverwekkers in het water. Vanuit het belang van de volksgezondheid en de bescherming van investeringen van ons op deze en andere (zwemwater)locaties wordt een reductie van de ganzenpopulatie op korte termijn nagestreefd.

Voor de tweede keer werd het grootschalige evenement 'Swim to Fight Cancer' gefaciliteerd. We leverden een bescheiden bijdrage in de vorm van kroosverwijdering op het parcours en waterbemonsteringen. Deze inzet heeft los van de bijdrage aan het goede doel geresulteerd in veel aandacht in de media en tijdens de 'Swim' zelf voor het werk van Delfland (waterbewustzijn).

Zwemmen in natuurwater is een onderwerp dat aanspreekt. Goede communicatie over zwemwater kan daardoor positief bijdragen aan bewustwording over het belang van een goede waterkwaliteit bij zowel de bewoners van als de stakeholders in ons gebied. We kunnen inzichtelijk maken wat wij allemaal doen voor goed zwemwater, welke uitdagingen wij daarbij tegenkomen en welke partners/partijen (kunnen) bijdragen aan een betere waterkwaliteit.

Realisatie prestatie indicatoren

Zwemwaterkwaliteit	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
1) % van aantal zwemlocaties dat voldoet aan de bacteriële normen	100	90	86
2) Het aantal locaties met genomen maatregelen	8	8	8
3) Het aantal locaties met genomen maatregelen met een negatief zwemadvies van meer dan 3 weken	0	1	1

1. De EU Zwemwaterrichtlijn schrijft voor dat de aangewezen zwemlocaties ten minste de status van 'aanvaardbare' waterkwaliteit moeten hebben op grond van de gemeten concentraties bacteriën. In Delfland liggen veertien zwemlocaties, die alle hieraan moeten voldoen.

2. en 3. Naast bacteriën kan ook het ontstaan van blauwalgen leiden tot een negatief zwemadvies. We hebben op diverse locaties maatregelen getroffen om de overlast hiervan te beperken en/of om (langdurige) overschrijding van de normen voor bacteriën te voorkomen. Voor deze locaties is het streven dat minder dan drie weken per jaar een negatief zwemadvies van kracht is.

Programmalijn lokale knelpunten en kansen

Doel:

Zoveel mogelijk afgesproken lokale waterkwaliteitsknelpunten worden opgelost en kansen worden benut binnen taakstellend budget.

Binnen de programmalijn lokale knelpunten zijn de knelpunten in Tanthof (LKP 3e doorstroming Delft), Anjerdreef in de Polder Berkel en riooloverstort Schipluiden in 2016 uitgevoerd en in 2017 conform begroting opgeleverd. Een knelpunt in de nabijheid van het Kruithuis te Delft is nader onderzocht. Dit heeft niet geleid tot een investering. De realisatie van de oplossing van het lokale knelpunt bij de Kalfjeslaan in Delft is voorbereid en wordt in 2018 gerealiseerd (LKP 3e maatregel Kalfjeslaan Delft). Ook zijn de gesprekken t.a.v. het knelpunt moestuinen Hoek van Holland weer opgestart. Naast deze investering zijn er ook beheermaatregelen door de gemeente uitgevoerd, zoals kroosscheppen in Tanthof door gemeente en bewoners.

Programmalijn Coördinatie beheer

Doel

Assetmanagement wordt binnen Delfland geïmplementeerd.

In 2017 is een eerste basis gelegd voor het assetmanagement binnen Delfland door het inrichten van een assetmanagementorganisatie, het opstellen van eerste versies van diverse assetmanagementplannen en -overeenkomsten, het vormgeven van werkprocessen en het versterken van het gegevensbeheer. De voortgang op de PI "volwassenheidsniveau assetmanagement" wordt begin 2018 gemeten.

3.2.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Gezond, schoon en zoet water (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Rekening 2016
<i>Programmaliijn</i>				
Zelfvoorzienend en kringloopsluiting	258	278	261	346
Chemische waterkwaliteit	1.853	1.829	1.780	1.673
Zwemwater	594	525	519	281
Lokale knelpunten en kansen	121	241	244	178
Coördinatie beheer	163	161	279	403
Totaal	2.989	3.034	3.083	2.881

Toelichting exploitatie

Het programma in geheel beschouwend, is de realisatie nagenoeg in lijn met de begroting 2017 na wijziging. Op de programmaliijn Coördinatie beheer ligt de realisatie € 0,1 miljoen hoger. Dit wordt veroorzaakt doordat uren zijn doorbelast die eerder centraal waren begroot (blok 100185 Tactisch beheer).

3.2.3 Investerings

Verloop investeringen 2017

Programmaliijn (Bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017
Zelfvoorzienend en kringloopsluiting	0,5	0,5	0,3
Lokale knelpunten	0,7	0,4	0,4
Zwemwater	0,4	0,1	0,0
Coördinatie beheer	-	-	-
Totaal	1,6	1,0	0,7

Toelichting investeringen

De investeringsuitgaven komen zoals in de Burap benoemd lager uit dan aanvankelijk begroot voor 2017. De voornaamste reden was dat het doorschuiven van de werkzaamheden voor het lokale knelpunt Kalfjeslaan en een koerswijziging voor de aanpak van de plas Delftse Hout (inzet op structuurmaatregelen).

In de laatste periode van het jaar is binnen de programmaliijn Zelfvoorzienendheid en kringloopsluiting besloten het opstellen van Klant Eisen Specificatie (K.E.S.) door de eigen organisatie te laten uitvoeren. Hiervoor is wel externe begeleiding ingehuurd. Dit heeft desalniettemin een aanzienlijke besparing opgeleverd op de oorspronkelijk begrote kosten. Het te doorlopen traject blijkt langer te zijn dan ingeschat. Het K.E.S.-traject zal in 2018 worden afgerond (waarna het opstellen van het Schets Ontwerp (S.O.) plaatsvindt). Door bovengenoemde ontwikkelingen komt de rekening over 2017 uiteindelijk ca. € 0,3 miljoen lager uit dan bij de Burap is gerapporteerd.

3.3 Programma C – Watersysteem

3.3.1 Programmaliijnen

Binnen het programma Watersysteem is een onderscheid gemaakt in de volgende drie programmaliijnen:

- Integraal watersysteem
- Grondwater en bodemdaling
- Vaarwegbeheer

In de onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmaliijn weergegeven.

Programmaliijn integraal watersysteem

- Waterkwantiteit

Doel

In 2021 is het watersysteem van Delfland zo ingericht dat er kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd. De kans op inundatie van het watersysteem door hevige regenval wordt zo verkleind dat deze aan de normering voldoet.

De Beleidsnota peilbeheer is op 6 juli 2017 door de VV vastgesteld. De inventarisatie van het boezempeilbesluit is gereed en wordt afgestemd met stakeholders. Tijdens de inventarisatie voor het Peilbesluit Boezem is een boezemschets opgesteld, een intensief en waardevol traject waarin belanghebbenden betrokken zijn. Voor peilbesluit Berkel is de peilafweging afgerond en wordt het gebiedsproces opgestart. Vaststelling zal plaatsvinden in 2018. Voor 40 partiële herzieningen heeft een inventarisatie plaatsgevonden. Als gevolg van het project A16 is partiële herziening noodzakelijk. De inventarisatie is afgerond. Het peilbesluit wordt door Rijkswaterstaat opgesteld en met ons afgestemd. Bijzonder in deze werkwijze is dat de wijzigingen nu vooraf in een peilbesluit worden vastgelegd in plaats van achteraf naar aanleiding van een vergunning.

Conform planning zijn in 2017 een aantal (6) watersysteemanalyses voor polders uitgevoerd en zijn de knelpunten in beeld gebracht. De watersysteemanalyse voor de Boezem wordt in 2018 afgerond.

Prestatie indicator per doel

1. Mate van behouden streefpeilen
2. Hectare (ha) beheergebied wat voldoet aan de provinciale NBW-normering

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
1	92%	92%	93%
2	38.400 ha	38.400 ha	38.400 ha

Toelichting PI 1

Ten aanzien van de mate van behoud streefpeilen is een indicator van 100% niet realistisch. Door hevige regenval of doordat een gemaal in storing, onderhoud of reparatie enz. wordt 100% nooit gehaald. Wij gaan er mede op basis van ervaring van uit dat we uiteindelijk in 95% van de peilen en 95% van de tijd de in het peilbesluit vastgelegde peilen binnen de normale bandbreedte (5cm + of -) gehouden moet worden.

Toelichting PI 2

Het beheergebied van Delfland is 40.000 ha groot. Het doel is dat 100 % van dit gebied in 2027 aan de normering voor wateroverlast (zoals vastgelegd in provinciale verordening) voldoet. Om daartoe te komen streven we ernaar dat in 2021 98% van gebied (39.200 ha) voldoet. Eind 2017 voldoet 38.400 ha (96%).

De normering gaat vooral over de uitbreiding van het watersysteem. De werking leggen we vast met de prestatie indicator behoud van streefpeil.

- Ecologische waterkwaliteit en vismigratie

Doelen

1. *In 2021 zijn de inrichting, het beheer en de waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen en in overige delen van het watersysteem zodanig dat met een verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling de KRW-doelen in 2027 worden gehaald.*
2. *In 2021 zijn de belangrijkste leefgebieden voor vissen in die mate ontsloten, dat met de verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling en de renovatie- en*

nieuwbouwcyclus voor kunstwerken de KRW-doelen voor vissen in 2027 gehaald worden.

- In de planperiode van het WBP5 wordt het ambitieniveau voor de waterkwaliteit in de lokale wateren van Delfland vastgesteld en voldoet de waterkwaliteit voor een deel van dit water aan de wensen van burgers, gemeenten en Delfland.*

In 2017 is binnen de groene motor voor de KRW-waterlichamen een watersysteemanalyse uitgevoerd m.b.v. ecologische sleutelfactoren, zodat begin 2018 tot een breder en effectievere maatregelpakket gekomen kan worden. Daarnaast zijn een aantal drijfbladzone's gerealiseerd, waarbij op eenvoudige wijze de ecologie wordt gestimuleerd. Dit onder meer door het plaatsen van een stukje beschoeiing met wilgentenen.

Het meerjarig onderzoek naar aalmigratie en -populatie in Delfland is van start gegaan in samenwerking met vrijwilligers, een beroepsvisser en onderzoeksbureaus. Tijdens deze onderzoeksperiode legt de beroepsvisser zijn commerciële aal vangst binnen Delfland neer.

We hebben 5 succesvolle afleveringen geleverd van de online-serie 'Ernst's Onderwaterwereld', waarin ecooloog Ernst Raaphorst de kijkers meeneemt in de onderwaterwereld.

Samenwerking met gemeenten t.b.v. verbetering van de waterkwaliteit in het lokale water heeft in 2017 een grote stap voorwaarts gemaakt met behulp van het gezamenlijk opgestelde 'Catalogus ambities lokaal water'. De catalogus is op 21 juni 2017 besproken tijdens de Bestuurlijke watertafel.

In 2017 heeft een publieke inventarisatie plaatsgevonden naar de Amerikaanse rivierkreeft. Deze heeft veel respons gekregen en waardevolle informatie opgeleverd over de verspreidingen van deze exoot.

Prestatie indicator per doel

1. Percentage van de KRW-wateren met een doorzicht van minimaal 0,65m of bodemzicht.
2. Robuustheid (kwaliteit en connectiviteit) van het Natte Ecologische Zones (NEZ)-netwerk
3. Omvang in natte ecologische zones (NEZ) in ha.
4. Toegankelijkheid voor vissen van het watersysteem (% beheergebied, ontsloten).

Prestatie indicatoren met streefwaarde				
	<i>Begroting 2017</i>	<i>Burap 2017 prognose</i>	<i>Rekening 2017</i>	
1 & 2	Voor de ontwikkeling van ecologie is geen streefwaarde opgenomen. Ecologie is geen exacte wetenschap. Om dat gevoel te krijgen bij het effect van de investeringen kijken we onder andere naar de verbetering van het doorzicht over de jaren. (Kompas beheer).			
3	4 ha.	1 ha.	1ha.	
4	34%	36%	36%	

Toelichting P1 en P2

Voldoende licht is de eerste voorwaarde voor de aanwezigheid van onderwaterplanten. Doorzicht is daarmee een goede indicator om aan te tonen of we op de goede weg zijn. Daarnaast moeten er voldoende ecologische zones zijn om de zelfstandige ontwikkeling van ecologie te stimuleren en ondersteunen, Als tweede indicator wordt er gekeken naar een voldoende robuust netwerk. De streefwaarde voor deze drie indicatoren zullen in 2019 worden vastgesteld als resultante van het onderzoek naar de effectiviteit van de genomen maatregelen. Mede randvoorwaardelijk is de chemische waterkwaliteit. Hiervoor is in programma Schoon, gezond en zoetwater een PI opgenomen.

Toelichting PI 3

Al een aantal jaren hanteren we de PI ha, om aan te geven hoe ver we met de ontwikkeling van het programma zijn. Deze PI zegt alleen iets over de hoeveelheid NEZ die wordt aangelegd, niets over de werking en het effect van deze investeringen. In 2017 is gestart met het programma Groene Motor, waarbij we niet (alleen) meer kijken naar de aanleg van NEZ, maar ook naar andere ecologische maatregelen. Dit om het beoogde doel (de KRW in 2027) dat niet in aantallen ha, maar in kwaliteit van de ecologie wordt uitgedrukt, op een efficiënte en effectieve wijze te gaan halen. De PI ha zal dan vervallen.

Toelichting PI 4

We streven naar ontsnippering van de leefgebieden waardoor vissen vrij kunnen migreren. Dit gebeurt door obstakels (zoals gemalen) passeerbaar te maken. Met het passeerbaar maken van gemalen worden achterliggende peilgebieden ontsloten. Het leefgebied wordt vergroot door twee gemalen per jaar vispasseerbaar te maken.

Programmalijn grondwater en bodemdaling

Doelen

1. *Delfland bouwt verder aan een toekomstige rol als kwantitatief grondwaterbeheerder en benut kansen met grondwater.*
2. *In 2019 heeft Delfland een visie ontwikkeld op de omvang van bodemdaling in het beheergebied en de gevolgen ervan. Uit deze visie kunnen scenario's en maatregelen worden bepaald om (de gevolgen van) de bodemdaling het hoofd te bieden.*

Grondwater

In 2015 hebben we met de hoogheemraadschappen Schieland en de Krimpenerwaard en Rijnland een gezamenlijke grondwatervisie opgesteld. Vanwege de relatie tussen de grondwaterstand en bodemdaling is er in 2016 voor gezorgd dat de grondwatervisie en de te ontwikkelen strategie op de bodemdaling goed op elkaar aansluiten. De visie op Grondwater is in 2017 aan de commissie Stedelijk water en Watersysteem (SWW) voorgelegd. De visie is nog niet vastgesteld. De commissie SWW heeft behoefte aan een nadere uitwerking. Daarnaast is de samenhang met de huidige beleidsnota Grondwater onvoldoende duidelijk. Dit zal verder worden uitgewerkt in 2018.

Bodemdaling

De VV is geïnformeerd door middel van een presentatie over bodemdaling. Middels een stakeholder analyse hebben de VV leden kunnen ervaren hoe complex het vraagstuk rondom bodemdaling is. Daarnaast is duidelijk geworden dat het waterschap wel een aantal instrumenten heeft om bodemdaling te beïnvloeden maar niet altijd de belangrijkste stakeholder is. Er is gewerkt aan een visie/strategie op hoofdlijnen. Deze is in concept gereed. Het bestuurlijk traject volgt in 2018. De uitwerking van de strategie en de voorgestelde handelingsperspectieven worden de komende jaren in een aantal gebiedsprocessen verder uitgewerkt.

Programmalijn Vaarwegbeheer

Doel:

*Het vaar(weg)beheer in samenwerking met gebiedspartners professionaliseren.
Per jaarschijf zal een streefwaarde worden opgenomen.*

De contacten met de gebiedspartners zijn verder uitgebouwd en er is sprake van meerdere overlegnetwerken met betrekking tot dit onderwerp waarin we fysiek of als agendalid in vertegenwoordigd zijn.

In overleg met de betrokken gemeenten is de bebording van de (recreatie)vaarwegen verder verbeterd.

De opening van de Strijp is conform de bestuurlijke wensen gerealiseerd. Deze openstelling wordt tevens gebruikt om meer kennis te vergaren over het combineren van gebruiksfuncties zoals ecologie en recreatie. Hiertoe wordt zowel het gebruik als de invloed op de waterkwaliteit gemonitord.

Het geformuleerde doel beslaat zowel het beleidsmatige als het inhoudelijke werkveld. Gelet op de formulering van het doel bleek het benoemen van één streefwaarde niet mogelijk.

3.3.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Watersysteem (Bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Rekening 2016
<i>Programmaliijn</i>				
Integraal watersysteem	31.939	34.544	33.686	35.680
Grondwater en bodemdaling	90	90	107	97
Vaarwegbeheer	136	136	56	158
Totaal	32.165	34.770	33.849	35.935

Toelichting exploitatie

Uiteindelijk zijn de lasten bij programmaliijn Integraal Watersysteem per saldo circa € 0,9 miljoen lager dan de bijgestelde begroting. De belangrijkste verschillen worden vooral veroorzaakt door de volgende posten:

Directe kosten

De directe kosten zijn circa € 0,6 miljoen lager, vooral doordat een betaling van € 0,2 miljoen aan de gemeente Schiedam voor een grondoverdracht in 2018 valt. Daarnaast is de focus in 2017 vooral gericht op de instandhouding van de technische beschikbaarheid van de installaties. Als gevolg hiervan is dit jaar het begrote budget niet geheel uitgegeven. Door de invoering van assetmanagement zal dit veranderen.

Tevens is door beperkingen in de capaciteit door ziekte en vertrek personeel een vertraging ontstaan in het uitvoeren van gepland onderhoud. Het betreft technische aanpassingen aan vispassages, kleine stuwen en tijdelijke bemalingsinstallaties.

De uitvoering van het onderhoudsbaggeren is jaaroverschrijdend. Geplande werkzaamheden 2018 zijn grotendeels in 2017 uitgevoerd. Hierdoor is sprake van hogere kosten ten opzichte van de begroting van € 0,7 miljoen.

Deze hogere kosten zijn doorberekend aan de betreffende gemeenten waardoor ook sprake is van hogere opbrengsten van € 0,7 miljoen.

Bij onderhoud watergangen zijn als gevolg van calamiteiten en extra werkzaamheden de kosten € 0,4 miljoen hoger. Deze extra kosten worden grotendeels gecompenseerd door hogere opbrengsten van € 0,3 miljoen.

Toegerekende salarissen

Er is € 0,9 miljoen meer aan personele lasten toegerekend dan begroot.

Baten

De opbrengsten zijn circa € 1,3 miljoen hoger. Dit is het gevolg van de overeenstemming met Rijkswaterstaat over de afkoop van het onderhoud van de watergangen die verband houden met het doortrekken van rijksweg A4. Hiervoor is € 1,2 miljoen ontvangen. Daarnaast is vanuit het Waterakkoord een niet begrote vergoeding ontvangen van € 0,1 miljoen.

3.3.3 Investerings

Verloop investeringen 2017:

Programmaliijn (Bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017
Integraal watersysteem	15,4	8,8	9,8
Totaal	15,4	8,8	9,8

Toelichting investeringen 2017

Het investeringsvolume zoals in de Burap benoemd valt lager uit dan aanvankelijk bij de start van 2017 werd aangenomen. De voornaamste reden was dat de verwachte uitgaven voor de ontwikkelingen Assetmanagement en Groene motor lager uitvallen. De opstart van beide ontwikkelingen kost meer tijd en geeft nu nog maar beperkt investeringsvolume in 2017. In de laatste periode van het jaar 2017 zijn we erin geslaagd enkele projecten iets te versnellen. Dit betreft o.a. de waterberging bergboezem en aanpalende werkzaamheden zoals de watergang Noord-zuidverbinding en de bouw van het gemaal voor het vullen en ledigen van de bergboezem. Hierdoor komen de investeringen circa € 1 miljoen hoger uit dan bij de Burap is aangegeven.

3.4 Programma D – Afvalwaterketen en zuiveren

3.4.1 Programmalijnen

Binnen het programma Afvalwaterketen en zuiveren is een onderscheid gemaakt in de volgende vier programmalijnen:

- Transporteren en zuiveren
- Hergebruik grondstoffen
- Afvalwaterketen Harnaspolder(PPS)-contract
- Samenwerken in de afvalwaterketen

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn transporteren en zuiveren

Doel

Het transport- en zuiveringssysteem is doelmatig ingericht en blijft voldoen aan de afnameverplichting en wettelijke eisen voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en voor de slibverwerking.

Voor alle vier de zuiveringen is voldaan aan de afnameverplichting en aan de individuele lozings-eisen. Voor de periode tot en met 2025 zijn afvalwaterprognoses opgesteld. Voor de biologische belasting van de AWZI 'Nieuwe-Waterweg' is extra aandacht vereist. Deze AWZI bereikt de maximale grens als gevolg van een sterke stijging van de vuillast in het aangevoerde water. In 2018 wordt nader onderzoek gedaan naar de sterke stijging van de vuillast en zal tevens worden onderzocht of biologische ruimte kan worden gecreëerd door het slib op de AWZI 'De Groote Lucht' te verwerken.

Prestatie indicator

1. Voor het totaal van de Delflandse zuiveringen wordt het wettelijke verwijderingsrendement voor stikstof (N) en fosfaat (P) behaald (het gebiedsrendement).

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
Verwijderingsrendement			
Stikstof	75%	>75%	82,5%
Fosfaat	75%	>75%	79,9%

We maken gebruik van het gebiedsrendement met betrekking tot fosfaat- en stikstofverwijdering. Dit houdt in dat over de vier zuiveringen een totaalrendement behaald moet worden van 75%. De verwijderingsrendementen voor het jaar 2017 waren voor stikstof en fosfaat respectievelijk 82,5 en 79,9 procent.

Programmalijs Hergebruik grondstoffen

Doel

In 2021 zijn alle voorbereidende maatregelen getroffen om op een toekomstbestendige wijze de waterketen te sluiten en de zuiveringen te kunnen doorontwikkelen tot energie-, grondstoffen- en zoetwaterfabrieken.

In 2017 is de conceptstrategie voor zoetwater-, energie-, en grondstoffenfabrieken (ZEG-fabrieken) opgeleverd. Per zuivering zijn daarin scenario's opgenomen. In 2018 wordt deze strategie voorgelegd aan de VV. De hemelwaterstrategie is in 2017 opgestart en zal in 2018 binnen programma Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer worden afgerond.

Prestatie indicatoren

- 1. Percentage eigen energieopwekking*
- 2. Percentageterugwinning fosfaat uit slib*

<i>Prestatie-indicator met streefwaarde</i>	<i>Begroting 2017</i>	<i>Burap 2017 prognose</i>	<i>Rekening 2017</i>
<i>Percentage eigen energieopwekking</i>	50%*	>50%	46,1%
<i>Percentage terugwinning fosfaat uit slib</i>	**	0 %	0%

*Het streven is om door innovatie en optimalisatie het opwekken van energie tijdens het zuiveringsproces tot 2021 met 2% per jaar te verhogen. Energie uit zuiveringsslib wordt op locatie teruggewonnen. Er wordt geen slib vanuit andere zuiveringen aangevoerd. In 2015 was het percentage eigen energieopwekking 48 procent.

**De realisatie van deze indicator mede afhankelijk van de geplande oplevering van de fosfaat opwerkfabriek in 2018. Na de voltooiing in 2018 van de fosfaat opwerkfabriek, wordt uit de as van het verbrande zuiveringsslib 95% van het fosfaat teruggewonnen.

Energie uit zuiveringsslib wordt op alle zuiveringslocaties en bij HVC teruggewonnen. In 2017 is de duurzame eigen energieopwekking uitgekomen op een percentage van 46,1%. Dit percentage is exclusief de energieopwekking uit het slib door HVC. Het percentage is lager dan werd verwacht. Procesverstoringen en onderhoudswerkzaamheden aan het slibverwerkingsproces op de AWZI Harnaschpolder zijn hiervan de belangrijkste oorzaak. Daarnaast is het percentage eigen energieopwekking op de AWZI 'De Groote Lucht' lager. Dit is veroorzaakt door het extra energieverbruik van de pilot Zoetwaterfabriek.

Door vertraging in het realiseren van de fosfaat opwerkfabriek, wordt nog geen fosfaat teruggewonnen. Er wordt verwacht dat deze fabriek niet eerder dan eind 2019 operationeel is.

De resultaten van de pilot Zoetwaterfabriek, een onderzoek naar de verwijderingsmethode van medicijnresten en de mogelijkheid om dit water te benutten om via de waterharmonica de krabbenplas door te spoelen (project S.C.H.O.O.N.), worden in het eerste kwartaal van 2018 verwacht. De resultaten worden in 2018 aan de VV gepresenteerd.

Het meerjarig onderzoek Harnaschpolder korrelslib loopt conform planning en gaat de testfase in. De inzet van korrelslib in een continu proces is nieuw. Dit proces heeft in potentie de volgende voordelen: lager energieverbruik, kleiner ruimtegebruik, betere mogelijkheden voor hergebruik van grondstoffen. In 2017 zijn het ontwerp en de bouw van de pilotinstallatie gereedgekomen. De testen starten in 2018.

In 2017 is de Groen gasinstallatie op de AWZI 'De Groote Lucht' (DGL) gebouwd. Begin 2018 is deze installatie in gebruik genomen. Met deze innovatie zorgen we ervoor dat het biogas wordt ingezet daar waar het de meeste waarde toevoegt. In 2018 zal worden onderzocht of ook het slib van AWZI 'Nieuwe- Waterweg' (NWA) op AWZI 'DGL' kan

worden verwerkt en of dit vanuit duurzaamheid gewenst is, waardoor meer Groen gas wordt geproduceerd en de belasting van AWZI 'NWA' kan worden verminderd.

Programmalijn Afvalwaterzuivering Harnaschpolder (PPS)-contract

Doel

Middels het DBFO-contract en samenwerking met de partners in de PPS blijft het transport- en zuiveringssysteem doelmatig ingericht en blijft deze voldoen aan de afnameverplichting en wettelijke eisen voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en voor de slibverwerking. Met PPS-partner Delfluent is een toekomstagenda gemaakt waarin afspraken worden gemaakt met betrekking tot het verbeteren van de doelmatigheid en het aanpassen van de zuiveringsinstallaties aan nieuwe ontwikkelingen.

In 2017 is voldaan aan de prestatie-eisen van het DBFO-contract. De concept toekomstagenda afvalwaterketen voor de installaties die onder de Afvalwaterzuivering Harnaschpolder vallen is afgestemd op de strategie voor de ZEG-fabrieken. In 2018 wordt in samenhang met Delfland circulair, duurzaamheid en de Hemelwaterstrategie de toekomstagenda definitief gemaakt en voorgelegd aan de VV en met Delfluent afgestemd.

Het gemaal Delft heeft na de succesvolle renovatie in 2017 probleemloos gefunctioneerd. Delfluent Services heeft in 2017 een uitgebreide analyse uitgevoerd van de werking van het gemaal Morsestraat. Onder andere de vervuiling van de kelder en de mogelijkheden om deze te onderhouden, waren hiertoe aanleiding. In 2018 zullen we met Delfluent beslissen wat met de resultaten van de analyse wordt gedaan.

Programmalijn Samenwerken in de afvalwaterketen

De samenwerking binnen het Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD) en de Rotterdamse Samenwerking in de Afvalwaterketen (RoSA) komt voort uit het nationale Bestuursakkoord Water.

Doel

Vergroten van de doelmatigheid en duurzaamheid van de afvalwaterketen conform de afspraken met ketenpartners.

NAD

In 2010 zijn acht projecten gedefinieerd om invulling te geven aan de vermindering van de kwetsbaarheid en de verhoging van de kwaliteit, zonder kostenstijgingen. Deze acht projecten hebben een looptijd van 2011-2020. In 2017 is een Blauwdruk van een Gemeentelijk Rioleringsplan opgesteld. Vijf gemeenten hebben deze blauwdruk reeds gebruikt.

Er is een grote stap gezet om het operationeel beheer van gemeentelijke gemalen mogelijk te maken. Afgelopen jaar zijn de beleidsmatige, juridische en financiële voorwaarden opgesteld, zodat in 2018 het operationeel beheer van gemeentelijke rioolgemalen van meerdere gemeenten kan worden verzorgd door ons of een gemeente. Verder is een stap gezet in Gegevensbeheer betreffende de afvalwaterketen, door dit onder te brengen in het Interreg-project BeGood. Er wordt toegewerkt naar een platform waarmee gegevens kunnen worden gedeeld. In 2017 is een start gemaakt met de optimalisatie van het afvalwater systeem (OAS) Harnaschpolder. Ten slotte zijn de drinkwaterbedrijven Evides en Dunea volledig gaan participeren in NAD. Dit alles leidt ertoe dat het NAD vooral op het gebied van kennisoverdracht en het denken in ketens is versterkt.

De OAS De Grote Lucht maakt als zelfstandig samenwerkingsverband onderdeel uit van NAD. Vanuit de OAS is invulling gegevens aan het Samen Meten en Monitoren. Er is een Basisinventarisatie opgezet, zodat helder is welke partijen waar meten. In 2017 is een Monitoringsstrategie opgesteld ten behoeve van het optimaliseren van de afvalwaterketen. Hierin is aangegeven wat de meet- en monitorings-behoefte is van de betrokken partijen en welke prioriteit deze heeft. Er is een vervolg gestart van het terugdringen van Rioolvreemd Water, zodat de eerdere kansen kunnen worden benut.

RoSA

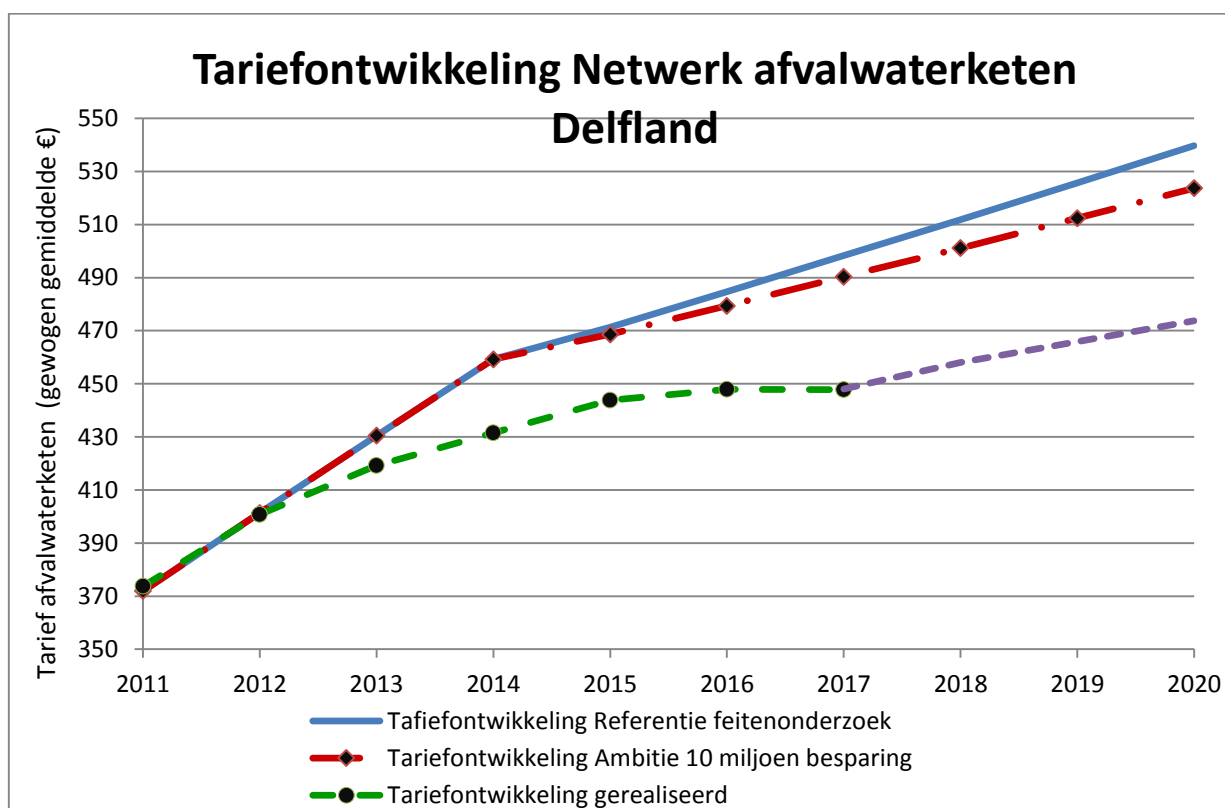
In 2017 is Evides geleidelijk gaan participeren in RoSA, om in 2018 volledig aan te sluiten. Binnen het project 'Strategie en Innovatie' van RoSA zijn meerdere voorbeeldprojecten verder ontwikkeld, zoals de Voedseltuin waarbij lokaal de waterbalans vrijwel wordt gesloten. Het wordt steeds duidelijker welke lokale initiatieven bijdragen aan de lange-termijn doelen. In de Regionale Studie is een gebiedsbrede verkenning uitgevoerd naar de kansen binnen de negen zuiveringskringen. Hiermee wordt onderzocht welke maatregelen genomen kunnen worden om invulling te geven aan het doelmatig scheiden van stromen en herbenutten van systemen.

Prestatie indicator

Minder stijging van afvalwaterheffingen (gemiddeld huishouden in Delfland, zuiveringsheffing en rioolheffing) ten opzichte van referentiejaar 2011

	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
Minder stijging van afvalwaterheffingen ten opzichte van referentiejaar 2011	€ 23	n.n.b*	€ 42

*Het besparingsdoel voor 2017, als minder stijging van kosten en heffingen in de afvalwaterketen ten opzichte van 2010, bedraagt € 23,- per huishouden (dit is 10,1% besparing). De gerealiseerde besparing is € 42 per huishouden. Dit is het gezamenlijke resultaat van de samenwerkende partijen. Zie onderstaande grafiek.

3.4.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Afvalwaterketen en zuiveren Programmaliijn (Bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Rekening 2016
Transporteren en zuiveren	17.895	18.336	17.605	19.066
Hergebruik grondstoffen	310	309	37	72
Afvalwaterzuivering Harnaspolder (PPS)-contract	80.951	81.248	81.450	81.567
Samenwerken in de afvalwaterketen	706	705	803	3.648
Totaal	99.862	100.598	99.895	104.353

Toelichting

De afwijking van de werkelijke realisatie t.o.v. de begroting 2017 na wijziging van € 0,7 miljoen wordt hieronder per programmaliijn toegelicht.

Transporteren en zuiveren (€ 0,7 mln. onderschrijding)

De onderschrijding wordt veroorzaakt door minder energie- en slibverwerkingskosten, minder toegerekende salarissen en lagere kosten uit de Grensoverschrijdend Afvalwater overeenkomsten (GOAW).

Hergebruik grondstoffen (€ 0,3 mln. onderschrijding)

De toegerekende salarissen zijn lager doordat een deel van de in de exploitatie geraamde uren zijn gerealiseerd op de projecten Groengas en Zoetwaterfabriek.

Afvalwaterzuivering Harnaspolder -contract (€ 0,2 mln. overschrijding)

De oorzaken zijn enerzijds een hogere dienstverleningsvergoeding aan Delfluent als gevolg van toename van de vuillast, betere prestaties en stijging van de indices en anderzijds hogere opbrengsten uit de GOAW- en Zuivering technische werken overeenkomsten. Daarnaast zijn de toegerekende salarissen lager dan begroot.

Samenwerken in de afvalwaterketen (€ 0,1 mln. overschrijding)

De toegerekende salarissen zijn hoger als gevolg van meer gerealiseerde uren dan voorzien.

3.4.3 Investerings

Verloop investeringen 2017:

Programmaliijn (Bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017
Transporteren en zuiveren	2,3	0,0	0,0
Hergebruik grondstoffen	0,7	2,6	1,8
Totaal	3,0	2,6	1,8

Toelichting

De prognose in de Burap was in totaal € 2,6 miljoen. De totale realisatie in 2017 is € 1,8 miljoen. Het verschil wordt veroorzaakt door de projecten Groengasinstallatie en de Zoetwaterfabriek.

De Groengasinstallatie is conform planning in januari 2018 opgeleverd. In de raming is gerekend met btw, omdat het een commerciële activiteit betreft kan de btw teruggevorderd worden. De administratieve afhandeling heeft in 2017 plaatsgevonden. Dit heeft geleid tot € 0,5 miljoen lagere uitgave.

In 2017 is onderzoek uitgevoerd met de pilot Zoetwaterfabriek. Het onderzoek kon tegen lagere kosten worden uitgevoerd omdat enerzijds het aantal geplande bemonsteringen

niet allemaal nodig waren en anderzijds het tarief van de bemonsteringen door Aquon is verlaagd. Beide punten veroorzaken een lagere uitgave van € 0,3 miljoen.

3.5 **Programma E – Innovatie, duurzaamheid en financiële producten**

3.5.1 **Programmaliijnen**

Binnen het programma Innovatie, duurzaamheid en financiële producten is een onderscheid gemaakt in de volgende twee programmaliijnen:

- Coördinatie duurzaamheid en innovatie;
- Coördinatie financiële producten.

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmaliijn weergegeven.

Programmaliijn coördinatie duurzaamheid en innovatie

Doelen

1. *Delfland voldoet minimaal aan de duurzaamheidsafspraken voor 2020 zoals vastgelegd in het klimaatakkoord Unie-Rijk (2010)*
2. *De doelen van Delfland worden met innovatie beter en slimmer gerealiseerd.*

Ad 1.

In 2017 is het gewijzigde inkoopbeleid vastgesteld. Hierin zijn de duurzaamheidsafspraken uit het klimaatakkoord Unie-Rijk geborgd. Ook is de aanpak voor maatschappelijk verantwoord inkopen uitgewerkt. Dit zal begin 2018 aan het beleidskader worden toegevoegd. Daarnaast zijn ook de duurzaamheidsafspraken uit het platform Duurzame GWW, bij de ontwikkeling waarvan we een grote rol hebben gespeeld, toegepast op een aantal investeringsprojecten. De opgedane kennis en ervaring met de duurzaamheidsafspraken is benut voor Delfland Circulair.

Wij hebben op het gebied van de bedrijfsvoering actief ingezet op voortgaande verduurzaming van het energiegebruik (zie *Prestatie-indicatoren*). In het verbouwde gemeenlandshuis is de WKO-installatie in gebruik genomen. Bij de vervanging van de pool-auto's voor het zakelijk vervoer is gekozen voor volledig elektrisch. Nieuwe dienstauto's zijn hybride uitgevoerd, waarbij een verlaging van 50 gram CO₂-uitstoot per voertuig is behaald. Met dit alles liggen we op koers voor 2020.

Ad 2.

Het budget voor de innovatieagenda voor 2017, die was opgesteld aan de hand van de vergezichten van de portefeuillehouders en de output van de innovatie dag op de pier van Scheveningen, en op basis van onze innovatiecriteria van Delfland, is grotendeels uitgeput. Dat heeft geleid tot een scala aan pilots en testprojecten.

In het najaar van 2017 is de VV hierover geïnformeerd. Enkele in het oog springende voorbeelden van activiteiten en projecten die onze innovatiekracht vergroten zijn de voorbereiding van het Coastar-eindcongres voor het voorjaar 2018, de bijdrage aan de realisatie van 1000 m³ waterbergingscapaciteit in het kader van de pilot Spangen (vanuit Waterplan Rotterdam; realisatie wordt voorzien in het voorjaar van 2018) en de eerste resultaten van de Regenradar Rijnmond, die in december 2017 met een bredere groep van technische eindgebruikers zijn gedeeld en bediscussieerd.

Daarnaast zijn er diverse innovatieve projecten in gang gezet op het gebied van de Waterkwaliteit.

Prestatie indicator

Bij alle (Europese) aanbestedingen, waarbij centrale regie wordt gevoerd vanuit inkoop, wordt duurzaamheid als criterium meegenomen.

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
1 Toename energie-efficiency	2%	2%	1,0%
2 Verminderen CO2	30%	30%	<30%
3 Duurzame inkoop	-	-	
4 Aantal innovatieprojecten	1	1	1

*De wijze van meten stellen we vast in het plan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen dat in het najaar 2017 aan de VV wordt voorgelegd.

Toelichting prestatie indicatoren
Ad 1 en 2.

De prestatie-indicatoren van energieverbruik en eigen energieopwekking voldoen niet aan de verwachtingen uit de begroting. Volgens de indicatoren is onze CO₂-uitstoot met ingang van 2016 toegenomen, maar dat komt door een reken-technische correctie. Sinds 2016 is Eneco de leverancier van elektriciteit in plaats van HVC. Eneco levert groene elektriciteit die verduurzaamd is op basis van Garanties van Oorsprong van Noorse waterkracht. Het is momenteel niet langer gangbaar om deze stroom als groen te kwalificeren, omdat de al langer bestaande waterkrachtcentrales geen bijdrage leveren aan de toename van de productie van groene stroom in Nederland. Bij overgang naar het nieuwe elektriciteitscontract, voorzien per 1 januari 2019, zal deze stroom worden vervangen door andere groene stroom.

De energiegegevens rapporteren wij zoals gebruikelijk over het voorafgaande jaar (bron: Klimaatmonitor). Uit de cijfers over 2016 blijkt een afname van het elektriciteitsverbruik en een verschuiving van aardgas naar eigen biogas, met per saldo een afname van het totaalverbruik. Het gebruik van gas- en dieselolie is gestegen. Dit had vooral te maken met de inzet van mobiele pompen.

Energiebron	Begroting 2017	Realisatie 2017
Netto verbruik elektriciteit	40.734.569 kWh	40.321.515 kWh
Netto verbruik aardgas	474.481 Nm ³	240.066 Nm ³
Netto verbruik eigen opgewekt biogas	12.136.201 Nm ³	12.322.550 Nm ³
Gas-/dieselolie	3.489 liter	5.945 liter

In onderstaand overzicht geven we het totaal weer van primair energieverbruik van Hoogheemraadschap van Delfland in 2017 en de hoeveelheden die zijn ingekocht (duurzaam danwel grijs) en zelf opgewekt. De weergave is in eenheden GJ (Giga-joule).

Overzicht energie inkoop/opwekking					
	Eenheid	Totaal	Afvalwaterzuivering	Watersysteem	Overige
Primair energie verbruik	GJ	675.777	607.385	62.450	5.942
Inkoop duurzame energie	GJ	395.428	332.360	57.980	5.087
Inkoop grijze energie	GJ	7.230	1.906	4.469	855
<i>Opwekking duurzame energie door waterschap</i>					
Op eigen terrein	GJ	279.602	279.602	-	-
Buiten eigen terrein	GJ	158.862	158.862		
Totaal		438.464	438.464		-

Bij opgewekte energie is onderscheid gemaakt in energie opgewekt op eigen terrein (voornamelijk uit biogas) en buiten eigen terrein (bijvoorbeeld investering in

windmolens). De grijze energie ingekocht door Delfland bestaat voornamelijk uit aardgas en een klein gedeelte gas-/dieselolie.

In onderstaande tabel is de verdeling weergegeven in percentages ten opzichte van het totale primaire energieverbruik. Hieruit is zichtbaar dat optelling van alle afzonderlijke posten meer is dan 100% van het primaire energieverbruik. Dit heeft te maken met ongelijke verdeling van productie van en vraag naar energie in tijd (pieken en dalen in de energievraag en -aanbod) en ruimte (opwekking binnen en buiten eigen terrein).

Overzicht energie inkoop/opwekking ten opzichte van primair energieverbruik					
Inkoop duurzame energie		58,50%	54,70%	92,80%	85,60%
Inkoop grijze energie		1,00%	0,30%	7,20%	14,00%
<i>Opwekking duurzame energie door waterschap</i>					
Op eigen terrein	%	41,40%	46,00%	0,00%	0,00%
Buiten eigen terrein	%	23,50%	26,20%	0,00%	0,00%
Totaal	%	64,90%	72,20%	0,00%	0,00%

Ad 3.

Als onderdeel van het beleidskader maatschappelijk verantwoord inkopen is een startnotitie ontwikkeld die bij elke aanbesteding wordt gehanteerd. In dit model is ook duurzaamheid een factor, zodat deze voortaan bij alle inkopen/aanbestedingen kan worden gemeten.

Ad 4.

Het innovatieproject 'Water Window' is in 2017 succesvol tot implementatie gebracht. Hiermee is het platform geëffectueerd waarop we samen met andere overheden en met instellingen en bedrijven innovatie stimuleren door kennis en ervaring te delen en beschikbaar te stellen. De doelstelling van dit jaar was dat Water Window in 2018 als zelfstandige entiteit buiten Delfland verder zou kunnen gaan. Dit is gelukt.

Programmatisch coördinatie financiële producten

Doel: De financiële- en de bedrijfsprocessen zijn kwalitatief verbeterd en ondersteunen de organisatie optimaal.

De uitvoering van de P&C-cyclus is verlopen volgens planning: de jaarrekening 2016, de BURAP 2017 en de begroting 2018 zijn op tijd opgeleverd en vastgesteld. Inzake de jaarrekening zijn geen significante opmerkingen gemaakt door de controlerend accountant. De accountant heeft dan ook een goedkeurende verklaring afgegeven op jaarverslag en jaarrekening 2016.

De inhoud van de P&C-documenten wordt continue verbeterd: zowel de omvang als de leesbaarheid zijn meer in overeenstemming met de bestuurlijke wensen. Van de begroting 2018 is bovendien een publieksvriendelijke digitale versie opgesteld. In 2017 is de invoering van het nieuwe financiële systeem Prosa (vervanger van Gids) voorbereid. Dit is per 8 januari 2018 in werking getreden. Zowel de financiële processen als de managementinformatie nemen hierdoor in betrouwbaarheid en kwaliteit toe.

De in het Lean-traject SLIM² geplande procesverbeteringen bij inkoop zijn in 2017 afgerond. De periodiek uit te voeren spendanalyse (managementinformatie inkoop) maakte deel uit van de procesverbeteringen en is in 2017 halfjaarlijks uitgevoerd en benut voor het bijstellen van de inkoopkalender. De financiële resultaten van SLIM² zijn als taakstellingen in de begroting 2018 opgenomen.

Prestatie indicator

1. Netto schuldquote: netto schuld als aandeel van de inkomsten.

2. Solvabiliteitsratio: de mate waarin Delfland in staat is aan zijn financiële verplichtingen te voldoen.

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
Netto schuldquote	346%	346%	331%
Solvabiliteit (EV/TV)	10%	10%	3%

De netto schuldquote (netto schuld als aandeel van de inkomsten) is afgenomen conform de doelstelling van de coalitie en de begroting. Deze daling is met name het gevolg van de aflossing van de Afvalwaterzuivering Harnaspolder - lening en hogere belastinginkomsten.

De solvabiliteit is afgenomen ten opzichte van de doelstelling van de coalitie en de begroting. De daling is het gevolg van de zogenaamde balansverkorting waarbij een groot deel van het eigen vermogen is gebruikt voor de afboeking van de immateriële activa.

3.5.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Innovatie, duurzaamheid en financiële producten (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Rekening 2016
<i>Programmaliijn</i>				
Coördinatie duurzaamheid en innovatie;	3.925	3.922	3.785	3.634
Coördinatie financiële producten.	4.544	4.375	3.101	4.109
Saldo programma	8.469	8.297	6.886	7.743

Toelichting

Uiteindelijk zijn de lasten bij programma Innovatie, duurzaamheid en financiële producten per saldo € 0,7 miljoen lager dan de bijgestelde begroting. De baten zijn € 0,7 miljoen hoger. Een totaal verschil van - € 1,4 miljoen.

De verschillen worden vooral veroorzaakt door de volgende posten:

Lasten

Directe kosten

De directe kosten zijn € 0,3 miljoen lager, vooral op de centraal geraamde post Kwaliteitsmaatregelen bedrijfsvoering. Deze post dient ter dekking van een deel van de personeelsbegroting en de kosten worden decentraal gemaakt.

Toegerekende salarissen

De toegerekende salarissen zijn € 0,3 miljoen lager als gevolg van de lagere salariskosten (zie programma F).

Rente en afschrijving

De post rente en afschrijving is € 0,1 miljoen lager, vooral door meevallende rentekosten.

Baten

Mutaties reserves/ voorzieningen

In 2017 is de voorziening Jubileumgratificaties vrijgevallen, met als gevolg hogere baten van € 0,6 miljoen. Dit is conform het besluit van de Verenigde Vergadering om de reserves en voorzieningen op te schonen.

3.5.3 Investerings

Verloop investeringen 2017:

Investerings per Programma (Bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke Begroting 2017	Bijgestelde raming Burap	Realisatie in 2017
Coördinatie financiële producten	2,8	2,3	1,3
Totaal	2,8	2,3	1,3

Toelichting

De geraamde investeringen hebben betrekking op een nieuwe financieel systeem (vervanging van GIDS) en een nieuw personeelssysteem (vervanging van Persmaster). Omdat een deel van de uitgaven in 2018 plaatsvindt, is het investeringsvolume 2017 in de Burap 2017 reeds met € 480.000 naar beneden bijgesteld.

Het project vervanging Persmaster wordt verder onder het programma Bestuur, Organisatie en Instrumenten verantwoord. De investeringsbegroting 2017 van programma Innovatie, duurzaamheid en financiën wordt daardoor verlaagd met nog eens € 0,6 miljoen naar € 1,7 miljoen.

De realisatie in 2017 is € 1,25 miljoen en betreft de kosten van invoering van het nieuwe financiële systeem. De uitgaven van € 0,4 miljoen worden doorgeschoven naar 2018. Dit wordt vooral besteed aan nazorg. Per 8 januari 2018 is het systeem operationeel.

3.6 **Programma F – Bestuur, organisatie en instrumenten**

3.6.1 Programmaliijnen

Binnen het programma Bestuur, organisatie en instrumenten is een onderscheid gemaakt in de volgende vier programmaliijnen:

- Organisatieontwikkeling, sturing en informatievoorziening;
- Coördinatie, regulering en toezicht;
- Waterbewust en communicatie;
- Crisisorganisatie.

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmaliijn weergegeven.

Programmaliijn Organisatieontwikkeling, sturing en informatievoorziening

Doelen

1. *Delfland is een open en transparante ontwikkel- en beheerorganisatie met een samenwerkingsgerichte grondhouding naar zijn partners. Delfland is flexibel waar dit nodig is en innovatief om de veranderingen op een effectieve manier vorm te geven. Dit gaat niet ten koste van zijn financiële positie. De organisatie is daarom gericht op een efficiënte uitvoering van de taken en het bereiken van de doelen met een gematigde tariefontwikkeling.*
2. *Delfland waardeert informatie als een kostbaar middel dat van iedereen is en heeft informatie volledig geïntegreerd als een cruciale productiefactor.*

Ad 1.

De mobiliteit (zowel intern als extern) lag in 2017 met 16,8% iets lager dan in 2016 (18,9%). In navolging van het streven naar verbetering van werkplezier, prestaties en minder verzuim hebben sectoren de op basis van het medewerkers onderzoek 2016 opgestelde verbeterplannen gemonitord en besproken in de managementgesprekken. Met behulp van een intensief traject met brede deelname uit de organisatie is het beleid inzake verzuim aangepast en ook vertaald naar concrete instrumenten als bijvoorbeeld een aangescherpt verzuimprotocol. Tevens is een nieuwe bedrijfsarts begonnen en hebben we een

providerboog ingericht waar leidinggevenden een beroep op kunnen doen bij de re-integratie van zieke medewerkers. Daarnaast zijn door P&O workshops verzorgd op het gebied van werkstress.

Ter vervanging van het bestaande personeelssysteem (Persmaster) is de inwerkingtreding per 19 januari 2018 voorbereid van het nieuwe systeem H@rm, dat al bij vijftien andere waterschappen in werking is. Hiermee sluiten we aan bij de laatste ontwikkelingen op het gebied van eHRM.

De beschikbaarheid van de ICT-infrastructuur binnen kantoortijden is bijna 100%. Een aanzienlijk deel van onze informatiesystemen is niet meer in eigen beheer maar wordt als dienst afgenomen van externe providers. Deze trend zal zich in de komende jaren verder voortzetten. De ICT in de nieuwe huisvesting is op tijd en binnen budget beschikbaar gekomen, waarbij de standaardisatie van werkstations aantoonbaar heeft geleid tot afname van het aantal verstoringen.

De verbouwing van het Gemeenlandshuis bevindt zich in de nazorgfase en wordt boekhoudkundig in 2018 afgesloten. Een verantwoording van het project en de kredietbesteding wordt separaat aan de VV voorgelegd.

Het bestuursproces is in 2017 doorgelicht op efficiency en kwaliteit. Een aantal maatregelen ter verbetering is reeds gedurende het jaar genomen. Het totaalpakket wordt begin 2018 met de organisatie besproken en waar nodig verder uitgerold. De ondersteuning van de bestuurders is naar wens georganiseerd en uitgevoerd. Waar nodig is adequaat geanticipeerd en gereageerd.

Ad 2.

We liepen ook in 2017 voorop bij het implementeren van de nieuwe standaarden voor datamodellen (DAMO) en Delfland was het eerste waterschap dat haar informatie via de Centrale Distributie laag, die in 2016 onder leiding van ons is ontworpen en ontwikkeld, heeft gepubliceerd in Publieke Dienstverlening op de kaart (PDOK), de centrale voorziening voor het ontsluiten van geo datasets van nationaal belang. Mede met het oog hierop is de kwaliteit van onze gegevens in 2017 opnieuw verbeterd, door gebruik van de basisregistraties, validatie van de gegevens uit de primaire processen aan de hand van referentiebestanden en strakkere aansturing van de externe partijen die onze meetopdrachten uitvoeren. Ten slotte is een intern project gestart om ook het aansluitende interne documentbeheer verder op orde te krijgen.

Voor 3Di is een meerjaren implementatieplan 2017-2021 opgesteld en in september 2017 door het college vastgesteld. Capaciteit is aangetrokken, waardoor acties conform het plan kunnen worden opgepakt. Samen met het interne Klimaatteam wordt gewerkt aan een startnotitie "3Di en Stresstesten", ter voorbereiding van de inzet van het instrument voor onze kwaliteitsbewaking.

In 2017 hebben we met enkele partners Key-locker ontwikkeld. Met dit instrument kan de mogelijkheid van versleutelde, dus veilige en betrouwbare gegevensuitwisseling benut worden voor elke toepassing waarbij actuele informatie vanuit het gebied noodzakelijk is. Hierbij valt te denken aan sensoren die het waterpeil meten, de toestand van een waterkering beoordelen of de lozing van vervuild water identificeren.

Prestatie indicator

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
1 Medewerkers tevredenheid	7,1*	7,1*	-
2 digitale volwassenheid	80%	80%	81%
* cijfers uit 2016, in 2017 vindt geen meting plaats			

De medewerkerstevredenheid wordt eens per twee jaar gemeten d.m.v. het cijfer voor werkplezier. In meetjaar 2016 was dit 7,1 en voor 2018 is de streefwaarde 7,3. Doordat het instrument is aangepast op het niveau van alle waterschappen, zal ook in 2018 geen meting

plaatsvinden, maar is dit verschoven naar 2019. Om de streefwaarde positief te beïnvloeden zijn er per team acties afgesproken op basis van de uitkomsten van het medewerkers onderzoek.

Het gescoorde percentage van de digitale volwassenheid is het gemiddelde van de Sectorscan Digitalisering (van de Unie van Waterschappen) en de Aanbodmonitor Digitaal 2017 (van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties). We behoren hiermee qua digitalisering tot de best ontwikkelde 25% van de waterschappen. We hebben ook in 2017 veel geïnvesteerd in digitale dienstverlening, zijn vergevorderd met zaakgericht werken voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) en Lean- en vernieuwingsprojecten zoals 3Di en lopen voorop met de implementatie van de DAMO-standaarden (datamodel).

Programmalijn Coördinatie, regulering en toezicht

Doelen

1. *De regulieringsketen vormt een transparante en efficiënte schakel tussen buiten (gebied) en binnen (Delfland).*
2. *Het instrumentarium van toezicht en handhaving is effectief ingezet om het naleefgedrag te bevorderen en waar mogelijk structureel te verbeteren.*
3. *Delfland ontwikkelt één integrale en actuele legger voor alle waterstaatswerken.*
4. *Delfland implementeert de Omgevingswet en grijpt veranderingen aan om in samenwerking met de gemeenten de wettelijke instrumenten aan te passen.*
5. *Delfland stelt de Waterschapsverordening integraal op waarbij alleen de strikt noodzakelijke regels en procedures zijn opgenomen.*

Ad 1.

In 2017 is 100% van alle aanvragen van vergunningen binnen de wettelijke termijn afgehandeld (2016: 92%). Daarnaast is 46% van alle aanvragen in de gestelde periode een melding (2016: 42%), in plaats van een vergunningaanvraag. Van de binnengekomen meldingen is 93,8% binnen de geldende termijn afgehandeld (2016: 81%). In deze resultaten zijn de toenemende bereikbaarheid en klantgerichtheid van ons goed zichtbaar.

Prestatie indicator

1. Snelheid van dienstverlening (% binnen wettelijke termijn en/of servicenormen)

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2017	Burap 2017 prognose	Rekening 2017
1 snelheid van dienstverlening	90%	90%	100%

Ad 2.

In het kader van de wettelijke kwaliteitscriteria is in 2017 een "nulmeting" uitgevoerd. Op basis daarvan is een aanvang gemaakt met het bijbehorende verbeterplan. Dit wordt begin 2018 opgeleverd. Daarin worden ook de resultaten van procesverbeteringen uit het Slim2 traject meegenomen.

Het uitvoeringsprogramma 'Uitvoeringsprogramma Toezicht en Handhaving', dat in 2016 bestuurlijk is vastgesteld, is binnen de mogelijkheden van de bezetting uitgevoerd. Daarnaast is de ontwikkeling en de uitvoering van de schouw conform de doelstellingen verlopen. De klantgerichtheid is sterk verbeterd en het aantal klachten/bezwaren is minimaal.

Ad 3.

Op 6 april 2017 heeft de VV de legger geactualiseerd. De leggers Wateren, Polderkaden, en Regionale Waterkeringen zijn door deze actualisatieslag gelijktijdig via één digitale omgeving te ontsluiten, waarmee de eerste stap naar een integrale legger is gezet. De volgende stap van verdere integratie is ook gezet: er is een eerste opzet gemaakt van de integrale legger, op basis van wensen en mogelijkheden. De eerste bestuurlijke mijlpaal is voorzien voor het eerste kwartaal van 2018.

Ad 4.

De inwerkingtreding van de Omgevingswet is uitgesteld tot 2021. We hebben desondanks het programmaplan van de omgevingswet opgesteld en op 15 augustus 2017 vastgesteld in D&H. De eerste projecten zijn van start gegaan en er wordt al op allerlei niveaus en onderwerpen samengewerkt met gemeenten, provincie, (buur)waterschappen en Haaglanden.

Ad 5.

Het Plan van aanpak voor de waterschapsverordening is niet opgeleverd in 2017. De invoeringsdatum van de Omgevingswet is uitgesteld tot 1 januari 2021. Het plan van aanpak voor de verordening schuift op naar 2018, omdat dit goed moet aansluiten op het totale programma van de implementatie van de Omgevingswet.

Programmalijs Waterbewustzijn en communicatie

Doelen

- 1. In 2021 zijn inwoners van Delfland zich bewust van het water om hen heen, van de gevolgen van klimaatverandering en van hun eigen handelingsperspectieven.*
- 2. Delfland draagt met communicatie bij aan de reputatie van Delfland bij burgers, belanghebbenden en maakt daarbij optimaal gebruik van digitale middelen.*

Ad 1.

Het beleidsdocument Waterbewustzijn is op 26 september 2017 door het college van D&H vastgesteld. Het was de bedoeling om een flitspeiling te doen als nulmeting voor de campagne waterbewustzijn. In diezelfde periode benaderde de Unie van Waterschappen echter de waterschappen met de vraag om mee te doen aan een imago-onderzoek. In de in september 2017 vastgestelde communicatiestrategie Delfland is ook een imago-onderzoek opgenomen. Bovendien is de uitvoering van het onderzoek van de Unie in dezelfde handen als het bureau waar wij een uitvraag hadden uitstaan. Al snel bleek dat het onderzoek niet puur ging om het imago, maar om een nulmeting voor de gezamenlijke communicatiestrategie. Dit zijn min of meer dezelfde thema's als wij hebben gekoppeld aan de campagne waterbewustzijn. Dit was aanleiding om aan te sluiten bij het onderzoek van de Unie. Het benutten van de fysieke zichtbaarheid van ons bij projecten en beheer gebeurt dagelijks via al onze communicatiekanalen: website, facebook, Instagram, LinkedIn en via regionale media. Daarmee wordt ook onze passie met water via storytelling op dagelijkse basis gedeeld. Om Delfland ook in de toekomst leefbaar te houden, zijn vanuit de maatschappij concrete acties ter versterking van het waterbewustzijn opgehaald. De les luidt: maak bewustwording leuk door aan te sluiten op de interesses en belangen van het publiek. Zo zet het prijswinnende en innovatieve 'waterbergende bushokje' onbewust mensen aan tot waterbewust gedrag, brengt 'waterkunst' de esthetische waarde van water naar boven en zal de 'sponzen-loop' op een leuke en interactieve manier het publiek betrokken maken met het probleem en de oplossingen van extreme regenval.

Ad 2.

Uitvoering van de communicatiestrategie voor corporate communicatie en social media is vooral zichtbaar in dagrapportages en Nieuwsbron. De nieuwe communicatiestrategie is 26 september 2017 in het college van D&H vastgesteld. Eén van de onderdelen is een imago-onderzoek dat in december i.s.m. met landelijk onderzoek van de Unie is uitgevoerd. De resultaten komen begin 2018 ter beschikking. Die gebruiken we bij onze plannen voor 2018.

Voortgang prestatie indicator

<i>Prestatie-indicator met streefwaarde</i>	<i>Begroting 2017</i>	<i>Burap 2017 prognose</i>	<i>Rekening 2017</i>
Delfland in de media	75%	75%	75%*

** Percentage is een schatting.
Is dagelijks werk. Via dagrap en Nieuwsbron*

Toelichting PI:

De artikelen over Delfland die geplaatst worden in diverse media zijn conform kernboodschap en met de gewenste (positieve) toonzetting. De PI is uitgedrukt in het percentage artikelen dat hieraan voldoet.

Programmalijn Crisisorganisatie

Doel

1. Tijdens een crisis is de calamiteitenorganisatie in staat de calamiteit adequaat en op effectieve en efficiënte wijze te bestrijden.

Het calamiteitenplan, dat in 2016 is geactualiseerd, was in 2017 o.a. de bron voor een met succes uitgevoerd opleidings- en trainingsplan voor crisisbeheersing. De in 2017 afgehandelde calamiteiten worden in samenhang geëvalueerd om zo te toetsen of de vernieuwde calamiteitenorganisatie goed functioneert en welke eventuele leerpunten er nog zijn. De contacten met veiligheidsregio's zijn onderhouden door regulier overleg en door deelname vanuit de veiligheidsregio aan intervisiebijeenkomsten van de gezamenlijke waterschappen in de regio.

3.6.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Bestuur, organisatie en instrumenten (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Rekening 2016
<i>Programmalijn</i>				
Organisatieontwikkeling, sturing en informatievoorziening	19.925	19.677	19.971	17.349
Coördinatie, regulering en toezicht	5.838	5.807	5.543	6.214
Waterbewust en communicatie	1.440	1.389	1.578	1.138
Crisisorganisatie	882	879	1.013	1.039
Saldo programma	28.084	27.752	28.105	25.470

Toelichting

Bij dit programma zijn de lasten per saldo circa € 2,1 miljoen hoger dan de bijgestelde begroting. De baten zijn circa € 1,8 miljoen hoger. Een totaal verschil van € 0,3 miljoen. De verschillen worden vooral veroorzaakt door de volgende posten:

Lasten

De realisatie van de personeelskosten is nagenoeg conform de begroting verlopen. De inzet van extra tijdelijke formatie voor enkele specifieke projecten (besloten bij Kadernota 2017) is achtergebleven bij de verwachtingen door het aannemen van personeel in loondienst in plaats van inhuur en het later in het jaar starten van nieuw personeel. Veel van de benodigde kennis was daarbij lastig te vinden op de huidige markt, zodat een deel van de beschikbare extra formatie pas in 2018 wordt ingevuld. De begrote onttrekking aan de reserve frictiekosten personeel van € 1,3 miljoen hoeft hierdoor niet plaats te vinden. Ook is extra tijdelijk personeel ingehuurd. De kosten hiervan zijn binnen de exploitatiebegroting gebleven. Mede in verband hiermee zijn de aan dit programma toegerekende salarissen circa € 0,6 miljoen hoger dan begroot, terwijl aan de andere programma's voor hetzelfde bedrag minder is toegerekend (dit heeft geen invloed onze totale salariskosten).

Zoals reeds in de Burap 2017 was aangekondigd, is de bijdrage van ons aan de GR Het Waterschapshuis in 2017 hoger uitgevallen dan begroot (€ 141 duizend) wegens de toenemende kosten van de digitalisering van onze werkprocessen. De realisatie van de digitaliseringsopgave en digitale transformatie is voor waterschappen geen keuze, maar een verplichting die ons in de komende jaren veel extra budget, tijd en capaciteit zal gaan kosten. De strategische capaciteit voor het volgen van en vertalen van alle ontwikkelingen is nu onvoldoende aanwezig en daar ligt nadrukkelijk de toegevoegde waarde van landelijke samenwerking in Het Waterschapshuis. In de komende jaren zullen de ICT-kosten ten gevolge van de digitalisering toenemen, maar door effectieve samenwerking (zoals in het

Waterschapshuis) en gebruik van generieke infrastructuren (GDI en DSO) kan deze toename gedeeltelijk afgeremd worden. Daarnaast zijn de kosten van een aantal applicaties die we van Het Waterschapshuis afnemen, gecentraliseerd binnen dit programma (€ 0,1 miljoen).

Eerder is gemeld, dat de kosten voor nieuw meubilair in het Gemeenlandshuis geheel in 2017 zouden vallen in plaats van 2016. Hierdoor waren de kosten in 2016 € 0,2 miljoen lager, en zijn ze in 2017 € 0,2 miljoen hoger.

Ten slotte zijn als gevolg van de centralisatie van het contractmanagement ook de ICT-kosten centraal bij I&A geboekt. Hierdoor is binnen dit programma sprake van hogere kosten van circa € 0,6 miljoen voor onderhoud van computerapparatuur en vaste telefonie. De kosten voor mobiele telefonie vallen € 0,1 miljoen hoger uit door een stijging van het aantal aansluitingen en door de centralisatie van de kosten van de telefooncentrale (deze kosten worden in de andere programma's gecompenseerd). In december zijn voor een totaalbedrag van € 0,16 miljoen aan mobiele telefoons Samsung vervangen, omdat het operating systeem van de smartphones Samsung Galaxy S4 en Note3 vanuit de fabrikant niet meer wordt voorzien van nieuwe updates en beveiligingspatches. Hiermee lopen we risico's m.b.t. onze informatiebeveiliging. Tenslotte leidt de groei van het personeelsbestand ook tot structureel hogere kosten.

Baten

Directe opbrengsten

In 2017 hebben we voor ongeveer € 0,9 miljoen aan vastgoed (grond) verkocht aan derden. Enkele grotere verkopen betroffen grond bij Plan Prinsenbos aan de gemeente Westland voor uitbreiding van het bos en een erfpachtperceel aan de Zuiddijk in Maassluis.

In 2017 hebben we een subsidie (stimuleringsbijdrage) ontvangen voor de Omgevingswet (€ 0,3 miljoen)

Verkoop van grond aan de Delftweg tegenover nummers 138-146 (€ 0,3 miljoen) aan de Provincie Zuid-Holland.

3.6.3 Investerings

Verloop investeringen 2017:

Programmaliijn (Bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017
Organisatieontwikkeling	6,1	11,3	9,4
Totaal	6,1	11,3	9,4

Toelichting

De investeringsuitgaven zijn ca. € 2,5 miljoen lager dan de bijgestelde begroting.

Het grootste deel van de investeringsbegroting betreft de afronding van de verbouwing van het Gemeenlandshuis. De verbouwing bevindt zich in de afrondende fase. Deze zal nog tot en met februari 2018 doorlopen, waardoor een aantal betalingen is uitgesteld. Vooralsnog is sprake van € 1,7 miljoen lagere kosten in 2017. Het uiteindelijke totaalbedrag van de investering blijft binnen de met de verenigde vergadering overeengekomen € 18,8 miljoen (plus WKO ad € 0,7 miljoen, buitenterrein € 1 miljoen). Een separate verantwoording over het gehele project wordt tegelijkertijd met de Jaarrekening 2017 aan de VV aangeboden.

Microsoft Office is in mei 2017 gemigreerd naar versie 2016 en Microsoft Exchange is naar de cloud verplaatst. De kosten zijn € 0,1 miljoen lager, doordat er minder externe capaciteit is ingezet. De doorlooptijd was langer dan verwacht, waardoor de migratie naar Windows 10 is verplaatst naar 2018 (€ 0,3 miljoen lagere kosten). Daarna wordt Microsoft Office gemigreerd naar de cloud.

De kosten voor Persmaster zijn in 2017 € 0,3 miljoen lager, doordat er geen uitgaven zijn gedaan voor maatwerk en doordat de kosten voor een aantal modules in 2018 worden gerealiseerd. Daarnaast is er minder externe capaciteit ingeschakeld. Het project loopt volgens planning.

Besluitvorming over de Toegangspoort de Grote Lucht vindt in 2018 plaats en de hiervoor geraamde uitgaven van € 0,15 miljoen schuiven door naar 2018.

3.7 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Programmalijnen

Binnen het programma Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien is een onderscheid gemaakt in de volgende programmalijnen:

- Algemene dekkingsmiddelen
- Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Algemene dekkingsmiddelen

Doel

Het tijdig, juist en volledig opleggen van belastingaanslagen door de Regionale Belastinggroep

Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves

Doel

Het voldoen aan de verplichting tot het opnemen in de begroting van ramingen voor onvoorzien en zo nodig opnemen van stelposten voor frictiekosten en indexering en het vormen en muteren van reserves op basis van VV-besluiten.

3.7.1 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programmalijn (Bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Rekening 2016
<i>Programmalijn</i>				
Algemene dekkingsmiddelen	-217.096	-217.096	-217.639	-212.932
Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves	14.213	10.072	9.666	15.982
Totaal	-202.883	-207.024	-207.973	-196.950

Per saldo is er een voordelig verschil van € 0,9 miljoen door € 0,5 miljoen hogere opbrengsten binnen de programmalijn algemene dekkingsmiddelen en € 0,4 miljoen lagere lasten binnen de programmalijn Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves. In onderstaand overzicht is de opbouw en de ontwikkeling van de programmalijn algemene dekkingsmiddelen nader gespecificeerd.

Algemene dekkingsmiddelen (Bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017
Zuiveringsheffing	-131.788	-131.788	-130.112
Watersysteemheffing	-92.544	-92.544	-94.176
Overige opbrengsten	-538	-538	-690
Kosten RBG	7.774	7.774	7.339
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	-217.096	-217.096	-217.639

Toelichting exploitatie

Belastingsoorten

We heffen de in de onderstaande tabel opgenomen belastingen.

Belastingsoort	Heffingsmaatstaf *	Belastingplichtig *
Watersysteemheffing:		
- ingezetenen	Woonruimte	Ingezetenen (hoofdbewoner)
- gebouwd	Waarde WOZ	Eigenaar gebouwde onroerende zaken
- ongebouwd (overig)	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar ongebouwde onroerende zaken
- ongebouwd (wegen)	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar ongebouwde onroerende zaken
- natuur	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar natuurterrein
Verontreinigingsheffing	Vervuilingswaarde (v.e.'s)	Lozers vanuit woonruimten (hoofdbewoner) en bedrijven
Zuiveringsheffing	Vervuilingswaarde (v.e.'s)	Lozers vanuit woonruimten (hoofdbewoner) en bedrijven
Legesheffing	Vergunningaanvraag of -wijziging	Aanvrager van de dienst
Precariobelasting	Volgens tarieventabel	Het hebben van voorwerpen onder, op of boven grond, water

Belastingeenheden

In de volgende tabel zijn de geraamde en de werkelijke aantallen belastingeenheden voor de belastingheffing 2017 opgenomen (uitgezonderd de legesheffing en de precariobelasting). De vermelde aantallen zijn bruto zonder rekening te houden met kwijtschelding (ingezetenen) en oninbaarheid van opgelegde aanslagen.

Tabel aantal eenheden belastingheffing

Belastingsoort	Eenheid	Aantal begroting 2017	Begroting 2017 na Burap	Aantal werkelijk 2017	Aantal werkelijk 2016
Watersysteemheffing:					
- ingezetenen	Huishoudens	502.900	504.000	505.800	500.300
- gebouwd	WOZ (mln)	133.200	133.700	136.100	129.800
- ongebouwd (overig)	Hectares	14.400	15.100	14.400	14.600
- ongebouwd (wegen)	Hectares	4.800	4.500	4.300	4.500
- natuur	Hectares	2.700	2.700	2.800	2.700
Verontreinigingsheffing	verv.eenheid	400	400	1.000	500
Zuiveringsheffing:					
- woningen	verv.eenheid	1.130.900	1.135.300	1.141.100	1.129.600
- bedrijven	verv.eenheid	310.000	310.000	295.200	309.600

Belastingtarieven en -opbrengsten watersysteem en zuivering

In de onderstaande tabel zijn de geraamde en werkelijke belastingopbrengsten over 2017 opgenomen. Vermeld zijn de bruto bedragen, dus vóór aftrek van kwijtschelding en oninbaar.

Tabel bruto-belastingopbrengsten

Belastingsoort (tarieven in euro's; gebouwd in proc.; alle bedragen * € 1.000)	Tarief 2017	Begroting 2017	Begroting 2017 na Burap	Realisatie 2017 *	Realisatie 2016 *
Watersysteemheffing:					
- ingezetenen	119,67	60.183	60.315	60.688	59.021
- gebouwd	0,0273%	36.361	36.494	37.571	35.615
- ongebouwd (agrarisches/overig)	90,40	1.302	1.363	1.260	1.353
- ongebouwd (wegen)	452,00	2.170	2.034	1.946	1.879
- natuur	4,44	12	12	14	12
Verontreinigingsheffing	93,50	38	38	94	51
Zuiveringsheffing:					
- woningen	93,50	105.739	106.149	106.911	106.724
- bedrijven	93,50	28.985	28.985	25.609	29.224
Totaal		234.790	235.390	234.093	233.879

* Inclusief raming nog op te leggen aanslagen en afwikkeling ramingen over voorgaande jaren

Ondanks dat we een stijging zien in de ontwikkeling van het aantal huishoudens (heffing ingezetenen en zuiveringsheffing woningen) zijn de belastingopbrengsten in 2017 € 0,7 miljoen lager uitgevallen dan bij de begroting was voorzien. Deze afname wordt volledig veroorzaakt door een daling van het aantal vervuilingseenheden bij bedrijven. Het heffingsjaar 2014 is in 2017 afgerond. Ten opzichte van voorgaande jaren is de totale vervuilingswaarde van met name meetbedrijven gedaald (o.a. Reinier de Graaf ziekenhuis, DSM en grondwateronttrekkingen Delft) als gevolg van hergebruik en voorzuiveren van het afvalwater. Dit betekent dat een financieel nadeel is ontstaan voor de afloop van de transitorische post 2014 van € 0,7 miljoen. Deze daling zet zich ook door in de jaren na 2014 waardoor de prognoses voor de volgende jaren eveneens neerwaarts zijn bijgesteld. Voor een klein deel is deze daling gecompenseerd door een kleine stijging van het totale aantal bedrijven.

Kwijtschelding

Voor het heffingsjaar 2017 is alleen nog kwijtschelding mogelijk voor de watersysteemheffing (ingezetenen). Hier komen naar verwachting 55.000 huishoudens voor in aanmerking (11% van het totale aantal huishoudens). Met deze kwijtschelding is een bedrag gemoeid van € 6,6 miljoen. Deze cijfers liggen in lijn met de begroting en zijn licht hoger dan in 2016.

Oninbaar

Over het heffingsjaar 2016 werd voor de zuiveringsheffing nog 50% kwijtschelding verleend. In 2017 is kwijtschelding voor de zuiveringsheffing niet meer mogelijk. Deze versoering heeft geleid tot een toename van oninbaar. Per 31 december 2017 is over 2016 1,3% en over 2017 0,5% als oninbaar afgeboekt (aanslagen zuiveringsheffing die voorheen werden kwijtgescholden). Voor beide jaren loopt het incassotraject nog.

Deze ontwikkeling past binnen de bij de begroting gedane aannames voor oninbaar namelijk voor de watersysteemheffing ingezetenen 1,5% van het aantal huishoudens en zuiveringsheffing woningen 2,5% van het aantal vervuilingseenheden.

Op basis van een ouderdomsanalyse van de nog openstaande belastingvorderingen is de Voorziening dubieuze debiteuren belastingen per eind 2017 verhoogd van € 9,9 miljoen naar € 10,8 miljoen.

Belastingopbrengsten leges en precario

Vanaf 2017 geldt een gewijzigde legesverordening op basis waarvan voor grote projecten een legesaanslag kan worden opgelegd die meer in verhouding staat tot de werkelijke kosten voor de diensten die wij leveren. De legesopbrengsten voor het project A16-Rotterdam zijn in deze jaarrekening verwerkt.

De verantwoorde opbrengsten over 2017 (en voorgaande jaren) bedroegen € 0,5 miljoen. Daarmee is € 0,2 miljoen meer als opbrengst verantwoord dan in 2016. Bij de Burap 2017 was met deze extra toename rekening gehouden.

De omvang van de opbrengst precario bedroeg € 0,2 miljoen en daarmee in overeenstemming met de begroting.

Tariefegalisereserves watersysteemheffing

Op basis van het coalitieakkoord wordt jaarlijks € 0,2 miljoen ten laste van de egalisereserve gebouwd ingezet ten gunste van de tariefstelling voor de categorie ongebouwd. In onderstaande tabel wordt het verloop van de tariefegalisereserve weergegeven. De mutatie is conform de in de begroting 2017 geraamde onttrekking.

Tabel overzicht tarief egalisereserves

Tarief egalisereserves	Saldo 1-1-2017	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2017
Egalisereserve ingezetenen	1.574.000			1.574.000
Egalisereserve gebouwd	1.457.000		200.000	1.257.000
Egalisereserve ongebouwd	27.000			27.000
Totaal	3.058.000		200.000	2.858.000

4 Paragrafen

4.1 Ontwikkelingen, uitgangspunten, afwijkingen en incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten

Het resultaat over 2017 is beïnvloed door het optreden van incidentele baten en lasten. Onder dit begrip wordt verstaan de baten en lasten van materiële betekenis die eenmalig in maximaal drie begrotingsjaren voorkomen.

In tabel 4.1 wordt een overzicht gegeven van de grootste posten over 2017.

Tabel 4.1 Incidentele baten en lasten

Omschrijving	Incidentele		Saldo Incidentele lasten en baten
	Lasten	Baten	
	(Bedragen * € 1 mln.)		
Resultaat 2017 totaal			-4,1
Baten voorgaande jaren		-0,5	-0,5
Verkopen van grond		-0,9	-0,9
Diverse lasten voorgaande jaren	0,2		0,2
Extra afschrijving/bijdrage reserves ihkv balansverkorting	94,7	-94,7	0
Extra afschrijving huisvesting	2,4		2,4
Totaal incidentele baten en lasten	97,3	-96,1	1,2
Resultaat 2017 exclusief incidentele baten en lasten			2,9

Toelichting

De incidentele baten en lasten betreffen met name afrekeningen met gemeenten inzake baggerwerkzaamheden en zuivering technische werken (€ 0,3 miljoen), afrekeningen Rijksheffing over voorgaande jaren (€ 0,2 miljoen), de verkopen van grond (€ 0,9 miljoen) en diverse overige lasten van voorgaande jaren (- € 0,2 miljoen).

Daarnaast is in 2017 in het kader van de balansverkorting € 94,7 miljoen aan immateriële activa ten laste van de reserve afgeschreven. Tevens is, naar aanleiding van het project huisvesting, een aantal afgestoten activa, waaronder de locatie Kijkduin, met een restantwaarde van € 2,4 miljoen afgeboekt.

4.2 Kostentoerekening

Kosten en opbrengsten worden zoveel mogelijk direct ten laste of ten gunste gebracht van een product. Een belangrijke uitzondering zijn de personeelskosten: deze kosten worden via een verdeelsleutel van uren doorbelast aan de producten.

De volgende stap in het proces van de kostentoerekening is de verdeling van de ondersteunende producten (bijvoorbeeld: management, huisvesting, automatisering) via specifieke verdeelsleutels (bijvoorbeeld uren, kosten, werkplekken) naar de primaire producten.

Uiteindelijk zijn de kosten en opbrengsten van onderstaande primaire producten conform de begroting 2017 verdeeld over de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer op basis van de onderstaande in de nota Kostenverdeling vastgestelde verdeelsleutel:

Programma	Producten	Watersysteem-beheer	Zuivering-beheer
<i>A Schoon water</i>	Aanleg en onderhoud watersystemen	100%	0%
	Baggeren en sanering waterbodems	100%	0%
	Monitoring watersystemen	100%	0%
<i>B Voldoende water</i>	Aanleg en onderhoud watersystemen	100%	0%
	Baggeren en sanering waterbodems	100%	0%
	Beheer hoeveelheid water	100%	0%
	Beheersinstrumenten watersystemen	100%	0%
	Monitoring watersystemen	100%	0%
<i>C Stevige dijken</i>	Aanleg en onderhoud waterkeringen	100%	0%
	Beheersinstrument waterkering	100%	0%
<i>D Gezuiverd afvalwater</i>	Afvalwaterbehandeling door derden	0%	100%
	Getransporteerd afvalwater	0%	100%
	Gezuiverd afvalwater	0%	100%
	Verwerkt slib	0%	100%
<i>E Instrumenten</i>	Aanpak diffuse emissies	75%	25%
	Handhaving keur	75%	25%
	Handhaving Wvo	75%	25%
	Keur	75%	25%
	Rioleringsplannen en subsidies lozingen	75%	25%
	Vergunningen en keurontheffingen	75%	25%
	Wvo-vergunningen en meldingen	75%	25%
	Externe communicatie	75%	25%
<i>F Organisatie</i>	Bestuur	80%	20%
	Calamiteitenzorg	80%	20%
<i>G Algemene dekkingsmiddelen/onvoorzien</i>	Financ.opbrengsten watersysteemheffing	100%	0%
	Financ.opbrengsten zuiveringsheffing	0%	100%
	Mutaties reserves watersysteemheffing	100%	0%
	Mutaties reserves zuiveringsheffing	0%	100%
	Belastingopbrengsten watersysteemheffing	100%	0%
	Belastingopbrengsten zuiveringsheffing	0%	100%

4.3 **Financiering**

Inleiding

De kaders voor het treasurybeleid van het Hoogheemraadschap van Delfland zijn vastgelegd in de wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido), de Verordening Beleids- en Verantwoordingsfunctie (ex artikel 108 Waterschapswet), het Waterschapsbesluit en het Treasurystatuut van Delfland. Het Treasurystatuut is in 2015 geactualiseerd en vastgesteld. In deze paragraaf wordt ingegaan op de financieringsactiviteiten van Delfland in 2017.

Beleid

Omdat in 2017, net als in vorige jaren, onvoldoende eigen geldmiddelen beschikbaar waren, maakte Delfland zoveel mogelijk gebruik van het aantrekken van kort geld. Het maximumbedrag voor het aantrekken van kort geld wordt bepaald door de hoogte van de wettelijk vastgestelde kasgeldlimiet. De toegestane kasgeldlimiet voor Delfland bedraagt conform de wet Fido 23% van het begrotingstotaal oftewel € 57,5 miljoen. Dit bedrag was tevens de kredietlimiet bij de Nederlandse Waterschapsbank (NWB). De reden voor de keuze voor korte financiering is met name gebaseerd op het lagere rentepercentage voor kortlopende financiering. Daarnaast geeft kort geld ook de mogelijkheid voor een variatie in de hoogte en de looptijd van de aan te trekken leningen.

In 2017 was sprake van fluctuaties in de benodigde financiering. Voor de bepaling van de financieringsbehoefte gedurende 2017 maakte Delfland gebruik van een liquiditeitsplanning.

Ontwikkelingen

Leningenportefeuille

Op 1 juli 2016 heeft de herfinanciering van de afvalwaterzuivering Harnaschpolder plaatsgevonden. Bij deze operatie is de langlopende leaseverplichting omgezet in vier nieuwe langlopende lineaire geldleningen met een looptijd van 14 respectievelijk 15 jaar van in totaal nominaal € 281 miljoen.

Daarnaast bestaat de langlopende leningenportefeuille uit 15 langlopende leningen met een totaalbedrag van € 471 miljoen en één lening van € 40 miljoen met een looptijd van 1 jaar en 1 dag.

Het gemiddelde rentepercentage van alle langlopende geldleningen bedraagt 4,30%. In totaal bedraagt het restantsaldo van de langlopende leningenportefeuille per 31 december 2017 € 771 miljoen.

Risicobeheer

Kasgeldlimiet

In de wet Fido is vastgelegd dat kortlopende financiering wordt beperkt door middel van de kasgeldlimiet. Voor 2017 bedroeg de kasgeldlimiet € 57,5 miljoen (23 % van het begrotingstotaal). De kasgeldlimiet mag maximaal drie kwartalen achter elkaar worden overschreden. In 2017 is voor het eerst sinds lange tijd de kasgeldlimiet niet één enkel kwartaal overschreden.

De onderstaande tabel geeft het verloop weer van de werkelijke kortlopende financiering en de kasgeldlimiet per kwartaal.

Overzicht verloop kortlopende financiering over 2017

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	1 ^e kwartaal 2017	2 ^e kwartaal 2017	3 ^e kwartaal 2017	4 ^e kwartaal 2017
Toegestane kasgeldlimiet 23% begrotingstotaal	57,5	57,5	57,5	57,5
Werkelijke kortlopende financiering	56,8	31,8	25,8	19,9
Overschrijding (-/-) of onderschrijding (+)	0,7	25,7	31,7	37,6

Renterisico

De renterisiconorm is een wettelijke norm die betrekking heeft op de vaste schuld van het waterschap. Door het toepassen van deze norm wordt de looptijd van langlopende geldleningen gespreid waardoor een beperking van de renterisico's optreedt.

De berekende renterisiconorm is het maximumbedrag van de jaarlijkse aflossingen en de herfinanciering van vaste geldleningen. De vastgestelde renterisiconorm voor Delfland over 2017 bedraagt 30 % van het begrotingstotaal van € 251 miljoen is € 75,3 miljoen.

In 2017 heeft Delfland een lening van € 40 miljoen geherfinancierd en werd tevens een bedrag van € 13,8 miljoen op de Afvalwaterzuivering Harnaschpolder -leningen afgelost.

De herfinanciering en aflossing passen ruimschoots binnen de vastgestelde renterisiconorm van € 75,3 miljoen.

Derivaten

Conform het vastgestelde Treasurystatuut is geen gebruik gemaakt van derivaten.

Kredietrisico

Delfland heeft in 2017 geen gelden uitgezet. Hierdoor werd ook geen kredietrisico gelopen.

Koersrisico

De aandelen van Delfland (onder andere NWB) worden niet op een beurs verhandeld en zijn daarom niet onderhevig aan koersrisico's.

Valutarisico

Delfland handelt niet in vreemde valuta waardoor ook hierop geen risico wordt gelopen.

Kasbeheer

Rekening-courant

Over 2017 bedroeg de maximaal aangevraagde en verleende kredietlimiet conform de toegestane kasgeldlimiet € 57,5 miljoen euro. Op 31 december 2017 had Delfland een schuld in de rekening-courant van € 30,3 miljoen. Het rentepercentage over het rekening courantsaldo bedroeg over 2017 gemiddeld 0,10 % op jaarbasis.

Kasgeldlening

In 2017 heeft Delfland voor de financieringsbehoefte gebruik gemaakt van kasgeldleningen met een maximale looptijd van 31 dagen. In 2017 is twee keer een kasgeldlening aangetrokken. Het gemiddelde bedrag per kasgeldlening bedroeg afgerond € 12,5 miljoen (in 2016 € 16,0 miljoen). Het rentepercentage van deze leningen bedroeg -/0,38 % op jaarbasis. In totaal werd in 2017 voor alle opgenomen kasgeldleningen een bedrag van € 8.000 aan rente ontvangen.

Voor het aantrekken van een kasgeldlening werd telkens bij twee bankinstellingen en twee geldbemiddelaars een offerte aangevraagd. De kasgeldleningen zijn altijd aangetrokken bij de aanbieder met het laagste rentepercentage.

Financiering

Financieringsbehoefte

Zoals eerder in deze paragraaf is vermeld is de financieringsbehoefte over 2017 ingevuld met kortlopende geldleningen.

In de onderstaande tabel is de financieringsbehoefte over 2017 cijfermatig weergegeven. Het financieringstekort werd voornamelijk gefinancierd met het rekening- courantkrediet van € 57,5 miljoen en kasgeldleningen.

Tabel financieringsbehoefte 2017

Financieringspositie (bedragen * € 1 miljoen)	31-12-2017	31-12-2016
Vaste activa	826	944
Opgenomen leningen	772	795
Eigen financieringsmiddelen: reserves en voorzieningen	35	112
Totaal financieringsmiddelen	807	907
Financieringsoverschot (+)/tekort (-/-)	-19	-37

Rente

De onderstaande tabel geeft een cijfermatige weergave van de rentekosten over 2017 en de toerekening van de rente aan de exploitatie.

Tabel rentekosten en toerekening rente aan exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2017	Rekening 2017	Rekening 2016
Rentekosten langlopende geldleningen	20,7	20,4	20,4
Rentekosten Afvalwaterzuivering Harnaschpolder - leningen	13,0	13,0	7,2
Rentekosten kortlopende geldleningen	0,0	-0,01	0,0
Rentebaten	0,00	-0,10	0,0
Totaal rentelasten	33,7	33,3	27,6
<i>Toegerekend aan</i>			
Exploitatie (kapitaallasten staat vaste activa en Afvalwaterzuivering Harnaschpolder)	32,9	32,2	26,6
Onderhanden werk (geactiveerde rente)	0,8	1,1	1,0
Totaal toegerekend	33,7	33,3	27,6

Verloop van schuldpositie

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het verloop van de totale schuldpositie over 2017. Uit de tabel blijkt dat sprake is van een afname van de schuldpositie van in totaal € 41 miljoen. De afname betreft met name de aflossing van de Afvalwaterzuivering Harnaschpolder-leningen in 2017.

Verloop schuldpositie 2016-2017

Bedragen * € 1 miljoen	Eind 2016	Eind 2017	Mutatie
Kortlopende schuld	71	53	-18
Langlopende schuld	795	772	-23
Totaal schuld ultimo jaar	866	825	-41

4.4 Bestemmings- en tariefegalisereserves en voorzieningen

Deze paragraaf bevat een overzicht van de vermogensbestanddelen die geen onderdeel zijn van het weerstandsvermogen. Dit betreft dan specifiek de (tarief) egalisereserves, de bestemmingsreserves en de voorzieningen.

Onderstaand wordt het verloop van de diverse reserves en voorzieningen toegelicht.

Bestemmingsreserves

Tabel Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserves (Bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2017	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2017
Reserve tijdelijke huisvesting	0,39	0,00	0,39	0,00
Egalisereserve renteomslag	12,32	0,00	12,32	0,00
Reserve niet vrij besteedbaar vermogen	30,89	25,58	56,47	0,00
Reserve frictiekosten	4,20	0,00	0,56	3,64
Egalisereserve Afvalwaterzuivering Harnaschpolder-	0,00	3,57	0,00	3,57
Totaal bestemmingsreserves	47,80	29,15	69,74	7,21

Reserve tijdelijke huisvesting

Deze reserve is in 2014 gevormd uit de resultaatbestemming. In 2017 is conform begroting een bedrag van € 0,39 miljoen onttrokken voor de dekking van de kosten van tijdelijke huisvesting. De reserve is aansluitend per 1 januari 2018 opgeheven conform de besluitvorming over de actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017

Egalisereserve renteomslag

Deze reserve is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgevallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing en zuivering.

Reserve niet vrij besteedbaar vermogen

Bij de resultaatbestemming van de jaarrekening 2015 is besloten deze reserve in te stellen. De toevoeging betreft het voordelig resultaat over 2016 van € 6,2 miljoen en het verwachte resultaat over 2017 conform de Kadernota van € 19,3 miljoen. Voor de dekking van de afboeking van de immateriële activa in het kader van de zogenaamde balansverkortings is conform het besluit van de verenigde vergadering het saldo van deze reserve per eind 2017 van € 56,4 miljoen ingezet.

Reserve frictiekosten

Deze reserve is bedoeld voor de dekking van personele en materiële uitgaven die voortkomen uit organisatiemaatregelen. Op basis van besluitvorming in de Burap is in 2017 een bedrag van € 0,56 miljoen ten gunste van de exploitatie gebracht.

Egalisatiereserve Afvalwaterzuivering Harnaschpolder

Door de in 2016 tot stand gekomen herfinanciering van de PPS ontstaat vanaf 2016 tot en met 2031 een jaarlijks voordeel en over de jaren 2032 en 2033 een nadeel. In totaal is het effect nihil. In verband daarmee is in 2016 een egalisatiereserve Afvalwaterzuivering Harnaschpolder ingesteld.

Overeenkomstig de besluitvorming over de actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 wordt het jaarlijkse voordeel aan de reserve resultaategalitatie Afvalwaterzuivering Harnaschpolder toegevoegd.

Egalisatiereserves

Tabel tariefegalitatieserves

Tariefegalitatieserves (Bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2017	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2017
Egalisatiereserve gebouwd	1,46	0,00	0,20	1,26
Egalisatiereserve ingezetenen	1,57	0,00	0,00	1,57
Egalisatiereserve ongebouwd	0,03	0,00	0,00	0,03
Reserve tariefdemping zuivering	1,30	4,18	0,00	5,48
Totaal tariefegalitatieserves	4,36	4,18	0,20	8,34

Egalisatiereserves

De reserves worden meerjarig ingezet bij de tariefberekening. Op basis van het coalitieakkoord 2015 wordt jaarlijks een bedrag van € 200.000 ten laste van de egalisatiereserve gebouwd ingezet ten gunste van de tariefstelling voor de categorie ongebouwd.

Reserve tariefdemping zuivering

Deze reserve is bedoeld voor een toekomstige demping van de tariefstijging en zal naar verwachting worden benut in 2019, wanneer de effecten van de afschaffing van de kwijtschelding voor de zuiveringsheffing bekend zijn. Het gemiddelde jaarlijkse voordeel van € 1,3 miljoen als gevolg van de herfinanciering van de Afvalwaterzuivering Harnaschpolder in 2016 en de besluitvorming in de begroting 2017 over het verschil tussen de geraamde belastingopbrengst in het coalitieakkoord en de begroting van € 2,8 miljoen wordt toegevoegd aan de reserve tariefdemping zuivering.

Voorzieningen

Tabel Voorzieningen

Voorzieningen (bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2017	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2017
Voorziening wachtgeld	0,53	0,09	0,14	0,48
Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties	2,74	0,00	0,85	1,89
Voorziening onderhoudsbaggeren	2,55	3,48	6,03	0,00
Voorziening onderhoud watergangen	0,61	3,13	3,74	0,00
Voorziening onderzoekskosten	0,21	0,00	0,21	0,00
Voorziening pensioenen	0,15	0,00	0,04	0,11
Voorziening OAS	2,19	0,00	0,45	1,74
Voorziening jubileumuitkering	0,62	0,00	0,62	0,00
Voorziening zuiveringstechnische werken	2,02	0,8	0,29	2,53
Totaal	11,62	7,49	12,37	6,75

Voorziening wachtgeld

Deze voorziening dekt de toekomstige wachtgeldaanspraken van ex-medewerkers en collegeleden.

Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties

De onttrekking betreft de jaarlijkse dekking van van de kapitaallasten van de investeringen die samenhangen met de hiervoor ontvangen bijdrage.

Voorziening onderhoudsbaggeren

De hoogte van deze voorziening is bijgesteld op basis van het in 2014 geactualiseerde beheersplan onderhoudsbaggeren. Deze voorziening is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgevallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing.

Voorziening onderhoud watergangen

In 2014 is het beheersplan onderhoud watergangen vastgesteld. Op grond van het beheersplan is de voorziening onderhoud watergangen met ingang van 2014 ingesteld. Deze voorziening is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgevallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing.

Voorziening onderzoekskosten

Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de kosten van onderzoek die niet hebben geleid tot een investeringsproject. Deze voorziening is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgevallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing.

Voorziening pensioenen

Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de pensioenverplichtingen van de oud-bestuurders. De onttrekking betreft de werkelijke betaalde pensioenen over 2017 aan oud-bestuurders.

Voorziening OAS

Deze voorziening is in 2016 gevormd voor de dekking van de kosten van de voortzetting van de OAS-regeling.

Voorziening jubileumuitkeringen

Deze voorziening is in 2012 gevormd voor de dekking van de kosten van jubileumuitkeringen wegens langjarige dienstverbanden. Deze voorziening is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgevallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing en zuiveringsheffing.

Voorziening onderhoudsinvesteringen zuiveringstechnische werken

Deze voorziening is in 2013 gevormd voor het dekken en egaliseren van de kosten van de onderhouds vervangingen van zuiveringstechnische werken.

4.5 **Risicomanagement en weerstandsvermogen**

Risicomanagement

Het Hoogheemraadschap van Delfland heeft in 2017 een organisatie breed risicobeleid geïmplementeerd. Dit risicobeleid, waartoe besloten is door de Verenigde vergadering op 14 december 2017, stelt ons in staat om de risicopositie op een consistente manier in beeld te brengen en om de onderbouwing van het benodigde weerstandsvermogen te verbeteren. Met het nieuwe beleid blijven we voldoen aan de wettelijke verplichting voor waterschappen om de risico's in kaart te brengen en beleid te ontwikkelen om deze risico's af te dekken.

De in 2017 bepaalde risicopositie van Delfland is gebaseerd op een organisatie brede inventarisatie van de belangrijkste risico's. Deze inventarisatie is als vertrekpunt gehanteerd voor de voorliggende jaarrekening 2017, ten behoeve van de verankering van de nieuwe werkwijze in de organisatie.

Waterkeringen (programma A)

Van de opgetreden risico's met betrekking tot de waterkeringen, vanaf opschaling naar fase 1 in de calamiteitenfase, is de daarbij behorende uitgavenrealisatie (minder dan € 0,1 miljoen) dit jaar vrijwel volledig opgevangen binnen de begroting.

Bij de inspectie van de Delflandse dijk is geconstateerd dat bij Schiedam de steenbekleding niet op orde was. In principe moet dat voor het stormseizoen zijn opgelost, maar dat was niet mogelijk. Teneinde dit risico te beperken is aangegeven dat bij storm extra bewaking zou plaatsvinden.

Langs de Delftweg (nabij crematorium Hofwijk) dreigde in juni de kade af te schuiven. Om dit te voorkomen zijn noodmaatregelen uitgevoerd bestaande uit het dempen van de teensloot en het realiseren van een extra steunberm.

Op 14 januari 2017 is bij het sluiten van de keersluis Maassluis een storing in de besturing opgetreden. De deuren zijn hierna handmatig dichtgezet. De installatie is nagekeken, gereset en weer volledig operationeel.

Watersysteem (programma C)

Het risico Lokale verontreiniging Watergang is opgetreden. In 2017 zijn er twee branden geweest in landelijk gebied (Pijnacker-Nootdorp en Maasland). Dit heeft gezorgd voor verontreinigd oppervlaktewater. Daarnaast is er lokaal sprake geweest van enkele verontreinigingen, hier is echter niet voor opgeschaald. De uitgavenrealisatie bedroeg circa € 0,6 miljoen.

Wat betreft het risico Overstroming door extreme buien is in 2017 twee keer opgeschaald naar fase 2 voor hevige regenval. Bij beide calamiteiten is de boezem goed onder controle geweest. Lokaal is in sommige polders sprake geweest van kleinschalige inundatie. De uitgavenrealisatie was circa € 0,6 miljoen.

In 2017 zijn er geen calamiteiten opgetreden ten aanzien van te hoge concentraties nutriënten in het oppervlaktewater.

Zuivering en transport (programma D)

Het risico Dienstverleningsvergoeding Afvalwaterzuivering Harnaschpolder is opgetreden. De vergoeding aan Delfluent wordt mede bepaald door de werkelijke prestaties van Delfluent en het verloop van een aantal exogene indices. Er was sprake van een hogere dienstverleningsvergoeding aan Delfluent als gevolg van een hogere stijging van de indices dan hiervoor in de begroting was voorzien. De extra uitgaven beliepen naar schatting € 0,2 miljoen. Wanneer de gemeente Den Haag vervallen leidingen verwijdert, zijn de kosten conform de uitvoeringsovereenkomst met Den Haag, voor rekening van ons. Deze uitgaven zijn niet meegenomen in de huidige meerjarenraming, omdat de financiële omvang en het tijdstip van uitgave nog niet in beeld zijn. Er is overleg met de gemeente Den Haag over het inzichtelijk krijgen van het verwachte tijdspad voor het verwijderen van vervallen leidingen. Leidingen in de Raamweg en Wassenaarse zijn gedeeltelijk verwijderd. De extra uitgaven bedroegen circa € 0,5 miljoen.

I&A (programma E)

In 2017 is er geen sprake geweest van discontinuïteit van systemen en ook niet van datavermindering. Datalekage heeft beperkt plaatsgevonden in de vorm van documentatie die op verkeerde plaatsen is terechtgekomen en in de vorm van verloren smartphones en tablets van ons. Wat het laatste betreft is ingegrepen door het Delfland-domein op deze apparatuur op afstand te blokkeren.

Out of pocket is circa € 0,15 miljoen uitgegeven aan audits, penetratietesten, technisch advies en campagnes voor veiligheidsbewustzijn.

Veiligheid (alle programma's)

In 2017 zijn in totaal 17 meldingen ontvangen over incidenten gevaarlijke situaties. Bij 3 van deze meldingen betrof het een (persoonlijke) medische oorzaak en bij 5 meldingen betrof het een gevaarlijke situatie. De resterende negen meldingen zijn, in oplopende ernst, onder te verdelen in 4x bijna ongeval, 1x schade incident, 2x EHBO-ongeval en 2x doktersbehandeling. Van deze 9 meldingen ging het in 4 gevallen om risicoklasse 0 (gering risico), in 5 gevallen om risicoklasse 1 (belangrijk risico).

Tijdens veiligheidsrondes bij verschillende teams, zijn in 2017 tientallen gevaarlijke situaties, schade incidenten en (bijna) ongevallen geconstateerd.

In onderstaande tabel worden de uitgaven in 2017 van de opgetreden risico's per programma weergegeven.

Uitgaven opgetreden risico's per programma (Bedragen * € 1 mln.)	2017
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	-
Gezond, schoon en zoet water	-
Watersysteem	1,2
Afvalwaterketen en zuiveren	0,7
Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	-
Bestuur, organisatie en instrumenten	0,2
Totaal	2,1

Weerstandsvermogen

Risicomanagement ondersteunt op een gestructureerde manier het behalen van de doelstellingen binnen Delfland. Door risico's expliciet te maken, beheersmaatregelen aan risico's te koppelen en door deze beheersmaatregelen uit te voeren en te monitoren. De risicopositie, het totaal aan risico dat een organisatie loopt, geeft aan op welke problemen de organisatie zich moet voorbereiden. Dit kan middels verzekeringen en het weerstandsvermogen, maar ook middels preparatie van de crisisorganisatie op de relevante scenario's.

De volgende uitgangspunten worden gehanteerd:

- De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene reserves en de post onvoorzien;
- Gestreefd wordt naar een ratio van het weerstandsvermogen ten opzichte van de beschikbare capaciteit tussen 1,0 en 1,4;
- De paragraaf weerstandsvermogen van de diverse planning en control producten geeft inzicht in de relatie tussen de resultaten van de risicoanalyse, het actuele weerstandsvermogen en het benodigde weerstandsvermogen;
- In elk voorstel aan de verenigde vergadering wordt een expliciete risicoafweging gemaakt.

Door het vaststellen van een ratio wordt een deel van het eigen vermogen afgezonderd in de algemene reserves weerstandsvermogen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit van Delfland bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk ter beschikking heeft om de risico's financieel af te dekken. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de incidentele weerstandscapaciteit en de structurele weerstandscapaciteit.

De incidentele weerstandscapaciteit is het vermogen om calamiteiten eenmalig op te vangen. Het zijn de direct aan te wenden middelen voor financiële tegenvallers.

Voor ons zijn dit de volgende reserves zoals benoemd in de nota reserves en voorzieningen:

- Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem;
- Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering;
- Post onvoorzien;
- Nog te bestemmen resultaat.

Van het verloop van de algemene reserves over 2017 (de incidentele weerstandscapaciteit) kan het volgende overzicht worden gegeven.

Tabel Algemene reserves

Algemene reserves (Bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2017	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2017
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	40,58	9,59	44,65	5,52
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1,38	4,93	5,36	0,95
Resultaat 2016	6,18	0,00	6,18	0,00
Resultaat 2017	0,00	4,06	0,00	4,06
Totaal	48,14	18,57	56,19	10,53

Conform de vastgestelde nota's Reserves en voorzieningen en Risico's en weerstandsvermogen worden de bestemmingsreserves niet meegerekend bij de bepaling van het weerstandsvermogen. De structurele weerstandscapaciteit betreft de middelen die permanent kunnen worden ingezet om tegenvallers op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de bestaande taken. Het betreft hierbij de post Onvoorzien in de begroting. De onderstaande tabel toont de beschikbare weerstandscapaciteit eind van 2017.

Tabel beschikbare weerstandscapaciteit

Onderdeel weerstandsvermogen	Bedrag (* € 1 miljoen)
Restant post onvoorzien	0,10
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	5,52
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	0,95
Nog te bestemmen resultaat 2017	4,06
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	10,68

Benodigd weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen bestaat uit de afdekking van het op basis van een simulatie berekende bedrag van risico's. Het benodigde weerstandsvermogen blijkt uit onderstaande tabel.

Tabel benodigde weerstandsvermogen

Risico's	Bedrag (* € 1 miljoen)
Concernbreed risicoprofiel	25
Totaal benodigde weerstandsvermogen	25

Beoordeling weerstandsvermogen

Het concernbreed risicoprofiel betreft het totaal van alle risico's op basis van de berekening per risico van de kans van optreden maal het bedrag per risico. Het weerstandsvermogen wordt beoordeeld op grond van een bestuurlijk vastgestelde ratio tussen enerzijds de beschikbare weerstandscapaciteit en anderzijds de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten plus de mogelijke negatieve exploitatiesaldi van de meerjarenbegroting 2017-2022.

De berekening van de weerstandsratio van Delfland per eind 2017 luidt als volgt:

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigd weerstandsvermogen}} = \frac{10,68}{25} = 0,4$$

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient te worden vastgesteld welke ratio we als gewenst nastreven. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van onderstaande waarderingstabel.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	$2,0 < x$	Uitstekend
B	$1,4 < x < 2,0$	Ruim voldoende
C	$1,0 < x < 1,4$	Voldoende
D	$0,8 < x < 1,0$	Matig
E	$0,6 < x < 0,8$	Onvoldoende
F	$x < 0,6$	Ruim onvoldoende

Delfland streeft een ratio na van het weerstandsvermogen van tussen de 1,0 en 1,4. De berekende ratio aan het eind van 2017 is lager dan deze marge. Dit komt door de Balansverkorting, waartoe de Verenigde vergadering in februari 2018 heeft besloten. Dit geeft de komende twee jaren een vertekend beeld. Vanaf 2018 zal de ratio zich ontwikkelen richting gewenst niveau.

4.6 **Verbonden partijen**

Algemeen

Het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen komt altijd voort uit het publiek belang. Verbindingen met derde partijen zijn een manier om een bepaalde publieke taak uit te voeren. Per partij (een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie) is sprake van een financieel en een bestuurlijk belang.

Financieel belang: 'een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt'.

Bestuurlijk belang: 'zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht'.

In 2013 is de nota Verbonden Partijen door de VV vastgesteld.

Stand van zaken verbonden partijen

Aan het eind van 2017 nam Delfland deel in de volgende verbonden partijen:

- Nederlandse Waterschapsbank
- GR Slibverwerking
- Ontwikkelmaatschappij het Nieuwe Westland BV
- Ontwikkelmaatschappij het Nieuwe Westland CV
- GR Regionale Belastinggroep
- GR Beheer grondwater Delft Noord (per 1 januari 2016 opgeheven maar nog notarieel te ontbinden)
- Aquon
- Stichting Het Waterschapshuis
- Unie van Waterschappen
- Overeenkomst kosten voor gemene rekening Muskusrattenbestrijding

Aan vier verbonden partijen zijn financiële garanties verleend.

Ontwikkelingen diverse verbonden partijen in 2017

Aquon

2017 stond in het teken van de verdere doorontwikkeling van Aquon ('Aquon 2.0'). Daarbij is zowel de organisatiestructuur als de governance aangepast. Hiertoe is de tekst van de gemeenschappelijke regeling Aquon aangepast. In 2018 zal verder worden gewerkt aan een plan om te komen tot een centrale locatie van het laboratorium ('Aquon 3.0').

Overeenkomst kosten voor gemene rekening Muskusrattenbestrijding

In 2017 is gewerkt conform de beleidsvisie Muskusrattenbeheer voor de jaren 2017- 2020. De beleidsvisie gaat er onder meer vanuit dat door het verhogen van de druk op de muskusrattenpopulatie het aantal vangsten de komende jaren verregaand terug wordt

gebracht. 2017 laat een daling van het aantal vangsten zien. Dit is gerealiseerd tegen iets lagere kosten zodat de bijdrage van Delfland ook iets lager is. De samenwerking met de vijf andere waterschappen wordt voortgezet.

GR Slibverwerking

De terugwinning van fosfaat uit verbrandingsas, via een contract van HVC met EcoPhos, is vertraagd door vertraging in de vergunning voor de bouw van de nieuwe fabriek door EcoPhos. In 2017 heeft de GR vastgesteld dat deze terugwinroute nog steeds de beste optie is. De voortgang wordt nauwlettend gevolgd.

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' (ONW)

Ten aanzien van het beëindigen van het samenwerkingsverband ontbrak bij de in 2015 aangeboden besluitvormingsstukken nog een bijlage met de doorwerking van de Allonge op de statuten en bepalingen in de ONW. De afwikkeling daarvan heeft op zich laten wachten vanwege een verdergaande vereenvoudiging van de governancestructuur van de ONW BV. De aangepaste stukken worden in de eerste helft 2018 ter besluitvorming aan de VV voorgelegd.

Gemeenschappelijke Regeling Beheer Grondwateronttrekking Delft Noord

We zijn per 1 januari 2016 uitgetreden uit de Gemeenschappelijke Regeling Beheer Grondwateronttrekking Delft-Noord onder betaling van een uittredingsvergoeding. Met de gemeente Delft zijn afspraken gemaakt dat de GR wordt vereffend en het batig saldo wordt verdeeld. De vereffening heeft nog niet plaatsgevonden door de vertraging in de afronding van het jaarverslag over 2015. Naar verwachting zal het jaarverslag 2015 in 2018 worden afgerond, waarna de vereffening kan plaatsvinden. Hieronder volgt een overzicht van alle verbonden partijen.

Direct verbonden partijen

De direct verbonden partijen betreft partijen waarin Delfland, conform de definitie van verbonden partijen, zowel een bestuurlijk- als financieel belang heeft.

Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)			
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Ingangsdatum	1954		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Als huisbankier van de waterschappen levert de NWB diensten op het gebied van betalingsverkeer, electronic banking en consultancy. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen, Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.		
Financieel belang Delfland	Delfland is eigenaar van 755 aandelen A en 60 aandelen B van de NWB. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt in totaal € 114.425.		
Bestuurlijk belang Delfland	Het bestuurlijk belang wordt gestalte gegeven door deel te nemen aan de algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem en ieder aandeel B geeft recht op 4 stemmen.		
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):	31-12-2016	31-12-2015	
-Eigen vermogen	1.507	1.399	
-Vreemd vermogen	92.581	89.714	
-Jaarresultaat	107	95	
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten		
Risico's			
Overige informatie	Begin 2011 heeft de NWB Bank besloten tot een maximale reservering van de jaarlijkse winsten, zolang niet wordt voldaan aan de Bazelse 3%-norm voor leverage ratio. Deze ratio van de NWB is nu minder dan 2%. Om in de aanloop naar 2018 toe te groeien naar de voorsnog vereiste norm van 3%, is de winst over 2011 ingehouden. Ook voor toekomstige winsten is het voornemen om deze in te houden en dus geen dividend uit te keren.		

GR Slibverwerking		
Vestigingsplaats	Rotterdam	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling	
Ingangsdatum	1 januari 2010	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)		
De GR behartigt de belangen van de deelnemende waterschappen op het terrein van:		
Het (doen) transporteren van zuiveringsslib naar eindbestemmingen;		
Het gecontroleerd (doen) storten of verwerken van zuiveringsslib;		
Het (doen) afvoeren of storten van asresten of andere restproducten van de verwerking van zuiveringsslib;		
Het (doen) afzetten van zuiveringsslib en/of restproducten;		
Het produceren van duurzame energie en de interne afzet daarvan.		
De GR Slibverwerking is 12% aandeelhouder in NV HVC en heeft tot doel de behartiging en coördinatie van de belangen van de deelnemende waterschappen met betrekking tot de bewerking en verwerking van slib en residuen en de gezamenlijke ontwikkelingen in de afvalwaterketen. De kerntaak van de gemeenschappelijke regeling is het gezamenlijk behartigen van het aandeelhouderschap in de NV HVC en het afstemmen van de activiteiten die met of door NV HVC ten behoeve van de in de gemeenschappelijke regeling deelnemende waterschappen worden uitgevoerd. Hiertoe oefent de GR een actief aandeelhouderschap uit, om namens de deelnemende waterschappen een nauwe betrokkenheid bij ontwikkelingen en innovatie in afval- en slibverwerking te borgen.		
Financieel belang Delfland		
Samen met vier andere waterschappen participeert Delfland in de GR Slibverwerking. De GR houdt, namens de deelnemende waterschappen, 12% van de aandelen in het kapitaal van NV Huisvuilcentrale Noord-Holland (HVC). De GR ontvangt jaarlijks een garantstellingsprovisie van HVC en betaalt deze door aan de deelnemende waterschappen.		
Bestuurlijk belang Delfland		
Namens Delfland heeft één hoogheemraad zitting in het algemeen- en het dagelijks bestuur van de GR. De GR heeft één vertegenwoordiger benoemd in de Raad van Commissarissen van HVC.		
Financiële kerncijfers (€):	31-12-2016	31-12-2015
-Eigen vermogen	0	0
-Vreemd vermogen	18.044	18.044
-Jaarresultaat	0	0
Relatie met programma	Afvalwaterketen en zuiveren	
Verantwoordelijke sector/ team	ZTO /PCA	
Risico's:		
In de aandeelhoudersvergadering van 2017 is de hoofdelijke aansprakelijkheid van de aandeelhouders van HVC omgezet in een aansprakelijkheid pro rata. De GR Slibverwerking is aandeelhouder B en staat per 31 december 2017 garant voor in totaal € 29,1 miljoen. Het aandeel van Delfland in de GR is 24%, zodat sprake is van een verleende garantie van maximaal € 7 miljoen.		
Overige informatie		
Naast de verwerking van slib, wint HVC- energie terug en produceert zij duurzame energie. Aandeelhouders mogen deze duurzaamheidscredits meerekenen in hun klimaatdoelstellingen zoals MJA-3. Door de opening van een windmolenpark op zee in 2017 is de verwachting dat deze bijdrage in 2018 het achtvoudige zal worden dan de bijdrage tot nu toe.		

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het nieuwe Westland' C.V.		
Vestigingsplaats	Naaldwijk	
Rechtsvorm	Commanditaire Vennootschap	
Ingangsdatum	16 mei 2002	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)		
Het doel is het verbreden van de Westlandse economie en het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. Dit betreft een PPS-constructie uit 2002 met indertijd drie overheidspartijen (gemeente Westland, provincie Zuid-Holland, Delfland) en een private partij (BNG g.o.). Delfland heeft bij de oprichting in 2002 hieraan deelgenomen om vanuit dit samenwerkingsverband in de planvorming een aantal ABC Delfland maatregelen in het Westland zeker te stellen (en werk met werk te maken). Vanwege verschillende omstandigheden, waaronder de recessie zijn de plannen aangepast, is Delfland in 2015 uit de PPS getreden en heeft Delfland zijn belang op een andere manier geborgd.		
Financieel belang Delfland		
Delfland heeft sinds 2002 een belang in de Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' C.V. Dit belang is gemaximeerd op € 903.023. Eind 2014 heeft de laatste kapitaalstorting van € 102.310 plaatsgevonden. De totale kapitaalstorting bedraagt nu € 903.023. Op basis van in 2015 gemaakte afspraken (Allonge) is dit 2% van het eigen vermogen.		
Bestuurlijk belang Delfland		

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het nieuwe Westland' C.V.

Delfland is in deze C.V. stille vennoot. De bestuurlijke vertegenwoordiging van Delfland wordt gevormd door één lid van het dagelijks bestuur (i.c. de dijkgraaf) in de raad van vennoten van de C.V.

Financiële kerncijfers:(in € 1.000)	31-12-2017	31-12-2016
-Eigen vermogen	18.518	18.599
-Vreemd vermogen	27.516	31.681
-Jaarresultaat	-81	-754

Relatie met programma Watersystemen

Risico's Mogelijk minder rendement op het eigen vermogen dan de beoogde 15% (contractueel 11%) bij oprichting in 2002.

Overige informatie

De verenigde vergadering heeft op 2 juli 2015 met het voorstel ingestemd om uit het samenwerkingsverband IOPW te treden. Delfland heeft eind 2015 zijn aandelen in de Holding overgedragen aan de gemeente Westland. Hiermee is het samenwerkingsverband beëindigd. Conform de afspraken behoudt Delfland als "stille" vennoot wel zijn ingelegd vermogen ter grootte van circa € 0,9 miljoen in de commanditaire vennootschap. Het belang van Delfland is onder andere vanwege een extra kapitaalstorting door de overgebleven partijen afgenomen tot 2%. De VV heeft hier kennis van genomen. Na opheffen van de BV/C.V.-constructie wordt na verrekening van winst/verlies dit ingelegd vermogen aan Delfland uitgekeerd. Naar verwachting is dat in 2030. De inzet van Delfland beperkt zich tot het jaarlijks ondertekenen van de jaarstukken van de C.V..

Regionale Belastinggroep (RBG)

Vestigingsplaats	Schiedam
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Ingangsdatum	1 januari 2010

Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)

De doelstelling van de gemeenschappelijke regeling is om de kwaliteit van de werkprocessen en de kennis op het gebied van belastingen te waarborgen en te komen tot een kostenreductie.

De RBG heft en int de waterschapsbelastingen voor de Hoogheemraadschappen van Schieland en de Krimpenerwaard en Delfland en de gemeentelijke belastingen voor de gemeenten Delft (vanaf 2013), Vlaardingen (vanaf 2014) en Schiedam (vanaf 2015).

Financieel belang Delfland

Delfland betaalt voor de door de RBG verrichte diensten en is volledig financieel aansprakelijk. De bijdrage voor 2017 bedraagt op basis van de 1^e wijziging van de begroting 2017 van de RBG € 7.774.000 (dit is inclusief € 700.000 als gevolg van het nieuwe kwijtscheldingsbeleid van Delfland ingaande 2016).

Bestuurlijk belang Delfland

Namens Delfland hebben twee hoogheemraden zitting in het algemeen bestuur van de RBG. De dijkgraaf is plaatsvervangend lid.

Financiële kerncijfers (€ *1.000):	31-12-2017	31-12-2016
-Eigen vermogen	3.231,9	2.322,9
-Vreemd vermogen	1.560,5	2.149,2
-Jaarresultaat	2,203,8	1.110,2
<i>Kosten</i>		
Bijdrage aan RBG	7.874,0	7.954,0

Relatie met programma Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Risico's

Overige informatie

De RBG verwacht in de toekomst gecontroleerd verder te groeien door aansluiting van meer inliggende gemeenten.

Aquon

Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Ingangsdatum	1 juli 2011

Algemeen belang

De regeling heeft tot doel het verrichten van laboratoriumwerkzaamheden (bemonstering en analyse) voor de deelnemers en hierbij te komen tot vergroting van efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging, kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht.

Delfland is mede-eigenaar, met een aandeel van 6,1 % in de omzet 2015. De bijdrage van Delfland voor 2015 bedroeg in totaal € 1,2 miljoen.

Bestuurlijk belang Delfland

Een hoogheemraad heeft zitting in het algemeen bestuur.

Aquon			
Financiële kerncijfers (x € 1.000):		31-12-2016	31-12-2015
-Eigen vermogen		1.165	2.448
-Vreemd vermogen		8.365	8.743
-Jaarresultaat		524	529
Relatie met programma	Gezond schoon en zoetwater		
Risico's			
Overige informatie			
<p>AQUON bundelt de laboratoriumwerkzaamheden van negen waterschappen. Aan de gemeenschappelijke regeling nemen, naast Delfland, ook de waterschappen Hollandse Delta, Brabantse Delta, De Dommel, AA en Maas en Rivierenland deel en de hoogheemraadschappen van Rijnland, Schieland en de Krimpenerwaard en Stichtse Rijnlanden.</p>			

Het Waterschapshuis			
Vestigingsplaats	Amersfoort		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Ingangsdatum	2005 (Stichting), vanaf 2010 GR		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)			
<p>Het Waterschapshuis (HWH) is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de 23 waterschappen op het gebied van informatie- en communicatietechnologie. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen en de andere overheden die actief zijn in de natte sector. Onder begeleiding van Het Waterschapshuis spannen de waterschappen zich gezamenlijk in om de kwaliteit van de digitale dienstverlening naar burgers en bedrijven te verbeteren. Daarnaast is het streven gericht op een aanzienlijke kostenbesparing op alle ICT-uitgaven.</p>			
Financieel belang Delfland			
De bijdrage van Delfland voor 2016 bedroeg in totaal € 677.000. De bijdrage van Delfland voor 2017 bedraagt in totaal € 893.000.			
Bestuurlijk belang Delfland			
Delfland is vertegenwoordigd in het algemeen bestuur van de GR en in de Opdrachtgeverstafel.			
Financiële kerncijfers (x € 1 mln.):		31-12-2016	31-12-2015
-Eigen vermogen		-10.045	1.273.317
-Vreemd vermogen		0	0
-Jaarresultaat		-32.873	-194.589
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten		
Overige informatie			
<p>In 2010 is besloten HWH om te vormen van een stichting naar een GR met als doel meer sturingsmogelijkheden te geven op de activiteiten van HWH. De feitelijke transitie van de activiteiten en de activa en passiva van de stichting naar de GR heeft plaatsgevonden in 2013. In 2014 is een nieuwe uitgewerkte koers voor HWH vastgesteld met o.a. de Koersnotitie HWH 2.0 en de gewijzigde Gemeenschappelijke Regeling. In 2015 is de organisatorische invulling van de Opdrachtgeverstafel rondgekomen en zijn het dienstverleningshandvest en het model dienstverleningsovereenkomst vastgesteld. De nieuwe koers HWH 2.0 kent een duidelijke, ook financiële, splitsing tussen collectieve en facultatieve programma's en het HWH is kleiner van omvang en meer resultaatgericht opgezet.</p>			

Unie van Waterschappen	
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vereniging
Ingangsdatum	1927
Openbaar belang (Doelstellingen en activiteiten)	
<p>De Unie treedt namens de waterschappen op als vertegenwoordiger naar het parlement, de Rijksoverheid en organisaties als het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De Unie neemt ook het initiatief zelf onderwerpen op de politieke agenda te zetten.</p>	
Visie	
<p>De Unie van Waterschappen wil leidend zijn in de strategische discussie over regionaal waterbeheer in zowel de nationale als de internationale context, met als doel 'Duurzaam waterbeheer'.</p>	
Financieel belang Delfland	Jaarlijks wordt contributie betaald aan de Unie. Voor 2017 bedroeg de contributie afgerond € 625.407.

Unie van Waterschappen			
Bestuurlijk belang Delfland	In de ledenvergadering hebben de voorzitters van alle waterschappen zitting.		
Financiële kerncijfers		31-12-2016	31-12-2015
-Eigen vermogen		718.000	-/-170.000
-Vreemd vermogen		6.140.000	6.533.000
-Jaarresultaat		888.000	-983.000
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten		
Risico's			
Overige informatie			

Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen			
Vestigingsplaats	Delft		
Rechtsvorm	Vereniging		
Ingangsdatum	22 december 1910 (als Zuid-Hollandse Waterschapsbond, vanaf 27 juli 2007 verder als vereniging)		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De vereniging heeft tot doel de behartiging van de belangen van de waterschappen in het algemeen en in het bijzonder van die, welke geheel of gedeeltelijk in de provincie Zuid-Holland zijn gelegen.		
Financieel belang Delfland	Jaarlijkse contributie € 1.500.		
Bestuurlijk belang Delfland	Namens Delfland zit de dijkgraaf in het bestuur van de vereniging.		
Financiële kerncijfers (€):		31-12-2013	31-12-2012
-Eigen vermogen		18.480	14.028
-Vreemd vermogen			
-Jaarresultaat		4.450	243
Relatie met programma	Watersystemen		
Risico's			
Overige informatie	M.i.v. 2012 is de muskusrattenbestrijding de verantwoordelijkheid geworden van de waterschappen en verloopt de vergoeding niet meer via de vereniging, maar is een overeenkomst van kosten voor gemene rekening aangegaan opgesteld tussen verschillende waterschappen.		

Muskusrattenbestrijding			
Vestigingsplaats	Houten (Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden)		
Rechtsvorm	Overeenkomst van kosten voor gemene rekening (KvGR)		
Ingangsdatum	1-1-2012		
Openbaar belang (Doelstellingen en activiteiten)	Muskusrattenbestrijding is de verantwoordelijkheid geworden van de waterschappen.		
Financieel belang Delfland	Bijdrage van 5,3% van de totale kosten. Voor 2017 bedragen de geschatte kosten ca. € 521.434,- (excl. Eventuele frictiekosten)		
Bestuurlijk belang Delfland	Bestuurlijk overleg met per waterschap 1 collegelid		
Financiële kerncijfers (€):		Niet van toepassing	Niet van toepassing
-Eigen vermogen			
-Vreemd vermogen			
-Jaarresultaat			
Relatie met programma	Stedelijk waterbeheer, klimaatadaptatie en veiligheid		
Risico's	De werkelijke kosten worden achteraf doorberekend o.b.v. de vooraf afgesproken verdeelsleutels.		
Overige informatie.	KvGR is een vorm van samenwerking waarbij geen rechtspersoon of orgaan wordt opgericht; het is een bijzondere vorm van doorbelasting van kosten. Met het aangaan van een overeenkomst voor gemene rekening wordt voorkomen dat de kosten die door een waterschap voor een prestatie worden gemaakt, welke prestatie		

Muskusrattenbestrijding

ook wordt uitgevoerd voor een ander waterschap, bij doorberekening aan het andere waterschap met btw moeten worden belast

Indirect verbonden partijen

Naast de partijen die volgens bovengenoemde definitie zijn aan te merken als verbonden partij, zijn er ook partijen waarmee Delfland indirect verbonden is. Bij deze partijen is er wel sprake van een financieel belang, maar ontbreekt het directe bestuurlijke belang in de indirect verbonden partij, bijvoorbeeld omdat de indirect verbonden partij een stichting is. Een andere mogelijkheid is dat een verbonden partij bijvoorbeeld aandeelhouder of bestuurder is van de, achterliggende, en daarmee indirect verbonden partij. Hoewel er in voorkomende gevallen volgens de letter van de definitie dus geen sprake is van een verbonden partij, is het bestaan van een financieel belang reden genoeg om ook aan deze indirect verbonden partijen aandacht te besteden.

HVC

Vestigingsplaats	Alkmaar
Rechtsvorm	NV
Ingangsdatum	1-1-2010 (HVC opgericht op 10 april 1991)
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	NV HVC is een overheidsvennootschap van 52 gemeenten en 6 waterschappen die samenwerken op het gebied van afvalbeheer en duurzame energie.
Financieel belang Delfland	In verband met leningen aan HVC ten behoeve van slibverbrandingsactiviteiten heeft Delfland, samen met de andere waterschappen in de GR, een hoofdelijke garantstelling afgegeven aan de NWB.
Bestuurlijk belang Delfland	Geen; de GR Slibverwerking 2009 houdt, namens de deelnemende waterschappen, 12% van de aandelen in HVC. Daarnaast zit er namens de GR één vertegenwoordiger in de RvC van HVC.
Financiële kerncijfers (x € 1.000):	
-Eigen vermogen	31-12-2016 89.603.000 31-12-2015 82.032.000
-Vreemd vermogen	860.491.000 703.000.000
-Jaarresultaat	7.575.000 13.476.000
Relatie met programma	Afvalwaterketen en zuiveren
Risico's	Per 31 december 2016 bedraagt de restant hoofdsom van alle aan HVC gegarandeerde geldleningen € 53,8 miljoen.

Stowa

Vestigingsplaats	Den Haag (statutair)
Rechtsvorm	Stichting
Ingangsdatum	13 september 1971 (als STORA, m.i.v. 1992 STOWA)
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	STOWA ontwikkelt, vergaart en verspreidt kennis die nodig is om de opgaven waar waterbeheerders voor staan, goed uit te voeren.
Financieel belang Delfland	De jaarlijkse bijdrage voor 2017 is € 457.447
Bestuurlijk belang Delfland	Geen; er zitten minimaal 4 en maximaal 6 waterschapsvertegenwoordigers in het bestuur van Stowa.
Financiële kerncijfers (x € 1.000):	
-Eigen vermogen	31-12-2016 6.522 31-12-2015 6.592
-Vreemd vermogen	2.017 2.004
-Jaarresultaat	-70 -1.266
Relatie met programma	Bestuur organisatie en instrumenten
Risico's	
Overige informatie	

4.7 **Bedrijfsvoering**

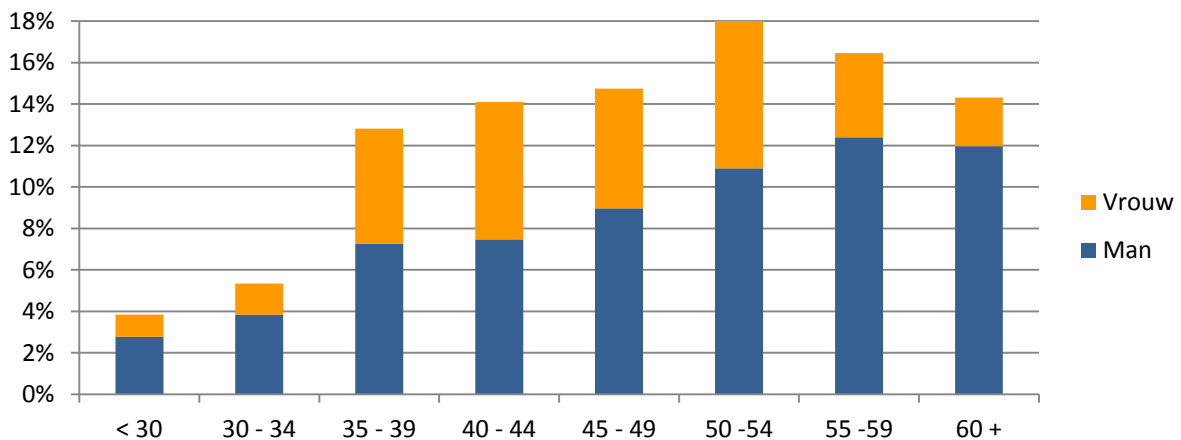
Sociale paragraaf

In 2017 lag de focus op de strategische tophema's eigenaarschap, duurzame inzetbaarheid en mobiliteit. De ontwikkelagenda is een uitwerking van het Waterbeheerplan 5. Overheid breed is mobiliteit en inzetbaarheid van medewerkers een aandachtspunt. De algemene trend van vergrijzing en lange dienstverbanden hebben invloed op de aantrekkelijkheid van de publieke sector voor de jongere werknemer. Daarnaast verwachten we de komende jaren meer krapte op de arbeidsmarkt. De aantrekkende economie en de demografische omstandigheden zijn factoren die hierbij een rol spelen. Op enkele onderwerpen wordt hierna dieper ingegaan.

Personeelsopbouw en leeftijdsopbouw

Per 31 december 2017 waren 468 mensen in dienst (in 2016: 469 mensen in dienst), waarvan 161 vrouwen (34,4 %) en 307 mannen (65,6%).

In 2016 lag de gemiddelde leeftijd bij het Hoogheemraadschap van Delfland nog op 47,6 jaar; in 2017 lag de gemiddelde op 48,24 jaar. De gemiddelde leeftijd bij Delfland is vergelijkbaar met de gemiddelde leeftijd van alle waterschappen samen. De gemiddelde duur van het dienstverband ligt momenteel op 12,7 jaar (tegen 13 jaar in 2016). Om aantrekkelijk te blijven als werkgever zal veel aandacht moeten worden besteed aan mobiliteit en verjonging. Op dit moment is slechts 9 % van de medewerkers jonger dan 35 jaar (9,5% in 2016), en heeft 17,9 % een dienstverband korter dan 3 jaar (12,8% in 2016).

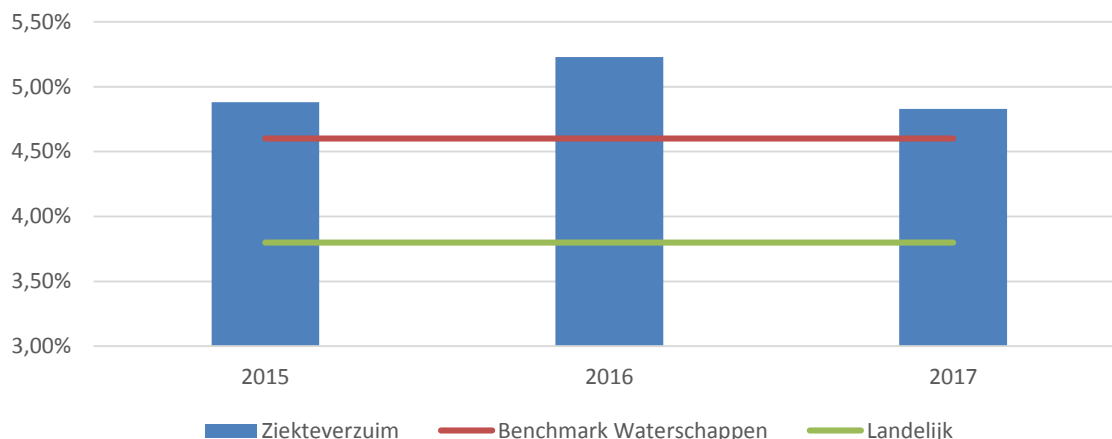

Duurzame inzetbaarheid en verzuim

Gezamenlijk is gewerkt aan inzetbaarheid en verzuim. Gekeken is naar de werkwijze bij inzetbaarheid en verzuimbegeleiding van Delfland. Waar liggen verbetermogelijkheden en wat willen we als Delfland op dit thema. Dit heeft geresulteerd in een nieuw beleid voor inzetbaarheidsbeleid en een nieuw verzuimprotocol. Deze twee beleidsdocumenten worden in 2018 vastgesteld en geïmplementeerd.

Hieronder een overzichtsgrafiek van het jaargemiddelde van de organisatie.

Ziekteverzuim Delfland

	2015	2016	2017
Ziekteverzuim	4,88%	5,23%	4,83%
Benchmark Waterschappen	4,60%	4,60%	4,60%
Landelijk	3,80%	3,80%	3,80%

De stijgende trend is in 2017 omgebogen. Speerpunt voor komend jaar is het verder inbedden van de providerboog (specialisten die door leidinggevenden ingezet kunnen worden bij preventie en verzuim van medewerkers), training en intervisie van leidinggevenden en P&O en het meenemen van de medewerkers in deze beweging.

Gezondheid en Vitaliteit

Overeenkomstig het beleid Periodiek Medisch Onderzoek (PMO) zijn dit jaar medewerkers van Bedrijfsvoering, BBC, PMB uitgenodigd deel te nemen aan het Periodiek Medisch Onderzoek. Uitvraag is gedaan naar gezondheid, werkstress en energiebronnen. In 2018 zullen de uitkomsten van dit onderzoek zijn uitwerking hebben. Te denken valt aan het aanbieden van een Health Coach Program, nadenken over een gezonder concept in de kantine en korte momenten door het jaar heen om medewerkers te enthousiasmeren om meer te bewegen en gezonder te leven.

Mobiliteit en Eigenaarschap

In 2017 zijn 37 nieuwe medewerkers in dienst getreden. Daarnaast zijn 32 medewerkers uitgestroomd. Het personeelsverloop komt daarmee op 13,5% (12,7% in 2016). In 2017 zijn 9 medewerkers intern van functie veranderd. De interne mobiliteit komt daarmee op 1,9% (6,2% in 2016), en dit betekent dat de totale mobiliteit op 16,8% uitkomt (18,9% in 2016).

Om beweging te stimuleren in de organisatie zijn in 2017 een tweetal initiatieven ontplooid. De eerste is de week van de loopbaan. De tweede is een project gericht op het ontwikkelen van een spel om op een laagdrempelige manier in gesprek te komen met elkaar op het gebied van werkplezier en mobiliteit. In 2018 zal dit worden afgerond en verder in de organisatie vorm krijgen.

Naast deze initiatieven kunnen medewerkers gebruik maken van een gratis online loopbaancheck en vitaliteitscheck.

Op het gebied van eigenaarschap is een experimenteel onderzoek uitgevoerd. Eigenaarschap heeft verschillende componenten, als eigenaarschap binnen de functie, eigenaarschap in eigen loopbaan en eigenaarschap voor de organisatie als geheel. Uiteindelijk is gekozen een experiment uit te voeren om eigenaarschap voor de gehele organisatie te vergroten door medewerkers meer te verbinden. Er is een "kom uit je vlek" dag georganiseerd waarbij medewerkers gestimuleerd werden om een dag buiten hun team te gaan werken en deel te

nemen aan organisatiebrede thema's als omgevingswet en assetmanagement. In 2018 wordt maandelijks een verbindingstafel georganiseerd waarbij medewerkers mee kunnen praten over onderwerpen die in de organisatie spelen.

Diversiteit

Het Hoogheemraadschap van Delfland wil een aantrekkelijk werkgever zijn. Voor iedereen: ongeacht sekse, leeftijd, arbeidshandicap, seksuele geaardheid, en culturele achtergrond. Delfland wenst dat iedereen zichzelf kan zijn en gelijke kansen krijgt.

Om te stimuleren dat meer vrouwen naar leidinggevende posities doorstromen, is Delfland sinds 2009 aangesloten bij Charter Talent naar de Top. De stichting Talent naar de Top is een aanjager van het maatschappelijk debat over diversiteitsbeleid. Zij organiseert jaarlijks een benchmarkonderzoek waar Delfland aan deelneemt. Het streefcijfer voor de sector Overheid & publiek sector is 32,2%. In 2017 werkten 34,6% vrouwelijke leidinggevendenden bij Delfland

In 2015 heeft Delfland zich aangesloten bij Workplace Pride. Dit is een (internationaal) netwerk dat inclusiviteit van LGBTI-medewerkers binnen organisaties bevordert. In 2017 heeft P&O deelgenomen aan een conferentie van Workplace Pride, er is ook dit jaar weer op Nationale Coming Out Dag de regenboogvlag gehesen en is er gezorgd voor genderneutrale toiletten in het nieuwe Gemeenlandshuis. Afgelopen jaar is voor het eerst een borrel voor LGBTI-medewerkers georganiseerd in het bijzijn van een VV- en DMT-lid waarbij zij beiden het belang van zichtbaarheid en inclusiviteit hebben uitgedragen.

PVB-gesprekscyclus

Ongeveer 81 % van het personeel kreeg in 2017 een goede score in de eindbeoordeling, en circa 17 % krijgt een score zeer goed. Circa 2 % krijgt een onvoldoende score. Ten opzichte van 2016 worden meer medewerkers als zeer goed beoordeeld. Toen was het percentage nog 10 %. Voor de score onvoldoende is het beeld vergelijkbaar.

Binnen een groot deel van de Waterschappen is er behoefte op een andere manier naar de PVB- cyclus te kijken. Ook binnen Delfland hebben OR en DMT uitgesproken te willen kijken naar het aanbrengen van meer flexibiliteit in de PVB- gesprekscyclus, zonder af te wijken van de regels rondom PVB zoals vastgelegd in de rechtspositie. In 2017 is aan de teamleider en medewerker de vrijheid gegeven om het voortgangsgesprekken vormvrij te houden.

Door het invoeren van deze aanpassing in de systematiek is meer ruimte gegeven om het "goede gesprek" te voeren, waarbij het schetsen van heldere wederzijdse verwachtingen van belang blijft.

Binnen het team Ruimtelijke planvorming ontstond een verdergaande wens de PVB- cyclus anders in te richten. Hiervoor is een pilot uitgevoerd. Het planningsgesprek bestond alleen uit het vaststellen van de resultaatdoelstellingen. Deze zijn gedurende het hele jaar besproken tussen de senior beleidsadviseur en de medewerker die opgesteld staan voor deze resultaten. De persoonlijke ontwikkeling is losgetrokken van het planningsgesprek. De teamleider voert met iedere medewerker aan het begin van het jaar een ontwikkelgesprek. Hierin worden afspraken gemaakt over de persoonlijke ontwikkeling, de te ontwikkelen competenties, houding en gedrag, de opleidingsbehoefte maar ook mogelijke interne of externe mobiliteit. Elke senior beleidsadviseur met een coördinerende rol heeft een vast aantal medewerkers waarvoor hij aanspreekpunt is. Met deze medewerkers bespreekt hij de voortgang van de ontwikkelafspraken.

Het beoordelingsgesprek heeft plaatsgevonden aan het einde van het jaar in de vorm van een waarderingsgesprek. De teamleider voert dit gesprek, samen met senior beleidsadviseur met coördinerende rol met iedere medewerker aan het einde van het jaar. Hierin wordt specifiek aandacht gegeven aan het resultaat van de ontwikkeling van medewerkers.

Arbeidsvoorwaarden en individueel keuzebudget

Delfland heeft een modern arbeidsvoorwaardenpakket, dat volledig gebaseerd is op de landelijke cao voor Waterschappen, met het individueel keuzebudget (IKB), variabele werktijden en het keuzesysteem voor meer- en minderwerk. Het pakket biedt individuele vrijheid, zodat eenieder naar persoonlijke omstandigheden en/of levensfase keuzen kan maken in de verhouding tussen werk en privé.

Integriteit

Dit jaar zijn medewerkers buitendienst getraind in het omgaan met ongewenst gedrag. In eerste instantie was het de bedoeling dat de training alleen zou ingaan op de buitenomgeving. Gedurende de training bleek dat het aangeleerde zowel toepasbaar was voor buiten als voor intern in de organisatie. In 2018 wordt het beleid integriteit en ongewenst gedrag (intern en extern) tegen het licht gehouden en waar nodig geactualiseerd. Ook zullen herhalingstrainingen worden georganiseerd om het geleerde op te frissen en op onderdelen te verdiepen.

Vertrouwenspersoon

In 2017 zijn de vertrouwenspersonen 18 keer geconsulteerd. Dat is een lichte afname ten opzichte van het jaar daarvoor, hoewel daar geen conclusies aan kunnen worden verbonden. De meeste zaken hadden betrekking op de regeling 'Klachtbehandeling Ongewenst Gedrag'. We constateren binnen de meldingen een lichte verschuiving naar 'intimiderend en bedreigend gedrag' waarvan zes door collega's, en vijf door leidinggevenden en bestuurders. Naar aanleiding van deze meldingen hebben de leidinggevenden in het algemeen op een goede manier hun rol opgepakt. Veiligheid en respectvol met elkaar omgaan verdienen de aandacht van het management van Delfland. Er waren geen consultaties in het kader van de Klokkeluidersregeling. De (meer uitgebreide) rapportage van de vertrouwenspersoon wordt jaarlijks besproken met de portefeuillehouder

Medezeggenschap

In april 2017 zijn verkiezingen gehouden voor een nieuwe Ondernemingsraad (OR). Er waren 14 kandidaten voor 11 beschikbare zetels. Er zijn 2153 stemmen uitgebracht door 361 van de 447 kiesgerechtigden. De opkomst was daarmee ca. 81%. Direct na de verkiezing heeft de nieuwe OR een tweedaagse starttraining doorlopen met als doel investeren in een team. De nieuwe OR heeft in de zomer een koersmanifest opgesteld voor de periode 2017-2020 met beleid en strategie en daarbij speerpunten benoemd waar de OR zich in deze zittingsperiode op gaat focussen:

- Actieve betrokkenheid van de medewerkers bij de (ontwikkeling van de) organisatie;
- Veiligheid van de medewerkers;
- Kwaliteitsbewuste bedrijfsvoering;
- De gezonde medewerker.

Bij de werving van de nieuwe Secretaris-Directeur was de OR betrokken en had de voorzitter van de OR- zitting in de adviescommissie. Voor de aanstelling heeft de OR een positief advies uitgebracht met enkele aandachtspunten. Direct na zijn indiensttreding heeft de OR in haar eerste overlegvergadering uitvoerig en plezierig kennisgemaakt met de nieuwe Secretaris-Directeur.

In 2017 is de Arbowetgeving gewijzigd wat heeft geleid tot enige aanpassingen in het basiscontract met de arbodienstverlening. De OR heeft ingestemd met de contractwijziging Arbeidsdienstverlening. Op advies van de OR is daarin de mogelijkheid opgenomen om een second opinion aan te mogen vragen bij een onafhankelijk geregistreerde bedrijfsarts.

In juni 2017 heeft Delfland het gerenoveerde pand aan de Phoenixstraat betrokken. De OR heeft gevraagd om een actueel bedrijfsnoodplan voor het gemeenlandshuis en een Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RI&E). De OR heeft een aantal aandachtspunten aan de opstellers meegegeven. Begin 2018 wordt dit plan ter instemming aan de OR aangeboden.

Met betrekking tot de Plannings-, voortgangs- en beoordelingscyclus (PVB-cyclus) is in 2017 een pilot gehouden bij het team Ruimtelijke Planvorming en de optie geboden om het voortgangsgesprek vormvrij te houden. De beleidsnotitie hierover is nog niet afgerond.

De Ondernemingsraad heeft over diverse onderwerpen in 2017 advies of instemming verleend of is betrokken geweest bij onder meer de Uitvoeringsregeling Vervoersmanagement, de Werktijdenregeling, het Persoonsgebonden Basis Budget en de explosieveiligheid.

Personeelsontwikkeling

De Delfland Academie biedt een gevarieerd opleidingsaanbod gericht op persoonlijke vaardigheden, interne trainingen en proces- en projectmanagement. Voor de migratie van het MS Officepakket en het nieuwe financiële systeem Prosa zijn ook workshops georganiseerd door de Delfland Academie. In 2017 zijn in totaal 71 trainingen georganiseerd met 653 deelnemers.

In november vond de Week van de Loopbaan plaats. De Week van de Loopbaan is erop gericht dat medewerkers zelf regie nemen over hun loopbaan, talenten optimaal inzetten, zich ontwikkelen in hun huidige functie, ontwikkelen naar een (tijdelijke) andere functie en over team-, afdelings- en organisatiegrenzen durven kijken. De door de Delfland Academie georganiseerde workshops, presentaties en andere activiteiten zijn erg goed bezocht. 197 medewerkers hebben deelgenomen aan een activiteit.

Met ingang van 2016 beschikken medewerkers over een Persoonlijk basis budget (PBB). Medewerkers zetten, net zoals voorgaand jaar, hun PBB-budget in voor opleiding en training. In 2017 zien we ook medewerkers die hun PBB-budget inzetten voor vitaliteitsdoelstellingen. In 2017 zijn drie introductiedagen voor nieuw personeel georganiseerd. 54 nieuwe medewerkers (ambtenaren, extern personeel en stagiairs) hebben tijdens deze introductiedagen door enthousiaste presentaties van collega's en een rondrit door het gebied een brede kijk in de organisatie van Delfland gekregen.

Stages bij Delfland en relatie met het onderwijs

In 2017 hebben 27 studenten stagegelopen bij Delfland. De stages die worden aangeboden variëren van WO-stages tot 'snuffelstages' voor middelbare scholieren. Delfland heeft een studiebeurs beschikbaar gesteld om de banden tussen de werkgevers uit de watersector en de wateropleidingen te versterken. De studiebeurzen van de Topsector Water zijn bedoeld voor mbo-studenten, die kiezen voor een specialisatie op het gebied van watertechnologie, deltatechnologie of maritieme technologie. In 2017 is voor een gezamenlijke werving, samen met het Hoogheemraadschap van Rijnland, gekozen en is 1 geschikte kandidaat geselecteerd. Deze student heeft de studiebeurs bij het Hoogheemraadschap van Rijnland vervuld.

Bij de Hbo-opleiding watermanagement zijn gastlessen verzorgd op het gebied van Geografische Informatie Systemen (GIS). Zowel bij het Hbo-watermanagement als het Mbo-watermanagement is het Hoogheemraadschap van Delfland vertegenwoordigd in de werkveldcommissie om te verbinden tussen onderwijs en werkgever te borgen. Om de ontwikkeling en verspreiding van kennis over water te stimuleren, heeft Delfland een scriptieprijs in het leven geroepen voor studenten van universiteiten. In 2017 zijn 11 inzendingen door een vakkundige jury beoordeeld en uiteindelijk is een winnaar gekozen.

Veiligheid en gezondheid, opleidingen en keuringen

In 2017 is daadwerkelijk een omslag in veiligheidsbeleving gemaakt binnen de verschillende teams van Delfland, van 'veiligheid is van KAM' naar eigen verantwoordelijkheid. De RI&E's voor alle afdelingen zijn afgerond in 2017. Hierdoor kan een aanvang gemaakt worden met het organiseren van geïntegreerde arbozorg in de teams. Hiervoor is onder andere de rol van veiligheidscoördinator geïntroduceerd. Deze kan samen met de teamleider de plannen van aanpak en de RI&E actueel houden.

Er zijn dit jaar minder incidenten gemeld ten opzichte van 2016. Helaas betekent dit niet per definitie dat er veiliger wordt gewerkt. Het vermoeden is dat er sprake is van een sterke mate

van ondermelding. Het aantal gesignaleerde onveilige situaties en de hoeveelheid benoemde risico's in de RI&E's zijn immers hoog. De directie onderkent het belang van het leren van incidenten en gevaarlijke situaties en stimuleert medewerkers daarom om deze te melden. Hierop zal komend jaar de aandacht liggen.

Ook afgelopen jaar zijn de geplande opleidingen en keuringen uitgevoerd en geregistreerd in de Delfland Academie. Dit wordt voortgezet.

De verhuizing naar het nieuwe Gemeenlandshuis in 2017 heeft ook op de arbeidsomstandigheden invloed. Hierdoor is onder andere een passende BHV-organisatie in de maak en wordt de RI&E van het Gemeenlandshuis geactualiseerd.

Subsidies

In onderstaande tabel worden de van toepassing zijnde subsidies weergegeven.

Tabel Subsidies 2017 (bedragen * € 1.000)

Prg	Onderwerp	Verstrekker/ programma	NL/EU Subsidie	% Subsi die *	Omvang (voorlopige) beschikking	Ontvangen voor- schotten	Vaststel ling subsidie	Nog te ontvangen	Status **
A	Zwakke Schakels Scheveningen Boulevard - FASE 2	I&M/RWS/HWB P	NL	100%	1.500	0	0	1.500	Loopt
	City as a sponge	Interreg/2 Seas Mers Zeeën	EU		86	86			Loopt
	Spuihaven Schiedam	I&M/RWS/HWB P	NL	90%	533	128		405	Loopt
C	Tender Herstructurering Poelzone (4 tenders)	Gemeente Westland	NL	50%	110	0	106	106	afgerond
	Slim Meten	EFRO	NL	40%	212	0	0	212	Afronding
	5 molens 2014 t/m 2019	NRF/BRIM	NL	50%	148	89	0	59	Loopt
	molen Oude Lier Polder 2015 t/m 2020	NRF/BRIM	NL	50%	30	14	0	16	Loopt
	5 molens 2014 t/m 2019	PZH/Molens	NL	50%	123	82	0	41	Loopt
	molen Oude Lier Polder 2015 t/m 2020	PZH/Molens	NL	50%	8	4	0	4	Loopt
VPP Buys Ballotstraat	MRDH	NL	100%	81	81	81	0	Afgerond	
D	Gietwater op maat (vervolg project Tomaten op afvalwater)	EFRO	EU	16%	500	420	420	0	Afgerond
F	Gemeenlandshuis Delft 2016 t/m 2021	BRIM	NL	50%	99	30	0	69	Loopt
	Omgevingswet	Unie van Waterschappen	NL	100%	317	254		63	Loopt
	Week van de loopbaan 2017	A&O Waterschappen	NL	100%	5	5	5	0	Afgerond
	Startsubsidie BOA's 2016	V&J	NL	100%	15	15	15		Afgerond
G	Kwijtschelding door waterschappen	I&M	NL	nvt	1.565	1.565	1.565	0	Afgerond
					5.428	1.959	111	3.469	

*) in deze kolom staat het percentage t.o.v. de subsidiabele kosten bij ingediende begroting

*) afgerond = besluit tot eindbeschikking is ontvangen, in afronding = eindverantwoording is ingediend; wachten op besluit tot eindbeschikking

4.8 EMU-saldo

Het EMU-saldo betreft het vorderingensaldo op transactiebasis van de gehele sector overheid, met inbegrip van de centrale overheid, de sociale fondsen en de lokale overheden. De onderstaande tabel geeft de berekening van het EMU-saldo over 2017 voor Delfland weer.

Tabel Emu-saldo (bedragen * € 1.000)

Meerjarig Emu-saldo (bedragen * € 1.000)	Jaarrekening 2017	Begroting 2017	Jaarrekening 2016
EMU/exploitatiesaldo voor bestemming resultaat	-74.236	12.429	25.229
Investeringsuitgaven (bruto)	-41.100	-49.926	-48.538
Afschrijvingen	157.952	60.400	54.406
Toevoegingen aan voorzieningen ten laste van de exploitatie	5.867	7.600	7.600
Onttrekkingen aan voorzieningen ten gunste van de exploitatie	-850	-850	-850
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-9.889	-7.600	-7.600
Totaal EMU-saldo	37.744	22.053	30.247

Het werkelijk EMU-saldo 2017 is afgerond € 16 miljoen voordeliger dan werd verwacht. De belangrijkste afwijking betreft een lager investeringsvolume en de vrijval van voorzieningen.

4.9 **Topinkomens**

Op 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. De WNT verplicht organisaties in de publieke sector in hun jaarverslag de jaarlonen van (top)functionarissen te vermelden

In het kader van de WNT wordt in onderstaande tabel de naam en het salaris van de topbestuurders (de secretaris-directeur) apart vermeld.

	Mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart	Ir. P. Janssen
Functiegegevens	Secretaris directeur	Secretaris directeur
Aanvang ¹ en einde functievervulling in 2017	1/1 – 15/8/2017	16/8 – 31/12/2017
Deeltijdfactor in fte	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris?	Nee	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja	Ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 95.300	€ 48.308
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 11.293	€ 6.573
<i>Subtotaal</i>	€ 106.593	€ 54.881
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 112.567	€ 68.433
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	€ 106.593	€ 54.881
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2016		
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1/1 - 31/12	N.v.t.
Deeltijdfactor in fte	1,0	N.v.t.
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 155.101	N.v.t.
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 15.770	N.v.t.
Totaal bezoldiging 2016	€ 170.871	Nvt

Met betrekking tot de vergelijkende gegevens 2016 heeft er een aanpassing plaatsgevonden omdat vorig jaar een aantal verplichte werknemersverzekeringen waren opgenomen als beloning die niet onder de WNT vallen.

4.10 **Waterschapsbelastingen**

De waterschapsbelastingen zijn in de paragraaf 3.7 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien toegelicht.

5 Financiële overzichten investeringsprojecten

5.1 *Investeringsuitgaven 2017 per programma*

In de primitieve begroting werden de bruto investeringsuitgaven over 2017 geraamd op een bedrag van € 49,9 miljoen. Gedurende het jaar zijn de verwachte investeringsuitgaven in Burap en Najaarsbrief bijgesteld naar uiteindelijk € 43,7 miljoen respectievelijk € 42,0 miljoen. De onderstaande tabel geeft het verloop per programma weer van de oorspronkelijk geraamde investeringsuitgaven tot aan de uiteindelijke realisatie van € 40,7 miljoen over 2017.

Tabel 5.1 Overzicht investeringen per programma

Investerings per programma (Bedragen * € 1 miljoen)	Raming primitieve Begroting 2017	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2017
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	21,1	17,7	17,6	17,7
Gezond, schoon en zoet water	1,5	1,0	0,8	0,7
Watersysteem	15,4	8,8	8,7	9,8
Afvalwaterketen en zuiveren	3,0	2,6	2,4	1,8
Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	2,8	2,3	1,6	1,3
Bestuur, organisatie en instrumenten	6,1	11,3	10,9	9,4
Totaal	49,9	43,7	42,0	40,7

5.2 *Gereedgekomen projecten*

In 2017 zijn 34 projecten gereed gemeld en geactiveerd. Van deze gereed gemelde en geactiveerde projecten bedroeg het geraamde investeringsplan € 10,6 miljoen en het beschikbaar gestelde krediet € 13,8 miljoen. De uiteindelijk geactiveerde kosten waren € 11,9 miljoen. Van de gereedgekomen en geactiveerde werken kan het volgende overzicht worden gegeven.

Tabel 5.2 Gereedgekomen en geactiveerde projecten in 2017

Projectnaam (Bedragen * € 1)	Project- nummer	Program-- ma	Investerings- plan	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2017	Restant Krediet
Waterbrg Oude Pld van Pijn.	701506	C	830.000	830.000	841.033	-11.033
NVO Boomawatering (Casembrootl	701644	C	380.000	375.000	358.805	16.195
E-dienstverlening	701671	F	730.000	730.000	435.569	294.431
Kadeverb. Delfl. Dijk 7 en 12	701734	A	830.000	778.000	12.529	765.471
Duikerverbinding Ter Heijde	701736	C	488.000	464.000	419.667	44.333
Vervanging desktops	701768	F	141.500	141.500	128.614	12.886
Verv desktops door thin cli	701769	F	143500	143.500	118.652	24.848
Stuw Akkerdijksepolder	701781	C	150000	149.000	143.712	5.288
Waterberging Akkerdijksepolder	701790	C	610000	587.000	523.550	63.450
VPP Buys Ballotstraat	701812	C	660000	644.000	341.240	302.760
Delfl. Buitensluis Vlaardingen	701817	A	1.310.000	1.317.718	1.294.762	22.956
BGO-kades met wegen, Alg. RPV	701819	A	0	109.635	109.635	0
Stuw bedrijventerrein Ruyven	701851	C	420.000	413.000	203.917	209.083
LKP overstort Schipluiden	701857	B	290.000	272.000	177.815	94.185

DSM-kaden	701871	A	1750000	1.722.000	1.615.512	106.488
Plas Prinsenbos	701874	B	620000	608.000	624.901	-16.901
Kade 25 Polder Schieveen	701880	A	0	473.900	465.546	8.354
Stuwput Oost Abtspolder	701889	C	253.000	238.000	215.069	22.931
Zwemw.Wilhelminaprk Rswk	701902	B	485.000	476.000	407.727	68.273
Gemaal vd Sluis Polder	701931	C	335.000	288.000	414.488	-126.488
Cluster 8 Westland	701940	A	0	130.581	130.581	0
PB Nieuwland/Noordland mtr3	701942	C	155.000	148.000	103.301	44.699
Complex BGO-cluster Noord	701944	A	0	1.250.000	1.239.063	10.937
BGO Plaspoelkade	701948	A	0	26.781	26.781	0
NEZ Overhoeken Gantel	701952	C	0	16.496	16.496	0
BGO Kaden 2016	701958	A	0	851.335	851.335	0
BGO Kademuur Sluiskant	701962	A	0	197.288	197.288	0
NVO Polder Biesland	701973	C	0	35.684	35.684	0
NEZ Boschslot	701974	C	0	10.409	10.409	0
Planvorming KRW/NEZ's 2016	701976	C	0	80.029	80.029	0
NEZ/NVO Broeksloot	701980	C	0	3.312	3.312	0
Inkoop NEZ 2016	701981	C	0	37.188	37.188	0
NEZ Wilgenrijk	701993	C	0	3.989	3.989	0
Kwartiermaken GM KRW/NEZ 2017	701998	C	0	297.539	297.539	0
Totaal			10.581.000	13.848.884	11.885.738	1.963.146

5.3 Gereedgekomen maar nog niet geactiveerde projecten

In tabel 5.3 zijn projecten opgenomen die eind 2017 gereed waren maar nog niet zijn geactiveerd. Deze projecten worden in de jaarrekening van 2018 geactiveerd en verantwoord onder de gereedgekomen werken. Wel wordt vanaf 2017 gestart met het afschrijven op deze investeringen.

Tabel 5.3 gereedgekomen nog niet geactiveerde projecten

Projectnaam (Bedragen * € 1)	Project- nummer	Program-- ma	Investerings- plan	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2017	Restant krediet
Nwe huisv/ Delfl man v werken*	701752	F	18.800.000	18.800.000	18.951.327	-151.327
Prosa	701773	E	2.100.000	1.900.000	1.393.945	506.055
H@rm Personeel systeem ADP	H@rm Personeel systeem ADP	F	651.000	620.000	294.777	325.223
			21.551.000	21.320.000	20.640.049	679.951

* Voor het project nieuwe huisvesting moet in het kader van de afronding van het project nog een gedeelte van de uitgaven worden overgeboekt naar andere (deel)projecten. Hierdoor zal het bedrag van het getoonde restantkrediet wijzigen.

5.4 Restantkredieten

In tabel 5.4 wordt een overzicht gegeven van de 118 restantkredieten die nog niet (financieel) zijn afgerond en overlopen naar 2018. In de besluitvorming over de jaarrekening 2017 wordt voorgesteld van deze investeringen het restant investeringskrediet van in totaal € 94 miljoen over te brengen naar 2018.

Tabel 5.4 Restantkredieten 2017

Projectnaam	Project-nummer	Programma	Investerings-Plan*	Investeringskrediet	Uitgaven tot en met 2017	Restant krediet
Alg. onderzoekskrediet	700739	F	3.000.000	522.485	0	522.485
OAS De Groote Lucht	700929	D	5.581.273	3.341.273	3.489.331	-148.058
Optimalisatie Dorppolder	701577	C	3.900.000	3.470.000	680.998	2.789.002
HWBP vanaf 2011	701606	A	61.500.000	61.500.000	62.201.064	-701.064
LKP 3e Doorstr Delft	701666	B	513.000	508.000	482.687	25.313
Gemaal Akkerdijksepolder	701667	C	2.395.000	2.315.000	2.209.541	105.459
Vergroting boezemerging	701694	C	3.900.000	3.769.000	3.223.257	545.743
Poldergemaal Bergboezem Berkel	701696	C	3.450.000	3.450.000	3.107.278	342.722
Waterspoorpark-Park 't Loo	701706	C	2.459.892	2.459.892	1.702.685	757.207
Project Onvoorzien	701723	F	2.395.000	2.495.000	0	2.495.000
Kade. vakken A en B Zuidbuurt	701726	A	2.220.000	2.209.000	652.905	1.556.095
Wtrberging Oude pld Pijnacke	701743	C	1.935.000	1.916.000	1.217.027	698.973
Waterberging bergboezem	701749	C	4.590.000	4.520.000	2.078.982	2.441.018
Watergang Noord-Zuidverbinding	701750	C	735.000	707.000	477.575	229.425
Vullen/ledigen bergboezem	701751	C	1.655.000	1.613.000	793.120	819.880
Nwe huisv/ Delfl man v werken	701752	F	18.800.000	18.800.000	18.951.327	-151.327
Complex BGO	701753	A	9.500.000	770.787	0	770.787
LKP 3e Mtr KalfjesIn Delft	701757	B	420.000	411.000	169.008	241.992
Update GIDS/nw. fin. Systeem	701773	E	2.100.000	1.900.000	1.393.945	506.055
H@rm Personeel systeem ADP	701774	F	651.000	620.000	294.777	325.223
Complex BGO, Algemeen 2015	701785	A	0	650.000	288.334	361.666
Vispassage Bergboezem Berkel	701795	C	465.000	465.000	447.657	17.343
BGO Cluster 10 (Den Haag)	701802	A	0	190.000	46.988	143.012
BGO kades met wegen	701818	A	6.250.000	1.210.256	4.776	1.205.480
Waterharmonica	701835	B	0	777.000	585.036	191.964
Verb. waterhuish. Korftlaan	701842	C	2.925.000	2.688.000	306.842	2.381.158
Nw gemaal Kl. Engelbr.pld	701843	C	2.840.000	2.743.000	295.891	2.447.109
LKP Zuivering Broekpld	701856	B	0	13.300	11.508	1.793
Vervanging BOS Delfland	701866	C	505.000	468.000	428.871	39.129
Zoetwaterfabriek DGL	701868	D	0	1.400.850	1.016.490	384.360
Verk.Optimalisatiepl. NEZs	701891	C	0	188.010	182.280	5.730
Aanpassing gemaal Ypenburg	701897	C	760.000	692.000	522.983	169.017

Omlieg leiding Blankenburgtun.	701898	D	370.000	345.000	53.541	291.459
WKO (incl. Smartpolders)	701899	F	650.980	650.980	20.578	630.402
Buitenterrein/sloop Pauwenhuis	701900	F	1.040.000	1.040.000	139.780	900.220
ICT-Kosten nieuwe huisvesting	701901	F	325.000	325.000	271.165	53.835
Duikers Schiedam-West	701908	C	525.000	483.000	83.482	399.518
Mtr.pak.V.Rijnstr.eo De Lier	701910	C	849.750	849.750	0	849.750
Jaagpad Rijswijk (WOK)	701913	A	0	43.125	38.050	5.075
BGO Cluster zeer complex	701914	A	0	1.433.250	384.276	1.048.974
Gecombineerd BGO 2016-2020	701916	A	35.731.000	18.857.602	0	18.857.602
NEZ Nieuwe Weg Honselersdyk	701917	C	0	148.778	131.946	16.832
Inlaatgemaal Dolk	701930	C	670.000	613.000	511.476	101.524
Gem. Woudse Droogmakerij	701932	C	535.000	495.000	164.689	330.311
Gemaal Schieveen (Delftw)	701934	C	1.590.000	1.399.000	1.224.335	174.665
Gemaal Schieveen (Hofweg)	701935	C	1.375.000	1.252.000	66.810	1.185.190
Gem.Schieveen (Oude bovend.)	701936	C	130.000	120.000	15.465	104.535
Kadeverbetering N468	701937	A	0	8.840	4.725	4.115
Visp.Gem.Schieveen Delftwg	701938	C	290.000	248.000	0	248.000
Visp.gem.Schieveen (Hofweg)	701939	C	275.000	231.000	0	231.000
Migratie MS-appl naar cloud	701941	F	600.000	600.000	191.149	408.851
Verbr. waterg.Aalkeet BuitenP	701943	C	695.000	647.000	102.197	544.803
BGO Delft Noord DSM (WOK)	701945	A	0	4.650	4.867	-217
BGO RPV Algemeen	701946	A	0	1.200.000	265.841	934.159
BGO PMB Algemeen	701947	A	0	1.907.200	716.057	1.191.143
BGO Ackerdijksepad (vak 341)	701949	A	0	100.000	90.643	9.357
Lierwatering KRW	701950	C	0	1.425.000	459.947	965.053
NEZ Rotterdamse Schie	701951	C	0	78.980	77.376	1.604
Calamiteitenberg,Westland	701953	C	0	96.000	91.168	4.832
Gem.&inlaat Sportpark Kethel	701954	C	0	21.700	18.215	3.485
Natte ecol. zones 2016-2021	701956	C	18.285.000	10.060.749	0	10.060.749
BGO Zwethkade Noord	701957	A	0	680.340	628.087	52.253
BGO Veenweg 59 (Gooland)	701959	A	0	168.500	28.719	139.781
BGO Cluster Berkel	701963	A	0	4.876.000	1.411.860	3.464.140
BGO Cluster Westland	701964	A	0	1.457.250	236.139	1.221.111
Kadeverb. regionaal 2015-2020	701965	A	0	260.000	163.122	96.878
BGO Dijkshoornseweg	701966	A	0	67.977	46.945	21.032
BGO cluster Maassluis	701968	A	0	1.472.250	62.030	1.410.220
BGO Cluster Midden Delfland	701969	A	0	733.500	59.164	674.336

Berging en VPP Molenvlietpark	701972	C	6.250.000	6.250.000	2.725.000	3.525.000
NEZ Coldenhovelaan	701975	C	0	12.750	11.934	816
WB Oost.randweg Oude Lierpld	701977	C	0	12.000	4.803	7.198
Wateroverlast Schiedam Bijdorp	701978	C	760.000	708.000	16.469	691.531
Stuwen Vlinderstrik	701979	C	200.000	185.000	119.227	65.773
Groen Gas - Biogasbenutting DGL	701982	D	2.590.000	2.326.000	1.378.349	947.651
Knelpunten WSA's 7 plders	701984	C	1.285.000	1.245.000	66.859	1.178.141
Gemaal O/N Wateringveldsepld.	701985	C	2.660.000	369.000	38.910	330.090
Waterberg.Noordpolder Delfg	701990	C	1.105.000	1.021.000	114.800	906.200
NEZ Plas Molenweg Berkel	701992	C	0	6.630	6.592	38
Waterkeringen 2016-2020	701994	A	15.400.000	13.437.100	0	13.437.100
NEZ Groeneweg	701995	C	0	21.995	7.920	14.075
BGO WOK/complex Westland	701999	A	0	163.750	30.175	133.575
BGO WOK Vaartweg - Kulkweg	702000	A	0	163.750	17.215	146.535
BGO WOK Pijnackersevaart	702001	A	0	142.900	11.698	131.202
BGO Tram- en Kluisgade	702004	A	0	47.235	44.805	2.430
BGO WOK Kwakelweg	702005	A	0	14.280	14.354	-74
BGO Lookwatering	702007	A	0	37.000	37.107	-107
BGO WOK Noordvestsingel S_C	702008	A	0	163.750	18.356	145.394
Verbeteren Vld. Driesluizen	702009	A	0	230.000	89.185	140.815
ICT-kosten (nwe hv) extern	702010	F	225.000	225.000	0	225.000
Inzet GM KRW/NEZ 2017	702011	C	0	518.462	349.996	168.466
Verleggen persl Dijkpolder	702012	D	400.000	390.000	0	390.000
Waterberging Krajicek	702014	C	103.300	103.300	0	103.300
BGO WOK Lange Wateringgade	702015	A	0	10.000	86	9.915
WOK KVP dorp De Zweth	702016	A	0	250.000	23.668	226.332
Inlaat Rodenrijs Zuidersingel	702017	C	0	5.500	2.763	2.738
BGO Groene kades 2017	702018	A	0	793.000	395.725	397.275
Afsuiter inlaat Spaanse Bocht	702020	C	120.000	111.000	6.248	104.753
Waterkerende constructies	702021	A	0	143.000	0	143.000
Ondergrondse wtrberging Sparta	702022	C	200.000	200.000	0	200.000
Vleugelmuur Wateringsesluis	702024	A	0	6.800	2.645	4.155
KVP Reg. 2015-2020 Ln v Adrich	702025	A	0	840.000	7.970	832.030
KVP Reg. 2015-2020 Command.pld	702026	A	0	412.500	4.774	407.726
Kade Schieveen Delftweg	702027	A	0	27.000	1.277	25.723
Inrichting WIS	702029	C	475.000	432.000	0	432.000
Reconstructie Commandeursgade	702030	A	0	31.412	14.072	17.340
KHR gemaal Schoute	702031	C	0	7.000	3.145	3.855

BGO WOK Lelykade	702032	A	0	8.500	1.277	7.223
Toegangspoort de Groote Lucht	702033	F	€ 0		0	0
Vleugelmeur Oranje Binnensluis	702035	A	0	43.600	936	42.664
BGO WOK Lombokstraat	702036	A	0	18.750	0	18.750
BGO WOK Trekkade Maasland	702037	A	0	20.000	0	20.000
WSA knelpunten DRP, KRP, OC	702038	C	0	25.000	0	25.000
Groot onderhoud Gemalen 2018	702039	C	0	47.600	2.975	44.625
Maatrgln Gem./kunstw. NEN 2767	702040	C	0	24.900	1.856	23.044
Verbouwing De Groote Lucht	702041	F	€ 0	200.000	0	200.000
Autom. kunstwerken Sion	702042	C	€ 0	2.550	0	2.550
BGO WOK Delftsestraatwg Delfg	702043	A	0	16.000	0	16.000
Totaal			241.155.195	214.653.288	120.600.176	94.053.112

**De projecten waarbij het investeringsplan op € 0 staat, betreffen onderzoekskredieten en projecten in het kader van Buitengewoon groot onderhoud (BGO). Voor een specificatie van het krediet 701752 Huisvesting wordt verwezen naar de separate verantwoording die als bijlage bij dit jaarverslag is opgenomen.*

5.5 Kosten Nazorg

Op grond van de nota Investeringsplan en Activa beleid (IAB) komen de kosten van nazorg ten laste van de exploitatie. In 2017 is in totaal een bedrag van € 0,7 miljoen wegens kosten van nazorg ten laste van de exploitatie gebracht. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de kosten van nazorgkosten per project. In de begroting was rekening gehouden met een bedrag van € 0,8 miljoen.

Tabel 5.5. Kosten nazorg per project

Naam project	Programma	Bedrag in €
701726-Kade. vakken A en B Zuidbuurt	A	49.930
701734-Kadeverb. Delfl. Dijk 7 en 12	A	6.069
701804-BGO Cluster 1+2 (Berkel)	A	19.283
701815-Keersluis Maassluis	A	10.978
701816-Vlaardinger Driesluizen	A	9.520
701817-Delfl. Buitensluis Vlaardingen	A	19.664
701871-DSM-kaden	A	1.267
701880-Kade 25 Polder Schieveen	A	30.619
701940-Cluster 8 Westland	A	2.151
701944-Complex BGO cluster Noord	A	6.877
701666-LKP 3e Doorstr Delft	B	8.436
701857-LKP overstort Schipluiden	B	39.515
701874-Plas Prinsenbos	B	8.770
701879-LKP Anjerdreef, Polder Berkel	B	15.342
701902-Zwemw. Wilhelminaprk Rswk	B	24.410
701909-LKP 3e Doorstroom DH / Nldwk	B	638
700873-Alt.afv.trace Pijnackerse vrt	C	35.891
701644-NVO Boomawatering (Casembrootl	C	425

701653-Stuw Harnaschpolder	C	31.007
701664-Waterberging Voorafschepolder	C	26.059
701688-Vispassage gemaal Westland	C	9.359
701694-Vergroting boezemerging	C	7.353
701696-Poldergemaal Bergboezem Berkel	C	26.080
701736-Duikerverbinding Ter Heijde	C	6.783
701781-Stuw Akkerdijksepolder	C	12.220
701790-Waterberging Akkerdijksepolder	C	43.135
701795-Vispassage Bergboezem Berkel	C	7.523
701797-Onderhoud gemaal Winsemius	C	21.830
701812-VPP Buys Ballotstraat	C	18.050
701836-Groene Schakel Westl.boezemv	C	13.566
701841-Wtrgang/duikers Lage Abtsw.pld	C	7.962
701851-Stuw bedrijventerrein Ruyven	C	44.335
701885-Groene Schakel KRW Ecolog,inr	C	10.821
701889-Stuwput Oost Abtspolder	C	3.081
701897-Aanpassing gemaal Ypenburg	C	510
701931-Gemaal vd Sluis Polder	C	4.590
701933-Gemaal Wippolder (Markuslaan)	C	16.935
701942-PB Nieuwland/Noordland mtr3	C	871
701954-Gem.&inlaat Sportpark Kethel	C	928
701973-NVO Polder Biesland	C	276
701752-Nwe huisv/ Delfl man v werken	F	95.798
Totaal		698.857

5.6 **Budgettair neutrale kredieten (volledig gesubsidieerd)**

Door Delfland worden een drietal projecten uitgevoerd waarvoor volledig subsidie wordt ontvangen. Tabel 5.6 geeft een overzicht van deze projecten.

Tabel 5.6. Budgettair neutrale projecten

Projectnaam (Bedragen * € 1)	Project- nummer	Program- ma	Investerings- Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2017	Restant krediet
Zwakke Schakels vrb/uitv	700744	A	-	-	352.814	-
Delflandse Kust	700745	A	-	-	108.522.148	-
Scheveningen	700746	A	-	-	64.088.999	-
			-	-	172.963.961	-

5.7 **Contractprojecten**

In tabel 5.7 wordt een overzicht gegeven van de zogenaamde contractprojecten. Dit zijn bijdragen (subsidies en bijdrage derden) op investeringsprojecten. In de tabel wordt bij de projectnaam aangegeven op welk investeringsprojectnummer dit contractproject betrekking heeft. De ontvangen bijdragen worden op het moment van activeren in mindering gebracht op de uitgaven van het project.

Tabel 5.7 Overzicht contractprojecten

Projectnaam	Programma	Ontvangsten tot en met 2017 in €
701868-Pilot Zoetwtrfabr. DGL	D	-610.000
701688-Bijdr. Vispass. Westld	C	-218.484
701954-Bijdr.gml.park Kethel	C	-11.507
701898-Bijdr.persl. Blankenb.	D	-31.218
701749-Bijdr. Bergb. Zuidpld.	C	-55.737
Totaal		-926.946

5.8 *Projecten Buitengewoon onderhoud*

Over deze projecten is een afzonderlijke rapportage als bijlage bij de behandeling van de jaarstukken opgenomen.

6 De exploitatierekening

6.1 Presentatie van de exploitatierekening naar diverse gezichtspunten

De verdeling van de exploitatie en het resultaat over 2017 wordt in de onderstaande tabellen gepresenteerd en toegelicht naar diverse gezichtspunten.

Voor een nadere analyse van verschillen verwijzen wij naar de in de programmaverantwoording opgenomen toelichtingen onder 'Exploitatie: wat heeft het gekost?'

6.2 Lasten en baten per programma

Tabel 6.1 presenteert de lasten en baten per programma en het resultaat voor en na bestemming.

Tabel 6.1 Overzicht van Lasten en Baten per programma

Programma (Bedragen * € 1.000)	Begroting 2017			Begroting 2017 na wijziging			Jaarrekening 2017		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	31.448	134	-31.315	32.708	134	-32.574	32.764	492	-32.272
Gezond, schoon en zoet water	3.139	0	-3.139	3.183	0	-3.183	3.238	6	-3.232
Watersysteem	33.865	1.700	-32.164	36.470	1.700	-34.770	36.562	2.713	-33.849
Afvalwaterketen en zuiveren	108.156	14.358	-93.798	108.892	14.358	-94.534	108.683	13.656	-95.027
Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	9.217	509	-8.708	9.046	509	-8.537	8.379	1.413	-6.966
Bestuur, organisatie en instrumenten	33.368	4.733	-28.634	32.835	4.533	-28.302	35.157	6.501	-28.656
Algemene dekkingsmiddelen	5.743	215.931	210.188	9.078	225.120	216.042	101.880	227.647	125.767
Resultaat voor bestemming	224.936	237.365	12.429	232.212	246.354	14.142	326.662	252.427	-74.235
<i>Mutaties reserves</i>									
Gezond, schoon en zoet water	0	150	150		150	150		150	150
Afvalwaterketen en zuiveren	6.064		-6.064	6.064		-6.064	4.867		-4.867
Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	0	240	240		240	240		255	255
Bestuur, organisatie en instrumenten	0	550	550		550	550		550	550
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	20.555	13.250	-7.305	22.268	13.250	-9.018	36.783	118.989	82.206
Resultaat na bestemming	251.555	251.555	0	260.544	260.544	0	368.313	372.370	4.058

6.3 Verdeling programma naar hoofdtaken voor en na doorbelasting bedrijfsvoering

De tabellen 6.2 en 6.3 geven de verdeling van het saldo van de diverse programma's voor en na doorbelasting van het onderdeel bedrijfsvoering naar de twee hoofdtaken.

Tabel 6.2 Overzicht saldo per programma naar hoofdtaken (voor doorbelasting van bedrijfsvoering)

Programma (Bedragen * € 1 miljoen)	Watersysteembeheer	Zuiveringsbeheer	Totaal
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	32,1	0,0	32,1
Gezond, schoon en zoet water	2,3	0,0	2,3
Watersysteem	34,7	0,0	34,7
Afvalwaterketen en zuiveren	0,0	99,9	99,9
Financiën, duurzaamheid	5,1	2,6	7,7
Bestuur, organisatie en instrumenten	20,9	7,3	28,1
Algemene dekkingsmiddelen	-91,4	-117,5	-208,9
Saldo voor doorbelasting	3,7	-7,8	-4,1

Tabel 6.3 Overzicht saldo per programma naar hoofdtaken (na doorbelasting bedrijfsvoering)

Programma (Bedragen * € 1 miljoen)	Watersysteembeheer	Zuiveringsbeheer	Totaal
Klimaatadaptatie, veiligheid en stedelijk waterbeheer	36,7	0,0	36,7
Gezond, schoon en zoet water	3,0	0,0	3,0
Watersysteem	41,4	0,0	41,4
Afvalwterketen en zuiveren	0,0	107,9	107,9
Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	0,4	0,1	0,5
Bestuur, organisatie en instrumenten	13,1	1,6	14,7
Algemene dekkingsmiddelen	-90,9	-117,3	-208,3
Saldo voor doorbelasting	3,7	-7,8	-4,1

6.4 Verdeling exploitatie naar hoofdtaken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer

Tabel 6.4 geeft de verdeling van kosten en belastingopbrengsten per hoofdtaak weer.

Tabel 6.4 Exploitatierkening naar hoofdtaken

Kostendrager	Begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017
Watersysteembeheer			
<i>Totaal kosten(a)</i>	108.955.059	120.054.624	186.907.843
<i>Opbrengsten</i>			
Belastingopbrengsten	-100.028.000	-100.028.000	-100.218.000
Kwijtscheldingen	6.618.000	6.618.000	6.618.000
Oninbaarverklaringen	904.000	904.000	904.000
Dividenden en overige algemene opbrengsten	-8.367.145	-20.047.371	-90.505.476
<i>Totaalopbrengsten(b)</i>	-100.873.145	-112.553.371	-183.201.476
<i>Resultaat vóór bestemming(b-a)</i>	8.081.919	7.501.253	3.706.367
<i>Mutatie reserves tijdens begrotingsjaar</i>			
Algemene reserve Watersysteembeheer	-8.081.919	-7.501.253	
Nog te bestemmen resultaat watersysteembeheer	0	0	3.706.367

Kostendrager	Begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017
Zuiveringsbeheer			
<i>Totaal kosten(a)</i>	129.933.765	139.869.085	181.404.390
<i>Opbrengsten</i>			
Belastingopbrengsten	-134.762.000	-134.762.000	-135.172.000
Kwijtscheldingen	0	0	0
Oninbaarverklaringen	2.936.000	2.936.000	2.936.000
Dividenden en overige algemene opbrengsten	-16.294.482	-16.164.257	-56.932.964
<i>Totaalopbrengsten (b)</i>	-148.120.482	-147.990.257	-189.168.964
<i>Resultaat vóór bestemming(b-a)</i>	-18.186.716	-8.121.172	-7.764.574
<i>Bestemming tijdens begrotingsjaar</i>			
Reserve tariefsegalisatie zuiveringsbeheer			
Nog te bestemmen resultaat zuiveringsbeheer	0	0	-7.764.574

6.5 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

Onderstaande tabel geeft de totale exploitatie verdeeld naar hoofdkostensoorten en opbrengsten.

Tabel 6.5 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

EMU-omschrijving (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Rekening 2016
Externe rentelasten	33.977	33.746	33.408	27.645
Afschrijvingen van activa	60.400	60.286	157.952	43.233
Salarissen huidig personeel en bestuurders	31.844	31.245	28.497	28.391
Sociale premies	6.806	6.806	6.997	6.555
Overige personeelslasten	1.751	1.777	2.005	1.883
Personeel van derden	1.417	1.627	4.148	3.902
Duurzame gebruiksgoederen	2.173	2.212	2.157	1.623
Overige gebruiksgoederen en verbruiksgoederen	882	891	866	799
Energie	2.080	2.080	1.883	2.149
Huren en rechten	897	897	994	1.361
Leasebetalingen	35.804	35.804	36.823	51.438
Pachten en erfpachten	4	4	1	0
Verzekeringen	289	289	225	200
Belastingen	2.011	2.011	2.103	2.061
Onderhoud door derden	9.052	8.862	10.054	9.810
Overige diensten door derden	35.033	34.470	32.469	31.099
Bijdragen aan bedrijven	51	51	0	0
Bijdragen aan overheden	804	304	0	0
Bijdragen aan overigen	0	0	214	92
Toevoegingen aan voorzieningen	7.400	7.400	5.867	10.178
Onvoorzien	1.450	1.450	1	0
Lasten voorgaande jaren	0	0	0	0
Doorbelastingen kostensoorten	0	0	0	0
Totaal kosten(a)	234.125	232.212	326.663	222.419
Externe rentebaten	0	0	105	15
Baten i.v.m. salarissen en sociale lasten	0	0	89	118
Uitlening van personeel	0	0	362	423
Verkoop van grond	0	0	905	74
Verkoop van duurzame goederen	0	0	0	0
Verkoop van overige goederen	100	100	137	112
Opbrengst uit grond en water	496	496	547	476
Huuropbrengst uit overige eigendommen	389	389	405	4.478
Diensten voor derden	13.526	13.526	15.875	14.876
Bijdragen van overheden	489	489	1.224	421
Bijdragen van overigen	0	0	8	-84
Waterschapsbelastingen totaal	224.332	224.332	224.288	219.723
Onttrekkingen aan voorzieningen	2.494	2.494	4.032	2.361
Geactiveerde lasten	4.728	4.528	4.450	4.198
Baten voorgaande jaren	0	0	0	0
Totaalopbrengsten(b)	246.554	246.354	252.427	247.191
Exploitatieresultaat voor bestemming (b-a)	12.429	14.142	-74.236	24.772
Toevoegingen aan reserves	-26.619	-28.332	-41.650	-21.300
Onttrekkingen aan reserves	14.190	14.190	119.944	2.710
Nog te bestemmen resultaat voordelig	0	0	4.058	6.183

6.6 Belastingopbrengsten

Tabel 6.6 Specificatie waterschapsbelastingen

Categorie (bedragen * € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Rekening 2016
Opbrengst omslag gebouwd	36.361	36.361	37.468	35.509
Opbrengst ingezetenenomslag	52.661	52.661	53.396	52.205
Opbrengst watersysteem- en wegenheffing ongebouwd	3.472	3.472	3.203	3.227
Opbrengst ongebouwd natuurterreinen	12	12	94	6
Opbrengst verontreinigingsheffing	38	38	14	51
Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	28.695	28.695	25.404	29.468
Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens	103.093	103.093	104.707	99.257
Totaalopbrengsten waterschapsbelastingen	224.332	224.332	224.288	219.723

Deze post betreft voornamelijk belastingopbrengsten. Deze opbrengsten zijn in de paragraaf 3.7 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien toegelicht.

7 Balans en toelichting

7.1 Balans per 31 december 2017

Activa (Bedragen * € 1.000)	2017	2016	Passiva	2017	2016
Vaste activa			Vaste passiva		
			<i>Eigen vermogen</i>		
Immateriële vaste activa	1.317	105.737	Algemene reserves	6.472	41.960
Materiële vaste activa	823.610	837.627	Egalisatiereserves	8.333	4.359
Financiële vaste activa	998	1.002	Bestemmingsreserves	7.202	47.800
			Nog te bestemmen exploitatieresultaat	4.058	6.183
			<i>Totaal eigen vermogen</i>	<i>26.066</i>	<i>100.302</i>
			Voorzieningen	6.749	11.621
			Langlopende schulden	771.624	795.429
Totaal vaste activa	825.925	944.366	Totaal vaste passiva	804.439	907.352
Vlottende activa			Vlottende passiva		
Kortlopende vorderingen	25.720	21.601	Netto vlottende schulden	9.586	17.662
Overlopende activa	6.097	12.728	Overlopende passiva	13.387	13.626
Liquide middelen	3	4	Schuld aan kredietinstelling	30.332	40.059
Totaal vlottende activa	31.820	34.333	Totaal vlottende passiva	53.305	71.347
Totaal	857.745	978.699	Totaal	857.745	978.699
			Niet uit de balans blijvende verplichtingen*		9.823

* Op basis van de kadernota rechtmatigheid 2017 van de commissie Besluit begroting en verantwoording moeten meerjarige inkoopcontracten, die voldoen aan de Europese Aanbestedingsregels, worden toegelicht. Vanaf 2018 gebruiken wij een nieuw financieel systeem waardoor wij aan deze verplichting kunnen voldoen.

Waarderingsgrondslagen

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met het Waterschapsbesluit en de Waterschapswet.

De jaarrekening is opgesteld in euro's.

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De dividendopbrengsten van deelnemingen worden als opbrengst verantwoord op het moment waarop dit dividend betaalbaar gesteld wordt.

De personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, verminderd met subsidies, bijdragen en de cumulatieve afschrijvingen. De jaarlijkse afschrijvingen bedragen een percentage van de bestede kosten zoals nader in de staat van activa gespecificeerd.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn opgenomen tegen de vervaardiging- of de verkrijgingprijs verminderd met de eventuele bijdragen van derden. Hierbij omvat de vervaardigingprijs de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

De verkrijgingprijs omvat de inkoopprijs en de eventuele bijkomende kosten. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht. In die gevallen wordt op het saldo afgeschreven.

De netto-investering wordt door jaarlijkse afschrijvingen ten laste van de exploitatie gebracht.

De afschrijvingen gebeuren over het algemeen op lineaire basis en worden bepaald door de verwachte levensduur. De afschrijving vindt plaats met ingang van het eerste jaar na de ingebruikname van het actief. De afschrijvingstermijnen zijn gebaseerd op de vastgestelde nota activabeleid. De investeringen met een totale vervaardigingprijs die lager is dan € 100.000 worden in het jaar van aanschaf direct ten laste van de exploitatie gebracht. De afname van de materiële vaste activa betreft de bijdragen van derden.

Afschrijvingstermijnen

Van de belangrijkste activa is in onderstaande tabel de afschrijvingstermijn opgenomen.

Investing in	Termijn
Gronden	0
Machines	10
Gebouwen	40
Waterkering	35
Boezemkaden	25
Persleidingen	30

Financiële vaste activa

Deze activa zijn gewaardeerd tegen historische kostprijs verminderd met de ontvangen aflossingen, voorzieningen voor mogelijke oninbaarheid en eventuele duurzame waardeverminderingen.

De leningen aan het personeel zijn rentedragend en voldoen aan de fiscale eisen.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar

De uitzettingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor de verwachte oninbaarheid van debiteuren wordt op het debiteurensaldo een voorziening dubieuze debiteuren in mindering gebracht.

Liquide middelen

Deze activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

Reserves en voorzieningen

De reserves vormen gezamenlijk het eigen vermogen van het waterschap dat uit bedrijfseconomisch oogpunt vrij is te besteden. Bij de reserves wordt onderscheid gemaakt in de algemene reserve(s) en de bestemmingsreserves.

De verenigde vergadering heeft aan verschillende reserves een bestemming gegeven waardoor deze reserves zijn afgezonderd voor besteding van een specifiek doel. De reserves zijn nominaal gewaardeerd.

De voorzieningen zijn vermogensbestanddelen met het doel om belangrijke fluctuaties in de exploitatielasten op te vangen. De omvang van de voorzieningen wordt bepaald door toekomstige financiële verplichtingen en risico's. De voorzieningen zijn nominaal gewaardeerd.

Overige balansposten

De waardering van alle overige balansposten vindt in het algemeen plaats tegen historische uitgaafprijs. Indien hiervan wordt afgeweken, is dit in de toelichting bij de desbetreffende balanspost vermeld.

Borg- en Garantstellingen

Voor zover leningen door het waterschap zijn gewaarborgd, is buiten de balanstelling het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per het eind van het boekjaar opgenomen. Overigens is in de toelichting op de balans nadere informatie opgenomen.

Rekening van baten en lasten

Voor de rekening van baten en lasten is het stelsel van baten en lasten toegepast. Dit stelsel houdt in dat het jaar waarin de prestaties (goederen en diensten) zijn verricht bepalend is voor de toerekening van de baten en lasten aan het betreffende jaar, onverschillig of zij tot ontvangst of uitgaven hebben geleid in het verslagjaar.

De belastingopbrengsten zijn gebaseerd op de laatst bekende (aanvullings)kohieren.

Winsten worden slechts in acht genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd.

Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de rekening bekend zijn.

7.2 Immateriële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de immateriële activa over 2017 weer.

Gereedgekomen werken (Bedragen x € 1.000)	Boek- waarde 1-01-2017	Activering projecten	Correcties	Buiten gebruik stelling	Afschrij- ving 2017	Boek- waarde 31-12-2017
Onderzoek en ontwikkeling	1.073	-67		858	148	0
Bijdrage aan activa in eigendom rijk	45.324	13.520		38.687	18.991	1.166
Bijdrage aan activa in eigendom openbare lichamen	24.382			22.984	1.398	0
Bijdrage aan activa in eigendom overigen	0					0
Overige immateriële activa	34.807			32.191	2.616	0
Totaal gereedgekomen	105.586	13.453	0	94.720	23.153	1.165

In 2018 heeft de verenigde vergadering ingestemd met het voorstel inzake de zogenaamde balansverkorting. Op grond van dit besluit zijn de immateriële activa per 31 december 2017 voor een bedrag van € 94,7 miljoen in één keer ten laste van de reserves afgeschreven. Het resterende bedrag betreft de activering en onderhanden activa per 1 januari 2018. Deze post zal in 2018 direct worden afgeschreven.

Onderhanden werken (bedragen x € 1.000)	Boek- waarde 1-01-2017	Vermeer- deringen	Bijdrage/ subsidie	Activering	Afschrij- ving 2017	Boek- waarde 31-12-2017
Onderzoek en ontwikkeling	0					
Bijdrage aan activa in eigendom derden	151	12.338		12.338		151
Overige immateriele activa	0					
Totaal onderhanden werken	151	12.338	0	12.337	0	151

Totaal immateriële vaste activa	105.737	25.791	0	107.058	23.153	1.317
--	----------------	---------------	----------	----------------	---------------	--------------

De bijdragen aan activa in eigendom derden betreffen alleen bijdragen in activa van overheden.

De belangrijkste mutatie van het onderhanden werken over 2017 betreft:

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Toename	Afname
Bijdrage HWBP 2017	12.338	12.338

7.3 Materiële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het totaal verloop van de materiële vaste activa over 2017 weer.

Gereedgekomen werken (Bedragen x € 1.000)	Boek- waarde 01-01-2017	Activering projecten	Correcties	Buiten gebruik stelling	Afschrij- ving 2017	Boek- waarde 31-12-2017
Gronden	71.215	-57			200	70.958
Vervoermiddelen en werktuigen	0					0
Overige bedrijfsmiddelen	551	681			188	1.043
Kantoren, dienstwoningen en werkplaatsen	6.347			2.496	479	3.373
Waterkeringen	48.706	5.880			2.748	51.838
Watergangen, waterkunstwerken en watergemalen	178.828	4.084			11.276	171.637
Zuiveringstechnische werken	504.619				22.692	481.927
Totaal	810.266	10.588	0	2.496	37.582	780.776

Voor een overzicht van de gereedgekomen en geactiveerde investeringen wordt verwezen naar hoofdstuk 5 Financiële overzichten investeringsprojecten.

Onderhanden werken (bedragen x € 1.000)	Boek- waarde 01-01-2017	Vermeer- deringen	Bijdrage/ subsidie	Activering	Afschrij- ving 2017	Boek- waarde 31-12-2017
Gronden	699	913		3		1.609
Vervoermiddelen en werktuigen	0					0
Overige bedrijfsmiddelen	514	1.763		681		1.596
Kantoren, dienstwoningen en werkplaatsen	10.681	8.405				19.086
Waterkeringen	4.752	4.883	128	5.917		3.590
Watergangen, waterkunstwerken en watergemalen	10.156	10.156	258	5.169		14.885
Zuiveringstechnische werken	559	1.811	368	-67		2.069
Totaal onderhanden werken	27.361	27.931	754	11.703	0	42.835

Totaal materiële vaste activa	837.627	38.518	754	11.703	40.079	823.610
--------------------------------------	----------------	---------------	------------	---------------	---------------	----------------

De belangrijkste mutaties van het onderhanden werk over 2017 zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Toename	Bijdragen
<i>Waterkeringen</i>		
Waterberging bergboezem	1.262	
Vullen ledigen bergboezem	508	
Diverse BGO	3.200	
<i>Kantoren</i>		
Nieuwe huisvesting	8.347	
<i>Watergangen, kunstwerken en gemalen</i>		
Gemaal Akkersdijksepolder	1.542	
Buitensluis Vlaardingen	460	
Gemaal Ypenburg	463	
Gemaal Schieveen	1.019	
<i>Overige bedrijfsmiddelen</i>		
Nieuw financieel systeem	1.252	
<i>Zuiveringstechnische werken</i>		
Groen Gas	1.355	

7.4 Financiële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de financiële vaste activa over 2017 weer.

Financiële vaste activa Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Boekwaarde 01-01-2017	Toename	Afname	Aflossing 2017	Boekwaarde 31-12-2017
Kapitaalverstrekking Nederlandse Waterschapsbank	92				92
Kapitaalverstrekking ontwikkelingsmij. Het Nieuwe Westland CV	903				903
Leningen personeel	7		4		3
Totaal	1.002		4		998

Aandelen Nederlandse Waterschapsbank N.V.

Delfland is eigenaar van 755 aandelen A en 60 aandelen B van de Nederlandse Waterschapsbank N.V. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt € 86.825 (aandelen A) en € 27.600 (aandelen B). De historische aanschafprijs van deze aandelen bedraagt € 92.458. In 2017 is geen dividend ontvangen.

Aandeel Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' C.V.

Delfland heeft sinds 2001 een belang in Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' C.V. van in totaal € 0,8 miljoen. Dit belang is gemaximeerd op € 0,9 miljoen. In 2014 heeft op verzoek van de C.V. een aanvullende kapitaalstorting van € 0,1 miljoen plaatsgevonden.

7.5 Vorderingen en overlopende activa

Kortlopende vorderingen

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Kortlopende vorderingen (bedragen * € 1.000)	31-12-2017	31-12-2016
Debiteuren Wvo en omslagheffing	33.845	31.162
Btw- suppletie	1.109	
Debiteuren	1.583	341
Af: voorziening dubieuze debiteuren belasting	-10.816	-9.899
Af: voorziening dubieuze debiteuren algemeen		-3
Totaal	25.720	21.601

Debiteuren Wvo en omslagheffing

Deze post betreft het openstaande saldo van de belastingdebiteuren per 31 december 2017. De invordering en de aanslagoplegging wordt uitgevoerd door de Regionale Belastinggroep.

Debiteuren algemeen

Het openstaande saldo debiteuren is begin 2018 ontvangen.

Voorziening dubieuze debiteuren belastingen

De hoogte van de voorziening wordt bepaald op basis van kengetallen per belastingjaar en de belastingsoort van het openstaande saldo. Deze berekening wordt afgezet tegen de hoogte van de voorziening van het vorige jaar. Het verschil wordt aan de voorziening toegevoegd of onttrokken met inachtneming van het voorzichtigheidsprincipe. De storting in 2017 bedroeg € 0,9 miljoen.

Voorziening dubieuze debiteuren algemeen en nog te ontvangen

Voor de vorderingen wordt per post de oninbaarheid beoordeeld. De hoogte van de voorziening is gebaseerd op alle naar verwachting oninbare posten.

Overlopende activa

Overlopende activa (bedragen * € 1.000)	31-12-2017	31-12-2016
Nog op te leggen aanslagen belastingen	4.499	6.490
Subsidies overige overheidsinstellingen	67	166
Nog te ontvangen bedragen algemeen	1.136	2.396
Vooruitbetaalde kosten	396	3.676
Totaal	6.098	12.728

Nog op te leggen aanslagen belastingen

Deze post betreft de nog door te Regionale Belastinggroep nog op te leggen aanslagen. Dit betreft met name de nog op te leggen aanslagen uit het vierde kwartaal 2017. In de paragraaf 4.7 is dit toegelicht.

Nog te ontvangen bedragen algemeen

Deze post betreft diverse nog te ontvangen bedragen waarvoor nog geen factuur is verzonden.

Vooruitbetaalde kosten

Dit betreft facturen die in 2017 door Delfland zijn betaald maar betrekking hebben op 2018.

7.6 Liquide middelen

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Liquide middelen (bedragen * € 1.000)	31-12-2017	31-12-2016
ING-bank	2	3
Centrale kas	1	1
Totaal	3	4

Het negatieve rekening-courantsaldo bij de Nederlandse Waterschapsbank is verantwoord onder de kortlopende schulden.

Hierdoor was in 2017 geen sprake van verplicht schatkistbankieren, zoals uit onderstaande tabel blijkt.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
(1)	Drempelbedrag	1.742			
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	0	0	0	0
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	1.742	1.742	1.742	1.742
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	0	0	0	0
(1) Berekening drempelbedrag					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	232.212			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	232.212			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	1.742			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	0	0	0	0
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	0	0	0	0

7.7 Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserves en de bestemmingsreserves. Het voordelige resultaat over 2017 van € 4,1 miljoen is in afwachting van nadere besluitvorming afzonderlijk op de balans opgenomen.

Het verloop van het eigen vermogen in het verslagjaar 2017 is als volgt:

Verloop eigen vermogen 2017 (bedragen * € 1.000)	Bedrag
Saldo per 1 januari 2017	100.302
Vermeerderingen 2017	47.832
Verminderingen 2017	-126.126
Resultaat 2017	4.058
Saldo 31 december 2017	26.066

Van het verloop van de diverse reserves kan het volgende overzicht worden gegeven:

Eigen vermogen (bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2017	Stortingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2017
<i>Algemene reserves</i>				
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	40.581	9.587	44.648	5.520
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1.379	4.928	5.355	952
Totaal algemene reserves	41.960	14.515	50.003	6.472
<i>Egalisatiesreserves</i>				
Egalisatiereserve gebouwd	1.457	0	200	1.257
Egalisatiereserve ingezetenen	1.574	0	0	1.574
Egalisatiereserve ongebouwd	27	0	0	27
Reserve tariefdemping zuivering	1.300	4.175	0	5.475
Totaal egalisatiesreserves	4.358	4.175	200	8.333
<i>Bestemmingsreserves</i>				
Reserve tijdelijke huisvesting	390	0	390	0
Egalisatiereserve renteomslag	12.320	0	12.320	0
Reserve niet vrij besteedbaar vermogen	30.891	25.575	56.466	0
Reserve frictiekosten	4.200	0	565	3.635
Egalisatiereserve Afvalwaterzuivering Harnaschpolder	0	3.567	0	3.567
Totaal bestemmingsreserves	47.801	29.142	69.740	7.202
Resultaat 2016	6.183		6.183	0
Resultaat 2017		4.058		4.058
Totaal eigen vermogen	100.302	51.890	126.126	26.066

Egalisatiereserve gebouwd

De reserves worden meerjarig ingezet bij de tariefberekening. Op basis van het coalitieakkoord 2015 wordt jaarlijks een bedrag van € 200.000 ten laste van de egalisatiereserve gebouwd ingezet ten gunste van de tariefstelling voor de categorie ongebouwd.

Reserve tariefdemping zuivering

Deze reserve is bedoeld voor een toekomstige demping van de tariefstijging en zal naar verwachting worden benut in 2019, wanneer de effecten van de afschaffing van de kwijtschelding voor de zuiveringsheffing bekend zijn. Het gemiddelde jaarlijkse voordeel van € 1,3 miljoen als gevolg van de herfinanciering van de Afvalwaterzuivering Harnaschpolder in 2016 en de besluitvorming in de begroting 2017 over het verschil tussen de geraamde belastingopbrengst in het coalitieakkoord en de begroting van € 2,8 miljoen wordt toegevoegd aan de reserve tariefdemping zuivering.

Egalisatiereserve renteomslag

Deze reserve is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgevallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing en zuivering.

Reserve niet vrij besteedbaar vermogen

Bij de resultaatbestemming van de jaarrekening 2015 is besloten deze reserve in te stellen. De toevoeging betreft het voordelig resultaat over 2016 van € 6,2 miljoen en het verwachte resultaat over 2017 conform de Kadernota van € 19,3 miljoen.

De reserve is conform het besluit van de verenigde vergadering inzake het voorstel over balansverkorting ingezet Voor de dekking van de afboeking van de immateriële activa van € 56,4 miljoen.

Reserve frictiekosten

Deze reserve is bedoeld voor de dekking van personele en materiële uitgaven die voortkomen uit organisatiemaatregelen. Op basis van besluitvorming in de Burap is in 2017 een bedrag van € 0,55 miljoen ten gunste van de exploitatie gebracht.

Egalisatiereserve Afvalwaterzuivering Harnaschpolder

Door de in dit jaar tot stand gekomen herfinanciering van de Afvalwaterzuivering Harnaschpolder ontstaat vanaf 2016 tot en met 2031 een jaarlijks voordeel en over de jaren 2032 en 2033 een nadeel. In totaal is het effect nihil. In verband daarmee is in 2016 een egalisatiereserve Afvalwaterzuivering Harnaschpolder ingesteld. Overeenkomstig de besluitvorming over de actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 wordt het jaarlijkse voordeel aan de reserve resultaategalitatie Afvalwaterzuivering Harnaschpolder toegevoegd.

Resultaat 2017

Het voordelig resultaat van € 4,1 miljoen over 2017 is in afwachting van de definitieve besluitvorming over de resultaatbestemming 2017 afzonderlijk op de balans opgenomen.

7.8 Voorzieningen

Voorzieningen

De voorzieningen betreffen de toekomstige financiële verplichtingen en risico's. Voor de vorming van voorzieningen moet sprake zijn van een noodzaak en/of verplichting. Voorzieningen hebben als doel kostenegalitatie; door jaarlijks een bedrag in een voorziening te storten worden grote schommelingen in kosten voorkomen.

De voorzieningen voor dubieuze debiteuren zijn onder de post kortlopende vorderingen aan de debetzijde van de balans verantwoord.

Het verloop van de voorzieningen in het verslagjaar 2017 is als volgt:

Voorzieningen (bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2017	Stortingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2017
Voorziening wachtgeld	531	88	142	477
Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties	2.738	0	850	1.888
Voorziening onderhoudsbaggeren	2.554	3.475	6.029	0
Voorziening onderhoud watergangen	611	3.125	3.736	0
Voorziening onderzoekskosten	210	0	210	0
Voorziening pensioenen	147	0	39	108
Voorziening OAS	2.191	0	446	1.745
Voorziening jubileumuitkering	621	0	621	0
Voorziening zuiveringstechnische werken	2.018	800	287	2.531
Totaal voorzieningen	11.621	7.88	12.360	6.749

Voorziening wachtgeld

Deze voorziening dekt de toekomstige wachtgeldaanspraken van ex-medewerkers en collegeleden.

Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties

De onttrekking betreft de jaarlijkse dekking van van de kapitaallasten van de investeringen die samenhangen met de hiervoor ontvangen bijdrage.

Voorziening onderhoudsbaggeren

De hoogte van deze voorziening is bijgesteld op basis van het in 2014 geactualiseerde beheerplan onderhoudsbaggeren. Deze voorziening is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgevallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing.

Voorziening onderhoud watergangen

In 2014 is het beheersplan onderhoud watergangen vastgesteld. Op grond van het beheerplan is de voorziening onderhoud watergangen met ingang van 2014 ingesteld.

Deze voorziening is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgefallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing.

Voorziening onderzoekskosten

Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de kosten van onderzoek die niet hebben geleid tot een investeringsproject.

Deze voorziening is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgefallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing.

Voorziening pensioenen

Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de pensioenverplichtingen van de oud-bestuurders. De onttrekking betreft de werkelijke betaalde pensioenen over 2017 aan oud-bestuurders.

Voorziening OAS

Deze voorziening is in 2016 gevormd voor de dekking van de kosten van de voortzetting van de OAS-regeling.

Voorziening jubileumuitkeringen

Deze voorziening is in 2012 gevormd voor de dekking van de kosten van jubileumuitkeringen wegens langjarige dienstverbanden. Deze voorziening is conform de besluitvorming over actualisatie van de reserves en voorzieningen in de verenigde vergadering van 21 september 2017 vrijgefallen en toegevoegd aan de algemene reserve weerstandsvermogen watersystemheffing en zuiveringsheffing.

Voorziening onderhoudsinvesteringen zuiveringstechnische werken

Deze voorziening is in 2013 gevormd voor het dekken en egaliseren van de kosten van de onderhouds vervangingen van zuiveringstechnische werken.

7.9 Langlopende schulden

Tot de langlopende schulden behoren de door het waterschap opgenomen langlopende geldleningen.

In het onderstaande overzicht wordt de opbouw van de langlopende schulden weergegeven. De opgenomen geldleningen betreffen onderhandse geldleningen.

Langlopende schulden (bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2017	Opname	Aflossing	Saldo 31-12-2017	Rente 2017
<i>Onderhandse geldleningen</i>					
Nederlandsche Waterschapsbank	470.588			470.588	20.399
BNG	50.000		50.000	-	-/-100
Nederl. Waterschapsbank		40.000		40.000	
<i>Totaal onderhandse geldleningen</i>	<i>520.588</i>	<i>40.000</i>	<i>50.000</i>	<i>510.588</i>	<i>20.299</i>
<i>Geldleningen financiering</i>					
<i>Afvalwaterzuivering Harnaspolder</i>					
Nederlandse Waterschapsbank	274.840		13.804	261.036	13.025
Totaal	795.428	40.000	63.804	771.624	33.324

Nederlandsche Waterschapsbank

Vanuit de standaardbankverklaring van de NWB bedroeg is een kredietlimiet opgegeven van € 57,5 miljoen euro conform de toegestane kasgeldlimiet.

De leningen met een rentetypische looptijd van één jaar of meer zijn conform de voorschriften geclassificeerd als langlopende schulden. De onderhandse geldleningen betreffen op één lening na fixe-leningen met verschillende aflossingsdata. De gemiddelde rentevoet van deze leningen bedraagt 4,33%.

In 2017 is een lening met een looptijd van 1 jaar en 1 dag van € 50 miljoen afgelost en tegelijkertijd een nieuwe lening van € 40 miljoen aangetrokken met een looptijd van één jaar en één dag tegen een rentepercentage van -/- 0,25%.

7.10 Netto vlottende schulden

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Netto vlottende schulden (bedragen * € 1.000)	31-12-2017	31-12-2016
Crediteuren	7.213	6.238
Belastingenschulden	2.374	1.424
Kasgeldlening		10.000
Totaal	9.586	17.662

Crediteuren

Het saldo crediteuren bestaat uit de nog niet betaalde facturen van leveranciers. De in 2017 geleverde goederen en diensten waarover nog geen facturen zijn ontvangen, zijn opgenomen alsnog te betalen kosten exploitatie en investeringen onder de balanspost overlopende passiva.

Belastingenschulden

Het saldo bestaat uit nog af te dragen loonbelasting en premies en de btw over december 2017.

Overlopende passiva

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Overlopende passiva (bedragen * € 1.000)	31-12-2017	31-12-2016
Verplichtingen aan het personeel	436	457
Transitorische rente	4.859	4.975
Nog te betalen kosten exploitatie Delfland	7.874	7.900
Nog te betalen kosten investeringen	185	260
Diverse vooruit ontvangen bedragen	33	33
Totaal	13.387	13.625

Verplichtingen aan het personeel

Het saldo bestaat voornamelijk uit de rechten van werknemers wegens vakantiegeld en vakantiedagen.

Transitorische rente

Deze post betreft de lopende rente over 2017 van de langlopende leningen welke achteraf in rekening wordt gebracht.

Nog te betalen kosten exploitatie Delfland en investeringen

Deze posten voor nog te betalen kosten hebben betrekking op in 2017 geleverde goederen en diensten waarvoor nog geen facturen zijn ontvangen.

7.11 Schuld aan kredietinstelling

Nederlandse Waterschapsbank

Eind 2017 bedroeg de rekening courantschuld bij de NWB € 30,3 miljoen.

7.12 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Op basis van de kadernota rechtmatigheid 2017 van de commissie Besluit begroting en verantwoording moeten meerjarige inkoopcontracten, die voldoen aan de Europese Aanbestedingsregels, worden toegelicht. Vanaf 2018 gebruiken wij een nieuw financieel systeem waardoor wij aan deze verplichting kunnen voldoen.

Aan diverse verbonden partijen zijn financiële garanties verleend. Deze garanties zijn toegelicht in de paragraaf Verbonden partijen. Van de verleende garanties wordt het volgende overzicht gegeven:

Overzicht gegarandeerde geldleningen en borgstellingen

Verbonden partij	Geldgever	% deelneming	Hoofdsom (in €)	Rente %	Restant schuld 31 december 2017 in €	Gegarandeerde restant-schuld 31 december 2017 in €
DRSH Zuiveringsslib N.V. (HVC)	NWB	24,00%	77.034.800	div	29.077.620	6.978.629
Regionale belastinggroep	NWB	52%	4.006.000	div	3.850.000	1.564.343
Aquon	NWB	5,97%	16.655.000	div	15.408.333	919.877
Unie van waterschappen	NWB	6,00%	6.012.000	2,75	6.012.000	360.720
Totaal			103.707.800		54.347.953	9.823.569

Overige garanties

Voor de bouw en het beheer en onderhoud van de afvalwaterzuiveringsinstallaties Harnaschpolder en Houtrust is Delfland een langlopende overeenkomst aangegaan met Delfluent in de vorm van een Publiek Private Samenwerking--constructie. Op basis van deze overeenkomst is Delfland verplicht tot en met 2033 jaarlijks een geïndexeerd bedrag voor beheer en onderhoud te betalen. Deze bijdrage bedroeg in 2017 netto een bedrag van afgerond € 36 miljoen.

8 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Accountants

Aan de verenigde vergadering van
Hoogheemraadschap van Delfland

Baker Tilly Berk N.V.
Bijster 39
Postbus 3814
4800 DV Breda
T: +31 (0)76 525 00 00
F: +31 (0)76 525 00 50
E: breda@bakertillyberk.nl
KvK: 24425560
www.bakertillyberk.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Hoogheemraadschap van Delfland te Delft gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten over 2017 als van de activa en passiva van Hoogheemraadschap van Delfland op 31 december 2017 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit;
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap zelf.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2017;
- 2 de exploitatierekening over 2017;
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen;

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het Controleprotocol WNT 2017 en het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Delfland. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

An independent member of Baker Tilly International

Alle diensten worden verricht op basis van een overeenkomst van opdracht, gesloten met Baker Tilly Berk N.V., waarop van toepassing zijn de algemene voorwaarden, gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nr. 24425560. In deze voorwaarden is een beperking van aansprakelijkheid opgenomen.

Wij zijn onafhankelijk van Hoogheemraadschap van Delfland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 3.680.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado en het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Delfland.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in het controleprotocol en zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het controleprotocol WNT 2017.

Wij zijn met de verenigde vergadering overeengekomen dat wij aan de verenigde vergadering tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 175.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Waterschapswet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de verenigde vergadering voor de jaarrekening

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap zelf.

In dit kader is het college van dijkgraaf en hoogheemraden tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van dijkgraaf en hoogheemraden noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De verenigde vergadering is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Waterschapswet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het Controleprotocol WNT 2017, het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Delfland, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het waterschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de verenigde vergadering onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Breda, 4 april 2018
Baker Tilly Berk N.V.

Was getekend,

drs. R. Opendorp RA